

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 33 (2495)
ПЯТНІЦА
15
мая 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 коп.

СЕННЯ МІНСК — СТАЛІЦА САВЕЦКАГА КІНО!

ШЧЫРАЕ ПРЫВІТАННЕ ЎДЗЕЛЬНІКАМ ІV УСЕСАЮЗНАГА ФЕСТИВАЛЮ!

МАЙСКІЯ вятры калышуць над беларускай сталіцай сцягі рэспублік нашай краіны — тут, у Мінску, адкрыўся ІV Усесаюзны кінафестываль. Адгрымелі апладысменты, якімі тысячы гараджан і гасцей віталі майстроў экраннага мастацтва, тых, хто будзе трымаць перад грамадскасцю адказны экзамен.

Газеты, радыё і тэлебачанне пашырылі аўдыторыю глядачоў да шматмільённай — аматары музыкі кіно ведаюць многія падрабязнасці: «хто», «што», «аб чым», «якія зоркі здымаліся»... І звычай паспеку і прызоў лепшым стужкам і іх стваральнікам. Самыя гарачыя прыхільнікі артыстаў «прабіваюцца» да любімцаў, распытваюць, выказваюць захапленне і штурмуюць кінатэатры, на экраны якіх дэманструюцца конкурсныя фільмы. Захоўваюць маўчанне члены аўтарытэтных журы — яны працуюць напружана і ад іх залежыць канчатковы прысуд.

Хвалюючымі былі мінуты, калі мастакі самага масавага мастацтва, якія прыехалі з усіх куткоў краіны, сабраліся ля помніка У. І. Леніну і потым накіраваліся на плошчу Перамогі. Чырвань кветак і ўрачыстае маўчанне былі данінай памяці Правадыру і абаронцам Радзімы.

Савецкі чалавек у часе мірнай працы і ваенных выпрабаванняў — герой большасці фільмаў фестывалю. Гераічныя старонкі гісторыі таксама гартуюцца нашымі кінематаграфістамі. «Кінавока» скіравана ва ўсе пласты сённяшняга дня, мінулае і будучыню: дакументалісты, рэпарцёры-публіцысты, майстры навукова-папулярных стужак і мультыплікатары прадставілі свае лепшыя творы. На конкурсе — 114 фільмаў. Гэта — плён дзейнасці трыццаці дзевяці студый СССР.

Пачаліся будні фестывалю, падобныя на свята. Пачалася вялікая і адказная работа. Яе мэта падвесці вынікі творчай дзейнасці кінематаграфістаў за два гады і вызначыць шляхі далейшага развіцця экраннага мастацтва.

Працяг размовы пра фестываль — на стар. 10—11.

— Добры дзень, Мінск! — гавораць удзельнікі Усесаюзнага кінафестывалю, сярод гасцей Мінска — Ала Ларыёнава, Сяргей Міхалкоў, Рыта Гладунко.
Фота Ул. КРУКА.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...АДБЫЎСЯ

перадвыбарчы сход ў Доме культуры саўгаса «Брылёва» Гомельскага раёна. З усхваляванай прамовай выступіў сакратар парткома саўгаса І. Кармановіч.

— Ад імя калектыву нашай гаспадаркі, — сказаў ён, — уношу прапанову вылучыць кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета ССРСР па Гомельскай сельскай выбарчай акрузе народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі, галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Эцыклапедыі Пятра Усцінавіча Броўку.

Гэтую прапанову гарача падтрымалі слесар В. Астравух, дырэктар школы С. Палтаракі, літнерважата Г. Гузьянкова.

Перадвыбарчы сход адбыўся на Рачыцкім метызным заводзе. Яго калектыв таксама аднагалосна прыняў пастанову вылучыць кандыдатам у дэпутаты Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета ССРСР па Гомельскай сельскай выбарчай акрузе Пятра Усцінавіча Броўку.

Акруговая выбарчая камісія Гомельскай сельскай выбарчай акругі па выбарах у Савет Нацыянальнасцей зарэгістравала кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета ССРСР галоўнага рэдактара Беларускай Савецкай Эцыклапедыі Пятра Усцінавіча Броўку.

...ХІІ З'ЕЗД УСЕРАСІЙСКАГА ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

прыходзіць у Калоннай зале Дома Саюзаў у Маскве. Беларусі па з'ездзе прадставілі народнага артыста ССРСР Ш. Аляксандраўскага, заслужанага дзеяча мастацтваў ССРСР Ф. Стэлімаха, народнага артыста рэспублікі С. Бірла, намесніка міністра культуры БССР Ю. Міленіва.

...АДНРЫЛАСЯ

ў Акружым Доме афіцэраў перасоўнай выстаўка «Баяны ўпагарады рускай і Савецкай Арміі».

На выстаўцы больш за 400 экспанатаў, сярод якіх багатыя калекцыі дэвалюцыйных баяных знамянаў, вось самыя першыя расійскія ордэны — Андрэя Першапашага, уладаны вышэй Пятром I у 1688 г., ордэны Аляксандра Неўскага, Георгія Першапашага, Ганна, Уладзіміра...

Вялікі раздзел выстаўкі прысвечаны баяным знамянамі Савецкай Арміі. Сярод экспанатаў — першыя ўорны ордэны Чырвонага Сцяга РСФСР, ганаровы зброя, узнагародныя знакі.

У цэнтры экспазіцыі стэнд, які расказвае пра вышэйшую ўзнагароду нашай краіны — ордэн Леніна. Тут жа залатыя зоркі Герояў Савецкага Саюза і Герояў Сацыялістычнай Францыі, ордэн Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Неўзабаве гэта цікавая выстаўка будзе пераказана і ў іншыя гарады Беларусі.

АБАРОНА РАДЗІМЫ—СВЯШЧЭННЫ АБАВЯЗАК

Праўленне Саюза журналістаў БССР і палітычнае ўпраўленне Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі аб'яўляюць рэспубліканскі штогодні конкурс на лепшае асвятленне вайска-патрыятычнай тэмы ў газетах, часопісах, на радыё і тэлебачанні, а таксама пастаючы калектывам сацыяльна-адукацыйнай работы ў войсках. Конкурс будзе праходзіць пад дэвізам: «Абарона Радзімы —

СЭЛЕТА тэатральнае лета ў рэспубліцы пачалося ў маі. На гэтыя дні ў Брэст з братняй Украінай прыехаў Ровенскі музычна-драматычны тэатр. Гэта яго другая сустрэча з беларускім гледачом. Разам з працоўнымі горада ровенцы прынялі ўдзел у святкаванні 25-й гадавіны Перамогі над гітлераўскай Германіяй. Вечарам 9 мая госці паказалі спектакль «Гэта было над Роўна» — аб мужнасці савецкіх людзей у дні Вялікай Айчыннай вайны. Адначасова ўкраінскія актывісты паказваюць спектаклі ў Баранавічах, Кобрыве, Бяроза, выезжаюць у Мінск.

А Брэсцкі тэатр Імя Ленінскага камсамола Беларусі пачаў гастролі ў Роўна спектаклем «Сэрца на далоні» па рамане І. Шамікіна. Спектаклем «Разгrom» па рамане А. Фадзеева пачаліся ў Віцебску гастролі Смаленскага абласнога драматычнага тэатра. А сёння ў Смаленск выезжае тэатр Імя Якуба Коласа.

Карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» сустрэўся ў Міністэрстве культуры БССР з начальнікам Упраўлення мастацтваў І. Паліводам, галоўным рэдактарам рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Упраўлення К. Губарэвічам і старшым інсценарам па тэатрах А. Озеравым. Гаворка ішла пра дзяткі сезону нашых тэатраў.

— Якія адметныя рысы сёлетніх летніх гастролі? — адказвае І. Палівода: — Дзве гістарычныя даты вызначылі ў апошнія гады дзейнасці тэатраў рэспублікі — 50-годдзе БССР і КПБ і 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Як вядома, Міністэрства культуры рэспублікі абвясціла конкурс на лепшы спектакль п'есу і лепшую тэатральную афішу. Вынікі конкурсу падведзены і можна гаварыць ужо аб тым, што афіша юбілейнага сезона (гэты амаль 60 новых назваў) найбольш цікавая ў тэатрах оперы і балета, Акадэмічным Імя Івана Кувалы, Гомельскім абласным і Рэспубліканскім тэатры юнага гледача.

Летні сезон — адказная пара ў рабоце тэатраў. Летнія гастролі — спецабавязнасць творчай справы нашага калектываў за работу ў летнім годзе.

— Як склаўся гастрольны рэпертуар тэатраў? — На маю думку, гастрольныя афішы тэатраў рэспублікі — гаворыць К. Губарэвіч, — складзены грунтоўна, прадумана: ёсць класіка, будучы паказаны спектаклі на гісторыка-рэвалюцыйнай і сучаснай тэмы.

Цікавая і амястоўная афіша тэатра оперы і балета, коласаўскага і купалаўскага тэатраў, Рускага тэатра БССР. Опера тэатр, напрыклад, павізе на гастролі сем балетных і дзевяці оперных спектакляў, тэатр Імя Івана Кувалы — трынаццаць спектакляў, сярод якіх пяць — па ідэях беларускіх драматургаў. У гастрольным рэпертуары коласаўскага адзінаццаць спектакляў. Назаву некаторыя з іх — «Трэцяя патэтычная», «Шостае ліпеня», «Саліўная почта», «Улада цемры», «Марыя Сцюарт», «Зыкавы», «Клоп», «Вайна пад стрэхамі»...

Многія нашы тэатры беражліва захоўваюць у сваім рэпертуары творы беларускіх драматургаў. З найменшым поспехам ідуць на купалаўскага тэатраў, Рускага тэатра БССР. Опера тэатр, напрыклад, павізе на гастролі сем балетных і дзевяці оперных спектакляў, тэатр Імя Івана Кувалы — трынаццаць спектакляў, сярод якіх пяць — па ідэях беларускіх драматургаў. У гастрольным рэпертуары коласаўскага адзінаццаць спектакляў. Назаву некаторыя з іх — «Трэцяя патэтычная», «Шостае ліпеня», «Саліўная почта», «Улада цемры», «Марыя Сцюарт», «Зыкавы», «Клоп», «Вайна пад стрэхамі»...

Многія нашы тэатры беражліва захоўваюць у сваім рэпертуары творы беларускіх драматургаў. З найменшым поспехам ідуць на купалаўскага тэатраў, Рускага тэатра БССР. Опера тэатр, напрыклад, павізе на гастролі сем балетных і дзевяці оперных спектакляў, тэатр Імя Івана Кувалы — трынаццаць спектакляў, сярод якіх пяць — па ідэях беларускіх драматургаў. У гастрольным рэпертуары коласаўскага адзінаццаць спектакляў. Назаву некаторыя з іх — «Трэцяя патэтычная», «Шостае ліпеня», «Саліўная почта», «Улада цемры», «Марыя Сцюарт», «Зыкавы», «Клоп», «Вайна пад стрэхамі»...

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА ПАЧАЛОСЯ

сцэне «Паўлінка» ў купалаўскага тэатраў, Рускага тэатра БССР. Опера тэатр, напрыклад, павізе на гастролі сем балетных і дзевяці оперных спектакляў, тэатр Імя Івана Кувалы — трынаццаць спектакляў, сярод якіх пяць — па ідэях беларускіх драматургаў. У гастрольным рэпертуары коласаўскага адзінаццаць спектакляў. Назаву некаторыя з іх — «Трэцяя патэтычная», «Шостае ліпеня», «Саліўная почта», «Улада цемры», «Марыя Сцюарт», «Зыкавы», «Клоп», «Вайна пад стрэхамі»...

— І ўсё ж, знамячыся з гэтай афішай, кідаецца ў вочы пэўная аднастайнасць рэпертуару, дубляванне на розных сцэнах рознымі па творчых якасцях тэатрамі сёння і тых жа спектакляў. Напрыклад, «Дзевяць сутак за любоў» ставіць у нас тры тэатры. А «Семнаццаць імгненняў вясны», «Другая», «Дурніца», «Крымінальнае танца» паказваюць не менш, чым два тэатры. З «аблегчаным» рэпертуарам едуць на гастролі Магілёўскі і Гродзенскі абласныя тэатры. Апошні наогул не мае на сваёй афішы ніводнага твора беларускай драматургіі.

— Такія трывога ў адноўленай ступені хвалюе і нас. — адказвае К. Губарэвіч. — Мы ўсё гэта добра ведаем, імяем актыўна ўдзельнічаць у рэпертуарную палітыку тэатраў рэспублікі. Радуем, што так званыя «касавыя» спектаклі не тая маістэральная лінія, якая б вызначала творчае аблічча тэатра. Калі шчыра гаварыць, то крок гэты вымушаны і часовы. Мала яшчэ тэатры атрымліваюць п'ес аб жыцці савецкага народа, п'ес глыбокіх па змесце, паўнаценных з мастацкага боку. Пра гэта ішла шырокая гаворка і на XII з'ездзе Усерасійскага тэатральнага аб'яднання. Крыху абнавілі дзейнасць нас тое, што конкурс на лепшую п'есу дасць нашым тэатрам пліч новых п'ес.

Што датычыцца Гродзенскага абласнога тэатра, то яго кіраўніцтва сапраўды занядала работу з беларускімі драматургамі.

— Куды пралялі маршруты летніх гастролі тэатраў рэспублікі? — Па даўняй традыцыі абменьваемся сцэнічнымі пляцоўкамі з украінскімі тэатрамі, — расказвае А. Озераў — Брэсцкі тэатр Імя Ленінскага камсамола Беларусі пасля Роўна перасядзе ў Перамслаў-Хмельніцкі. У чэрвені па Украіну паедуць яшчэ два тэатры. Гомельскі абласны — у Жытомір і Чарнаўцы, а Магілёўскі — у Луцк і Чарнігаў. Руска тэатр БССР наведае Палтаву і Кіев. Купалаўска тэатра будзе гастрарываць у Гродна і вобласці. Творчая справаздача коласаўскага перад мінчанамі адбудзецца ў верасні. Тэатр оперы і

балета сёлета выезжае ў Краснадар, Гродзенскі абласны тэатр выступае ў Віцебску і Гомелі. Тэатр юнага гледача і лялек будучы абслугоўваць гарады і сёлы Міншчыны і іншыя вобласці Беларусі.

— Якія калектывы з іншых братніх рэспублік запрашаюцца на гастролі ў Беларусь? — У Мінск прыедуць Аляксандр Міхайлавіч, — у чэрвені Палтаўскі музычна-драматычны тэатр, а ў жніўні — Горкаўскі акадэмічны тэатр драмы, а ў жніўні — Омскі тэатр музычнай камедыі. У абласных і раённых цэнтрах рэспублікі будучы выступіць Жытомірскі і Львоўскі музычна-драматычны тэатры.

— Чым тлумачыцца, што сёлета ў Мінск не прыедуць калектывы Масквы, Ленінграда, Кіева і іншых гарадоў? — На гэтыя пытанні, відаць, трэба адказаць мне, — гаворыць Палівода. — Няхай не думаюць чытачы газеты «Літаратура і мастацтва», што праслаўлены тэатры краіны адмовіліся прыехаць у нашу сталіцу. Гасцінасць і ветлівасць мінчан, іх добраўзгодненасць і высокія густы добра вядомы. Але на гэты раз не па нашай і не па іхняй волі не прыедуць вядомыя тэатральныя калектывы адкладваецца. Ідзе рамонт тэатральнай залы Акружовага дома афіцэраў, найбольш зручнай па памерах і прыдатнай па тэхнічным абсталяванні для выстужэння вялікіх калектываў.

І ў заключэнне нашай гутаркі хацелася б сказаць, што ў нас ёсць яшчэ нямаля прывяржанае праблема, якая патрабуе мабільнасці ўсіх творчых сіл тэатраў і драматургаў.

Акрамя таго, рэспубліканскі камітэт ДТСаАФ і рэспубліканскі штаб грамадзянскай абароны ўстанавляюць па ідэі дадатковых прэмій.

Адабраўшы на атрыманне прэміі матэрыялы бюро абласных арганізацый Саюза журналістаў БССР і рэдакцыйных у рэспубліканскіх журы да 30 сакавіка штогод.

Вынікі конкурсу «Абарона Радзімы» — свята для кожнага грамадзяніна ССРСР падводзіць штогод — да свята Перамогі.

Першыя вынікі конкурсу будучы падведзены да 9 мая 1971 года.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі ПРА «ЗЯЛЁНЫ ЗМІЙ» І ЯШЧЭ ПРА НЕШТА...

Ён быў тады зусім маленькі хлопчык. Гадоў васьмі. Аднойчы іх клас павялі ў тэатр на «Снежную каралеву». Першы раз. Вы ўспомніце, што гэта такое — першы раз у тэатры. Здаецца, што трапіў раптам у незвычайны, казачны свет, пра які ніколі ўжо табе не забыць...

Неўзабаве хлопчык наш разам са сваім сябром панадзіўся амаль кожны вечар хадзіць да тэатра (яны жылі побач) і тырчаць ля службовага ўваходу. Тут можна было ўбачыць артыстаў. Раскрышы раты, хлопчыкі «елі» вачыма кожнага, хто выходзіў з дзвярэй. Падштурхоўваючы адзін аднаго, шапталіся: «Зірні, зірні, вунь ты самы пайшли... Во, дзіва, і апрануты звычайна, і гаворачы, як усе...»

Аднойчы, калі хлопчыкі стаялі на сваім пасту, да тэатра падышлі тры мужчыны. Правільней — двое, трэцяга яны цягнулі пад пах. Перад самымі дзвярыма той, каго цягнулі, паспрабаваў вырвацца. Абамлеўшы ад нечаканасці хлопчыкі пазналі ў ім свайго самага любімага артыста, таго самага, са «Снежнай каралевы», якому так гарача пляскалі ў далоні.

Нашы тэатралы куды панесліся дадому...

Сплыло з тае пары многа гадоў. Было ў нашага героя за гэты час шмат расчараванняў. Многія з іх забыліся, а тое, з далёкага дзяцінства, жыло вельмі доўга. Наўна! А калі па чыстым ды брудным ботам!...

Мабыць той-сёй з чытачоў у гэтым месцы шматзначна прыжмурыць вока і скажа: «Тэк-с, ведаем мы гэту кампанію... Артысты — мастакі. Яны наконіт гэтага... ого! Вось мне расказвалі, што [назваецца прозвішча павананага літаратара, артыста, мастака] не прасыхае. П'е каністрамі!»

І што яму да таго, што гэты літаратар, артыст, мастак не даў ніякага поваду для такога абвінавачвання, што ён расплачваецца за чужыя грахі.

Гэта лухта, што людзі адных прафесій сціпняць да спакус «зялёнага змяя», другіх — не. Іншая справа, што людзі некаторых прафесій, прынамсі, творчых — больш на віду. На іх, як кажуць, глядзіць свет. Кожны іх крок вывараецца па самых высокіх эталонах. Ды так яно і павіна быць. Людзі творчай працы карыстаюцца ў нашай краіне ўсеагульнай любоўю і павагай.

Шкада толькі, што некаторыя пра гэта забываюць.

Мы не станем нагадваць лічбы і факты, што сведчаць пра шкоду, якую прыносяць грамадству п'янства. Пра гэта ў апошні час шмат пішуць. Не станем расказваць і пра тое, як губіць алкаголь здароўе, — на кожным кроку пра гэта напамінаюць плакаты. Хаця... хаця нікога з нас не можа пакінуць абьяжываным, што людзі губляюць з-за гарэлка талант і здароўе.

Даводзіцца, бывае, чуць, што грамадзянская пазіцыя мастака вызначаецца яго творамі, а які ён сам, — не мае значэння, няхай хоць на галаве ходзіць.

Нам здаецца — нельга непрыстойнаму чалавеку вучыць людзей прыстойнасці, брыдзіць апераваць да высокай маралі, да высокага сумлення, а самому ведаць пра гэтыя катэгорыі толькі па чутках. Гэта — фарысеіства.

Мы паўтараем, такіх людзей у нас адзікі, але з песні слова не выкінеш, — яны ёсць.

Пагаворыць з такім, паспрабуйце зразумець, чаму атручвае сябе алкаголем. Выцісне з сябе засмучаную ўсмешку — яго, маўляў, не разумеюць, яму, бачыце, душна, цесна на гэтым свеце, душа яго цягнецца ў вышыню...

Мы бярэм на сябе смеласць сказаць — нікуды яна ў яго не цягнецца. Усё гэта не больш, як прыгожыя слоўцы. І ўсё гэтае п'янства — ад бязвольнасці і яшчэ ад эгаізму.

П'яніца — альтруіст — паняці, звычайна палярныя.

Кажуць, што чалавек, які часта заглядае ў бутэльку, карае перш за ўсё сам сябе. Не, мабыць, больш за ўсё пакутуюць яго блізкія. Гэта калі глядзец, так сказаць, у прыватным плане. Але ж такі чалавек, калі ён носіць высокае імя творцы, кідае ценю на сваіх таварышаў па цэху. Гэта ж адсюль — абывацельскія размовы: «Ого, яны, гэтыя... толькі вучаць, а самі...»

Мы былі б вельмі наіўныя, калі б спадзяваліся, што гэтыя радкі абудзяць нейкія струны ў душах нашых «герояў», што яны грукнуць сябе кулакамі ў грудзі і крыкнуць са слязьмі на вачах: «Больш не будзем!» [Хаця зрабіць такі жэст для многіх людзей лёгкага]. Нам хочацца толькі напамініць, ці не час ужо змяніць нашу пабляжлівую пазіцыю да ўсяго гэтага, ці не час правіць настойлівасць, хаця б такую, якую працягваюць з нязменным поспехам аматары «зялёнага змяя».

ДАКУМЕНТ ВЯЛІКАЙ ВАЖНАСЦІ

Вясна сёлета запазнілася. У сакавіку, калі звычайна дрэвы адзяваюцца ў зеляніну, над Цэнтральнай Еўропай шугалі завірухі. І на Браціслаўскім аэрадроме, дзе мы прыляліся ў сярэдзіне месяца, ляжаў снег, бялюткі і чысты, і весела беглі ўжо ручэйкі вясновай вады, таксама чыстай і празрыстай.

Вясна і абнаўленне адчувалася не толькі ў прыродзе. Цёплыя павовы братняй дружбы з савецкім народам, усведамленне, неабходнасці брацкай інтэрнацыянальнай ўзаемадапамогі Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных краін у барацьбе супраць кантравалючых, шчырасці і ўдзячнасці Краіне Сяветаў за вызваленне народаў Чэхаславакіі ад гітлераўскіх захопнікаў—гэтыя і шмат якія іншыя адзнакі сведчылі, што здаровы розум і дух кансалідацыі перамагаюць ва ўсіх галінах грамадскага жыцця.

Пра нядаўняе мінулае гаварылася з горыччу і болем. Будучае ўяўлялася як цесная садружнасць з краінамі сацыялізма ва ўсіх сферах жыцця.

Гэтыя пачуцці інтэрнацыянальнай аднасці і вялікай павягі да Савецкага Саюза і яго Камуністычнай партыі глыбока жылі ў сэрцах чэшскага і славацкага народаў.

Нам давялося прысутнічаць на пэтычным свяце «Пушкінскі помнік». Са школ аднаго з раёнаў Славакіі, што размешчаны пад Браціславай, сабраліся ў зале вучні, каб спаборнічаць у веданні і дэкламацыі рускай і савецкай паэзіі. Гэта было крапаючае свята. Трэба было бачыць твары дзяцей, якія адзі-

за адным выступалі на сцэне, дэманструючы сваю любоў да савецкай паэзіі. Яны самі выучалі рускую мову, самі падбіралі пэтычныя тэксты. Іх гапоўная мара—пабываць у Савецкім Саюзе.

На дарогах Славакіі, недзе ў Татрах, мы сустрэліся з ляснічым. Быў выхадны дзень. Мы гаварылі пра жыццё, пра вясну, што нечага забавілася. Я сказаў, што жыю ў Беларусі. Ляснічы ўстрапянуўся.

— А Маладзечна ведаеце!—спытаў ён.—Мая дачка перапівасцацца з маладзечанскімі школьнікамі. Ах, як шкада, што вы едзцеся. Яны вельмі хацелі б пабачыць каго з беларусаў. Што б там ні было, а нашы сэрцы заўсёды з савецкім народам.

У Браціславе той парой чакалі міністра замежных спраў СССР А. А. Грамыку. На яго візіт ускладалася шмат надзей. Пагаворвалі аб новым дагаворы. І ўсюды рыхтаваліся да свята вызвалення ад гітлераўскіх захопнікаў.

Кроў, пралітая савецкім, славацкім, чэшскім народамі ў барацьбе з гітлераўцамі, кліча да вечнай дружбы, напамінае аб нашай неперажанасці ў адзінай сям'і сацыялістычных нацыяў.

Ёсць штосьці знамянальнае ў тым, што якраз напярэдадні Дня Перамогі, 6 мая гэтага года, ва Уладзіслаўскай зале Пражскага Крамля быў падпісаны новы савецка-чэхаславацкі Дагавор аб дружбе, супрацоўніцтве і ўзаемнай дапамозе.

Як адзначаецца ў камюніке, абедзве дэлегацыі з задавальненнем адзначылі, што новы Дагавор адлюстроўвае імкненне абедзвюх краін умацоўваць адзі-

ства і згуртаванасць сацыялістычнай садружнасці і ў значнай меры садзейнічае забеспячэнню міру, бяспекі і супрацоўніцтва паміж усімі дзяржавамі Еўропы.

«Тэкст дагавору,—гаварыў у дакладзе на ўрачыстым пасяджэнні, прысвечаным 25-й гадавіне вызвалення Чэхаславакіі Савецкай Арміяй, Першы сакратар ЦК КПЧ Густаў Гусак,—адпавядае прынцыпам пралетарскага інтэрнацыяналізму, якія ствараюць новы тып адносін, што склаліся паміж сацыялістычнымі дзяржавамі».

Новы дагавор аб дружбе, супрацоўніцтве і ўзаемадапамозе—гэта праграмны дакумент савецка-чэхаславацкага супрацоўніцтва. Ён з радасцю і вялікім задавальненнем успрыняты нашымі народамі. Ён дэманструе неадольную сілу камуністычных ідэй. Ён разбурае планы імперыялістаў на разрозненне сацыялістычных сіл.

Выступаючы ў Іспанскай зале Пражскага Крамля на ўрачыстым пасяджэнні, прысвечаным слаўнаму юбілею вызвалення Чэхаславакіі ад гітлераўскай акупацыі Савецкай Арміяй, Генеральны сакратар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў сказаў:

«Паспяхова працэс кансалідацыі чэхаславацкага грамадства, пастаянна мацнеючая дружба Чэхаславакіі з яе сацыялістычнымі саюзнікамі—усё гэта дастойны адказ ворагам сацыялізма, ненавісникам свабоднай сацыялістычнай Чэхаславакіі».

Ворагі сацыялізма атрымалі яшчэ адзін урок: павярнуць кола гісторыі назад—нельга!

Гэтыя кнігі прыданы прыгажэйшымі на рэспубліканскіх, усеаюзных і міжнародных конкурсах.

ВЫДАЎЦЫ, паліграфісты, мастакі нашай рэспублікі могуць ганарыцца вынікамі сваёй працы — аўтарытэт беларускай кнігі няспынна расце.

Своечасова і якасна выпускалі яны ў свет творы, прысвечаныя слаўнай ленынскай даце. А такіх выданняў было нямала — больш трыццаці назваў кніг, альбомаў і іншай друкаванай прадукцыі.

125 беларускіх выданняў было паслана на рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах 1970 года. У гэтым конкурсе ўдзельнічалі ўсе выдавецтвы рэспублікі. Дыпламам імя Францішка Скарыны — вышэйшай узнагароды — былі адзначаны паэма Уладзіміра Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін» на беларускай мове (выдавецтва «Беларусь», мастак Васіль Шаранговіч, макет і мастацкае рэдагаванне Леаніда Прагіна) і серыйнае выданне «Беларускія народныя казкі» (10 назваў), выпушчанае таксама выдавецтвам «Беларусь», любоўна, з добрай творчай выдумкай аформленае Наталляй Паплаўскай. Абодва выданні ўдала надрукаваны афсетным спосабам на Мінскім паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа.

Адзнакацы кніг адзначаны дыпламамі першай ступені, вясмаўцацы — дыпламамі другой ступені і трыццаці дзве — заахвочвальнымі дыпламамі.

Усе гэтыя кнігі былі пасланы ў Маскву — на Усеаюзны конкурс на лепшую кнігу, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. У конкурсе прынялі ўдзел усе цэнтральныя і амаль усе рэспубліканскія і абласныя выдавецтвы краіны.

Вельмі строгая ацэнка мастацкай вартасці і паліграфічнай якасці кніг — асаблівасць гэтага конкурсу. Узнагароды прысуджваліся ў два этапы. Спачатку — рабочым журы па відах літаратуры і канчаткова, на кожным з вылучаных выданняў — саветам журы, у якое ўваходзілі буйнейшыя мастакі-графікі і спецыялісты кнігавыдавецкай справы.

РЭЗЕРВЫ НОВЫХ ЗДАБЫТКАЎ

Беларускім выданням давалася вытрымаць вельмі цяжкі і сур'езны экзамен.

На Усеаюзным конкурсе, прысвечаным ленынскаму юбілею, аднадушна быў прысуджаны дыплом першай ступені выданню паэмы У. Маякоўскага «Уладзімір Ільіч Ленін». Пра высокую ўзровень мастацкага афармлення гэтай кнігі не раз пісалася ў друку. Кніга канструктыўна прадумана, лаканічная ў колеры і выдатна надрукавана. Ілюстрацыі В. Шаранговіча выкананы таленавіта.

Выдаўцам і паліграфістам рэспублікі прысуджаны дыплом другой ступені за першы том «Беларускай Савецкай Эцыклапедыі». Дыплама другой ступені ўдасцоена аформленая Г. Паплаўскім кніга Г. Лангфела «Спеў аб Гаяваце».

Добра вядомыя работы Барыса Заборава над кніжкамі для дзяцей, якія вызначаюцца багатай мастацкай выдумкай, тонкім густам. На сёлетнім конкурсе дыплом другой ступені (у комплексе) прысуджаны аформленай В. Заборавым кніжка Р. Бардуліна «Раскадач», а таксама беларускай народнай казцы «Музыка-чарадзеі» (выдавецтва «Беларусь», надрукавана на паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа), якую эмацыянальна, сапраўды казачна, з добрым адчуваннем нацыянальнага каларыту аформіла Н. Паплаўская.

Сем кніг выдавецтва «Беларусь» узнагароджаны заахвочвальнымі дыпламамі: зборнік «Пісьмы працоўных Беларусі У. І. Леніну», кніжка-малютка «Заўсёды з Леніным», паэ-

тычны зборнік П. Броўкі «Між чырвоных рабін», «Выбранае» Адама Міцкевіча, фотаальбомы «Франтавымі дарогамі», «Хатынь» і іншыя.

Усім гэтым кнігам уласціва высокая мастацка-тэхнічнае афармленне, яны надрукаваны на добрай паперы, у іх палепшаны палосы набору і палёў, удала падобраны шрыфты, мета-згодна скарыстаны колеры ў тэксце. Вокладкі і супервакладкі пакрыты спецыяльнай лакавай плёнкай, абрэзы блокаў зафарбаваны, уклеены ноўкавыя закладкі. Скарыстаны і новыя пералётныя тканіны — піке, рэсінка, элігант, пералётны матэрыял з адкрытай фактурай — штапельныя, ільняныя і іншыя тканіны.

Характэрна, што ў апошні час мацнеюць творчыя кантакты паміж нашымі выдаўцамі і паліграфістамі. У залежнасці ад афармлення прадумваецца тэхналогія паліграфічнага выканання, і гэта таксама становіцца адбываецца на якасці выпуску кніг.

Вялікая роля ў развіцці афармленчай культуры ў рэспубліцы належаць мастакам-графікам. Гэта іх любоў і пашана да кнігі забяспечылі поспех многім беларускім выданням на конкурсах і выстаўках.

Побач са старэйшымі мастакамі-афарміцелямі А. Волкавым, І. Давідовічам, В. Ціхановічам, М. Гуціевым і іншымі ў апошнія гады плённа і паспяхова працуюць у беларускай кніжэ мастакі сярэдняга пакалення: Г. Паплаўскі, А. Каптурэвіч, В. Забораў, Л. Асцін, А. Лось. Нашы выдавецтва актыўна супрацоўнічаюць

з маладымі таленавітымі мастакамі В. Шаранговічам, Н. Паплаўскай, А. Дэмарыным, А. Зайцавым, П. Драчовым, В. і М. Басалыгамі і іншымі.

Своеасаблівым дырыктарам у мастацкім вырашэнні вобраза кнігі з'яўляецца мастацка-тэхнічны рэдактар. Хочацца адзначыць плённую працу на працягу многіх гадоў мастацкіх рэдактараў М. Шырокава, Л. Прагіна, В. Жыжэнка, А. Яўменава.

Конкурсы і выстаўкі апошніх гадоў паказалі, што наша беларуская кніга заняла пачэснае месца побач з выданнямі братніх рэспублік Прыбалтыі, індія здаўна славіцца высокай культурай выдання кніг.

На апошнім Міжнародным конкурсе ў Лейпцыгу паэма Якуба Коласа «Новая зямля» (выдавецтва «Беларусь», мастак Георгій Паплаўскі), надрукаваная на паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа, у ліку чатырох кніг Савецкага Саюза была адзначана як прыгажэйшая кніга свету.

Такія нашы поспехі. Зразумела, яны — не мяжа.

Але было б няправільна думаць, што на фоне поспехаў мы не бачым недахопаў. Нашы кнігі часам выдаюцца шэра, без творчай выдумкі і ў слабым паліграфічным выкананні.

У нас у рэспубліцы амаль не выпускаецца мастацтвазнаўчая літаратура. А калі асобныя кніжкі і выхадзяць, ім, як правіла, не хапае якасці мастацкага і паліграфічнага выканання. Асобнай размовы заслугоўваюць палітычная, навукова-тэхнічная і вучэбная літаратура. Трэба яшчэ шмат зрабіць, каб і гэтыя кнігі паспяхова ўдзельнічалі ў спаборніцтве за медаль і дыпломы.

М. ГАНЧАРОВ,

галоўны мастак Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку.

КАРЭСПАНДЭНТ:

— Як вы ацэньваеце праект Асноў воднага заканадаўства?

Фёдар Дзмітрыевіч ПРАКУДЗІН, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды:

— З'яўленне яго вельмі своєчаснае. Не сакрэт — многія пытанні аховы прыроды, у прыватнасці, аховы нашых водных багаццяў, былі, калі можна так сказаць, не адрэгуляваны. Гаспадароў многа, а парадку... Думаю, што вельмі станоўчую ролю адыграюць такія артыкулы новага заканадаўства, як, скажам, шосты, дзе гаворыцца пра планаванне ў рэспубліках мерапрыемстваў па выкарыстанні і ахове вод, або восьмы, які ставіць пад строгі кантроль размяшчэнне, праектаванне, будаўніцтва і ўвод у эксплуатацыю прадпрыемстваў, збудаванняў і іншых аб'ектаў, якія ўплываюць на стан вады.

Разам з тым, на маю думку, многія набалелыя пытанні не знайшлі ў праекце свайго вырашэння.

Адна з самых вялікіх бядаў — забруджванне вадаёмаў прамысловымі адходамі, сцёкавымі водамі. Па новым заканадаўстве ў кожнай рэспубліцы будзе планавана будаўніцтва водаачышчальных устаноў. Здаецца, добра. Але ж, у кожнай рэспубліцы ёсць многа прадпрыемстваў, якія падначальваюцца саюзным міністэрствам і гэтымі міністэрствамі фінансуюцца. Юрысдыкцыя рэспубліканскіх планавых і фінансавых органаў такія прадпрыемствы не падпарадкоўваюцца. Ну, а начальству, якое жыве далёка ад Беларусі, сказаць па праўдзе, не вялікі клопат, забруджвае, напрыклад, Беларусі аўтазавод раку Плісу, ці не. На выпуск аўтамабіляў гэта не ўплывае... Мне здаецца, што планаванне мерапрыемстваў па ахове і выкарыстанні водных багаццяў трэба рабіць у саюзным маштабе.

Іншае. На маю думку ў заканадаўстве трэба прадугледзець, каб завод, фабрыка, якія эксплуатаюць вадаём, плацілі і за ваду, якую бяруць, і за спуск сцёкавых вод. Такі парадак існуе, напрыклад, у Венгрыі, Польшчы, Чэхаславакіі. Гэтая мера вельмі дысцыплінуе. Кожнае прадпрыемства там зацкаўлена, каб мець ачышчальную ўстаноўку. Тады не трэба столькі плаціць за сцёкавыя воды, і ўстаноўка хутка акупаецца.

А ў нас? Калі завод карыстаецца водаправодам, дык яшчэ трохі плаціць па ўстаноўленым тарыфе. А калі вадаёмам — тут вады блрэ колькі хоча і ўсё бясплатна.

Уладзімір Андрэевіч БРАЗГАУНА, намеснік міністра камунальнай гаспадаркі БССР:

— Трэба, каб па заканадаўстве вада прамысловым прадпрыемствам на тэхналагічныя патрэбы выдавалася строга на ліміце. За перарасход ліміту — браць плату па павышаным тарыфе, каб гэтыя сродкі выкарыстаць для будаўніцтва водаправодна-каналізацыйнай гаспадаркі. Мы лічым, што кожнае прадпрыемства павінна адлічваць у рэспубліканскі цэнтралізаваны фонд сродкі на будаўніцтва і рэканструкцыю водаправода і каналізацыі. Што датычыць забруджвання вадаёмаў, дык тут трэба ўстанавіць самую строгу адказнасць, за кожны выпадак караць рублём...

КАРЭСПАНДЭНТ:

— Нядаўна «Літаратурная газета» пісала, як гэтая праблема рашаецца ў Расіі, дзе на адным з буйных заводаў пабудавалі вельмі эфектыўныя ачышчальныя ўстаноўкі, да якіх падключыўся амаль увесь горад. Сцёкавыя воды тут вяртаюцца ў Аку зусім чыстымі...

Ф. ПРАКУДЗІН:

— Аналагічныя прыклады можна знайсці і ў нашай рэспубліцы. Вельмі эфектыўныя ачышчальныя збудаванні на Аршанскім льнокамбінаце. Тут ёсць спецыяльны цэх па ачыстцы сцёкаў. Няма ў нас прэтэнзій у гэтым плане і да прадпрыемстваў Міністэрства аўта транспарту.

Але ўвогуле хваліцца няма чым. На многіх, вельмі многіх прамысловых прадпрыемствах ачышчальныя ўстаноўкі малаэфектыўныя або іх зусім няма. Вось на тым жа Беларускім аўтазаводзе ўжо 10 гадоў рашаецца пытанне аб ачышчальных збудаваннях, ды так справа з месца і не рухаецца. То праектныя арганізацыі падвзяць, то яшчэ нешта.

У. БРАЗГАУНА:

— Наогул з праектаваннем ачышчальных збудаванняў, каналізацыі, водаправода сапраўды перабарыха. Гэтым займаюцца «Белдзяржпраект», «Мінскпраект», «Белкамунапраект».

«Белпрампраект», Мінскае аддзяленне Інстытута «Саюзводаканалпраект», «Украінаканалпраект», «Украіпракамунбуд». Кожны даказвае сваё, цягне ў свой бок — а ў выніку добрых праектаў у нас няма.

Ф. ПРАКУДЗІН:

— Ачышчальныя ўстаноўкі ў нас будуцца ў самую апошнюю чаргу. Узяць, да прыкладу, Мінскую станцыю аэрацыі, якая патрэбна гораду, як паветра. Узводзяць яе дзесяць гадоў, але пакуль далей механічнай ачысткі сцёкавых вод справа не ідзе, хоць яшчэ пазалетась, згодна з праектам, станцыя павінна была распачаць бялагічную ачыстку. Дарэчы, праектная магутнасць станцыі 215 тысяч кубаметраў вады ў суткі, а прыходзіцца

пасам наносіць атручванне рэк і азёраў гербіцыдамі, штучнымі ўгнаеннямі, гноем. Дзіву даецца, з якой бесклапотнасцю, абыхаваюцца стаяцца да гэтага кіраўнікі некаторых калгасаў і саўгасаў. У Мядзельскім раёне ёсць возера Баторына. Раней яно славілася вуграмі — адной з самых каштоўных нашых рыб. І раптам вугры пачалі гінуць. Што за прычына? На месца выехала аўтарытэтная камісія на чале з акадэмікам Горавлядам. Высветлілася, што мясцовы калгас пабудаваў на беразе Баторына летні свінны лагер і ўся гноевая жывыка адтуль сцякала ў возера. Ад гэтага і загінулі вугры.

А колькі выпадкаў, калі ў вадаёмы спускаюць рэшткі аміячнай вады — страшнай атруты для рыбы. Або

Узяць возера Чырвоная ў Жыткавіцкім раёне. Вялізнае было возера, бодзь пяці тысяч гектараў. І рыба вадзілася, бралі да 70 кілаграмаў з гектара. Сёння ў Чырвоным рыбы амаль няма. Возера так абмялела, што не ўсюды праездеш на лодцы — гразь. Прычына? Меліяратары спусцілі ваду.

Возера. Вечар каля Любані. Пасля меліярацыйных работ засталася без вады. Тое ж самае на азёрах Арэхаўскім, Чорным і Белым у Брэсцкай вобласці...

КАРЭСПАНДЭНТ:

— У гэтай сітуацыі, Леанід Іванавіч, вы апынуліся ў становішчы апанента. Вашы аргументы?

КАБ НАПІЦЦА ВАДЗІЦЫ З ЧЫСТАЙ КРЫНІЦЫ...

П. І. Ратайка

Ф. Д. Пракудзін

...«Таму што без вады і ні туды, і ні сюды»... Ісціна відавочная, хоць і гучыць прыпеўка з вядомай песенькі вадавоза крышачку лёгкадумна. А справа — ой, якая сур'езная.

Вада, вада... Кажуць, што прыродных запасаў вады на нашай планеце хопіць на 20 мільярд гадоў. Падлічана, што такое насельніцтва будзе недзе праз паўтарыста гадоў. І, тым не менш, на бабупыць-зямлі было і ёсць шмат раёнаў, дзе вада на вагу золата. І няма мясцін у свеце, дзе развіццё вытворчых сіл стрымліваецца толькі адсутнасцю вады, хоць ёсць тут сыравіна, ёсць людскія рэсурсы.

Скажучы, а пры чым тут наша Беларусь — край сінявокіх азёр і павольных рэк! Дзе-дзе, а ўжо тут вады павінна хапіць.

Не хапае. І чым далей, тым дэфіцыт гэты адчуваецца ўсё вастрэй. І мы, вядома, не выключэнне. Праблема вады стаіць зараз на парадку дня ва ўсіх развітых краінах.

З вялікім задавальненнем успрыняты нашай грамадскасцю апублікаваны нядаўна праект Асноў воднага заканадаўства Саюза ССР, якое павінна садзейнічаць зберажэнню і памяншэнню водных рэсурсаў краіны.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» папрасіў кіраўнікоў рады рэспубліканскіх міністэрства і ведамстваў — так сказаць водных «куратораў» — пракаментаваць праект новага заканадаўства, расказаць, як у рэспубліцы аберігаюцца рэкі і азёры, што робіцца для таго, каб былі яны чыстыя, паўнаводныя, поўныя рыбы, што робіцца, каб у нашы кварталы бесперабойна падавалася чыстая, прэзрыстая вадзіца. Адным словам, усё пра ваду.

Інтэрв'ю ў кожнага з адказных таварышаў бралася асобна. Але давольмі сабе маленькую «вольнасць» — уявім, што гутарка вялася за адным сталом.

У. А. Бразгаўна

Л. І. Бердзічавец

прымаць зараз больш 300 тысяч. Трэба ставіць пытанне аб будаўніцтве другой чаргі станцыі.

Мінск — не выключэнне. З 1963 года будуюцца станцыя аэрацыі ў Гродна (тут без яе наогул не абійсціся, бо на п'тво ў горадзе ідзе рачная вада), з 1965 года — у Салігорску. Не дачакаюцца гарадскія ачышчальныя збудаванні віцязьліва. Гэта ўсё на сумленні камунальнікаў. Калі па рэспубліцы ўвогуле забруджванне вадаёмаў трохі спынена, дык непасрэдна бытавымі адходамі — наадварот узрасло.

У. БРАЗГАУНА:

Не хапае сродкаў — вось прычына зацягвання будаўніцтва ачышчальных устаноў. Тым не менш за апошнія гады станцыя аэрацыі, каналізацыйныя сістэмы пабудаваны амаль ва ўсіх абласных цэнтрах.

Зараз мы ўкараняем вельмі каштоўную навінку, распрацаваную нашай Акадэміяй навук. Маецца на ўвазе электрахімічная ачыстка сцёкавых вод, так званы спосаб электракагуляцыі. Ён адносна танны і даступны нават невялікаму прадпрыемству. Інстытут «Белкамунапраект» распрацаваў доследны ўзор электракагуляцыйнай устаноўкі, якая будзе вырабляцца на Мінскім шарыкападшыльніковым заводзе. Калі ўсё будзе добра, такія ўстаноўкі знойдуць сабе месца ў скурнай прамысловасці, на аўтарамонтных заводах.

Што датычыць Мінска, дык пераход станцыі аэрацыі на поўную бялагічную ачыстку значна палепшыць санітарны рэжым Свіслачы...

Пётр Іванавіч Ратайка,

начальнік «Белрыбвод»:

— Ваюся, хутка мы застанемся без рыбы. Вось тая ж Свіслач. Колькі броду, колькі атруты, ад якой гіне ўсё жывое, нясуць яе воды. З-за Свіслачы забруджваецца Асіпавіцкае вадасховішча, дзе з кожным годам усё менш і менш рыбы. Ды ці толькі тут? Рыба, якую ловяць у Дняпры паміж Магілёвам і Выхавам, так пахне газай, як быццам яе спецыяльна вымочвалі ў нафце. Асабліва забруджвае Днепр Магілёўскі завод штучнага валакна, які не мае эфектыўных ачышчальных устаноў. Не адзін раз мы яго штрафавалі, але ўсё ідзе па-старому. Вялізную шкоду нашым рыбным за-

ўявіце такі малюнак. Над полем лётае самалёт сельскагаспадарчай авіяцыі — сее ўгнаенні, або гербіцыды. А на ўскраі поля — рачулка. Зап'янію вас, наўрад ці пасля такой «авіяпрацоўкі» застанецца ў рэчцы што-небудзь жывое.

Ф. ПРАКУДЗІН:

— Перад кожным буйным горадам вы ўбачыце плакат, які папярэджвае, што ўезд на брудных машынах строга забараняецца. І вось, калі ласка, — у мючную ператвараецца бліжэйшая рачулка. Ад'ехалася машына, і па воднай люстрадзі паплылі масляністыя плямы.

З вудай на такую рачулку лепш не прыходзь — рыбы тут няма.

Скажу больш, некаторыя гарадскія ўлады замест таго, каб абсталяваць спецыяльныя мючныя пункты для аўтамашын, робяць пад'ездзі, масткі каля рэчак, каб шафёрам было зручней мыць машыны. Гэта ж асабліва клопатаў не патрабуе, ды і танней абыходзіцца.

П. РАТАЙКА:

— Вось таму мы, рыбакі, з такім задавальненнем сустраляем праект Асноў воднага заканадаўства. Калі яно будзе строга праводзіцца ў жыццё — рыба адчуе сябе вальготней. Узяць хаця б артыкул 35, дзе канкрэтна гаворыцца, што выкарыстанне водных аб'ектаў для зліву вытворчых, бытавых і іншых відаў адходаў забараняецца. Узрадавала нас і тое месца ў Аснове, дзе забараняецца сплаў лесу моле па водных аб'ектах, якія маюць асаблівае значэнне для рыбнай гаспадаркі.

Во зараз бярвенні скідаюць абы як у раку — і хай пльвучы. Адно прыстане да берагу, другое патоне, пачынае гніць. Дзе ж тая рыба будзе...

КАРЭСПАНДЭНТ:

— Пётр Іванавіч, у нас часта гавораць і пішучы пра тое, што пэўную шкоду рэкам і азёрам наносіць няўмелая меліярацыя.

П. РАТАЙКА:

— Няхай не крыўдуюць на мяне меліяратары, але ў нас, рыбакі, вялікі рахунак да іх. Я магу прывесці шмат прыкладаў таго, як у выніку непрадуманай меліярацыі гінуць многія азёры і нават рэкі.

Леанід Іванавіч БЕРДЗІЧАВЕЦ, намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР:

— Па прафесіі я меліяратар, гідраінжынер і таму, здаецца, магу протэставаць на нейкую кампетэнтнасць у такіх пытаннях. Вось чаму з усёй катэгарычнасцю заяўляю, што многае, вельмі многае ў крытыцы нас, меліяратараў, не мае пад сабой ніякай падставы.

Некаторыя з нашых крытыкаў даходзяць да таго, што сцвярджаюць, быццам асусэнне, скажам, Палесся, ператворыць гэты раён у... Сахару.

Чытаеш некаторыя артыкулы, нарысы, аповесці, і дзіву даецца — адкуль тая туга па старым, аджытым. Не магу абысці маўчаннем падарожныя нататкі пісьменніка Уладзіміра Караткевіча, змешчаныя ў часопісе «Малодосць». Не буду гаварыць пра мастацкія вартасці твора — тут я не спецыяліст, хаця і дапускаю, што мастацкі ўзровень яго дастаткова высокі. Але погляды, безапеляцыйнасць аўтара мяне абуралі. Ён з замілаваннем ставіцца да старога Палесся, лье па ім слёзы. Але ж у нас сёння кожны школьнік ведае, што такое старое Палессе, ведае па творах Коласа, Купалы, Мележа. Згубленыя срод дрыгвы бедныя вёсачкі, куды не праехаць ні вясной, ні восенню, гаротнае жыццё палешукоў, якія і людзьмі не зваліся. І калі на месцы балотаў зараз квітнеюць палі, калі праз былыя балоты пралеглі дарогі — як гэтак не радавацца!

КАРЭСПАНДЭНТ:

— Гэта ўсё бяспрэчна. Але з пэні слова не выйднеш — там-сям меліяратары перагнулі кіі. Ёсць мясціны, якія раней захламляліся вадою, а зараз, пасля меліярацыі, пакутуюць ад смагі. Трапілі з агня дзі ў полімя... Я сам бываў у палескіх вёсках, дзе са студняў знікла вада, дзе на палі наступае пясок...

Л. БЕРДЗІЧАВЕЦ:

— Я спачатку адкажу наконт студняў, бо мне такія папрокі часта прыходзіцца выслухоўваць. Тут вельмі да месца прымаўка: «Лес рубуюць, трэскі ляцяць». Так, сапраўды, калі справіць рачулку — а зрабіць гэта бывае неабходна, Інакш ніякага эфекту ад меліярацыі не будзе — узровень грунтовых вод недзе панізіцца, і студні ў вёсцы, што размешчана побач, прыйдзеца паглыбляць. Але ж чаму лю-

дзі забываюць, што праз год-два яны змогуць выкарыстаць сотні і сотні гектараў тлустага тарфяніку, над якім яшчэ нядаўна калыхалася балота з камарамі?

Што датычыць асушаных мясцін, якія зараз патрабуюць абваднення, дык такія факты ёсць. Але на ўсякую з'яву трэба глядзець, як кажуць, гістарычна. Асушэнне палескай нізіны ў нас пачалося ў асноўным пасля вайны. Сродкаў, зразумела, не хапала — было шмат іншых клопатаў. Меліярацыя гектара лімітавалася сумай у 200—250 рублёў. Гэтых сродкаў хапала толькі на тое, каб спусціць ваду. І ўсё роўна, калі падлічыць плюсы і мінусы нават такой, мо трохі і прымітывай меліярацыю — плюсаў у многа і многа разоў больш.

НАРЭСПАНДЭНТ:
— У праекце Асноў воднага заканадаўства падкрэслена, што ўвод у эксплуатацыю асушальных сістэм да гатоўнасці водапрыёмнікаў і іншых збудаванняў у адпаведнасці з зацверджаным праектам строга забараняецца.

Л. БЕРДЗІЧАВЕЦ:
— Такія парушэнні ў нас бывалі. Але ў апошнія гады мы будзем меліярацыйныя сістэмы двухбаковага дзеяння, яны не толькі асушаюць, але і рэгулююць сцёк, калі трэба, падаюць ваду на асушаныя ўчасткі. Дадамо, што такія сістэмы пабудаваны ўжо на 150 тысяч гектараў.

НАРЭСПАНДЭНТ:
— Значыць, крытыка грамадскасці трохі дапамагае?

Л. БЕРДЗІЧАВЕЦ:
— Крытыка грамадскасці заўсёды дапамагае. Але дзеля высвятлення ісціны скажам, што меліярацыя двухбаковага дзеяння была распрацавана беларускімі вучонымі яшчэ да Айчыннай вайны. У вайну праекты былі згублены і адноўлены ўжо ў пасляваенны час. Мы маем магчымасць іх ажыццявіць, бо зараз дзяржава нам дае на меліярацыйныя работы столькі грошай і тэхнікі, колькі трэба.

У двух словах раскажу, што такое меліярацыя — двухбаковага дзеяння. Возьмем для прыкладу пінскія балоты. Усе навакольныя землі як губка, перанасычаны вадой. Меліярацыйнымі каналамі, сістэмай шлюзавання, мы адводзім ваду з палёў у вадасховішчы. Калі трэба, у любы момант ваду зноў можна падаць на палі.

Сёння гэта асноўны кірунак у меліярацыі. Ён, думаю, спыніць спрэчку вакол гэтага пытання.

Каб падмацаваць сказанае, дадамо, што толькі на Палессі будзе пабудавана 17 вадасховішчаў агульнай ёмкасцю 1,5 мільярда кубаметраў. Два з іх пабудаваны ўжо — Любанскае і Салігорскае.

П. РАТАЙКА:
— У нас, часам, робяць вадасховішчы без папярэдняй ачысткі ложа. Заліваюць з усім, што ёсць — дробнымі дрэўцамі, хмызняком. Потым усё гэта пачынае гніць. Рыба ў такой вадзе адчувае сябе вельмі нятульна. Дарэчы, так зрабілі на Мінскім і Любанскім вадасховішчах... Вельмі добра, што ў Асновах заканадаўства забараняецца наўмыснае вадасховішчаў да ажыццяўлення мерапрыемстваў па падрыхтоўцы ложа.

Л. БЕРДЗІЧАВЕЦ:
— Пры Любанскім вадасховішчы створана сетка сажалак для развядзення рыбы плошчай 2,5 тысячы гектараў. Усяго на Палессі будзе пабудавана 19 поўнасістэмных рыбных гаспадарак і 410 калгасных і саўгасных сажалак.

Каб супакоіць аматараў прыроды, паведамляю, што схемай асушэння Палескай нізіны прадугледжваецца стварэнне запаведніка плошчай 150 тысяч гектараў паміж рэкамі Львой і Ствігай. У запаведніку мяркуецца стварыць некалькі апорных пунктаў АН БССР, на якіх будуць вывучацца флора і фаўна Палесся.

А цяпер для аматараў добра і шкваркі ды белай булкі (думаю, усё мы такія аматары): на асушаных землях Палесся запланавана арганізаваць 72 саўгасы, за якімі будзе замацавана ні многа, ні мала — 360 тысяч гектараў зямлі.

□
Чатыры інтэрв'ю, чатыры розныя пункты гледжання па адным і тым жа пытанні. Не будзем падводзіць вынікі гэтай імправізаванай дыскусіі, думаецца, чытач сам зразумее, што да чаго. Ясна адно — пакуль што не на беразе кожнай ракі рызыкнеш адпачыць, не да кожнай сажалкі падыдзеш з надзеяй злавіць на вуду якога ляшча.

Вада, вада, вада... Наша вялікае багацце, якога ў нас не так ужо аказваецца і многа. Будзем помніць пра гэта. Дзеля нас, дзеля нашых нашчадкаў.

Гутарку вёў М. ЗАМСКІ.

ДНЯМІ, ідучы паркам імя М. Горкага, раптам пачуў за сабою выклік захаплення:
— Вось гэта здаравяк!
Госпадзі, ці не я здаўся некаму здаравяком?
Я азірнуўся.

Малады, інтэлігентнага выгляду мужчына — інжынер, урач, спартсмен, — не ведаю хто, адным словам, сучасны цывілізаваны мінчанін паказаў сваёй маладой спадарожніцы новенькі мосцік праз ручаіну, якая перасякае парк.

Што захапіла іх увагу — адразу я не зразумеў, зірнуўшы на мосцік: яго выфарбаваныя парэнчы зіхацелі на сонцы. І раптам я ўбачыў — адна з іх, тоўсты металічны прэнт, прыгнута зверху ўніз настолькі, што ўтварыла перавёрнутую дугу. Вось што выклікала захапленне маладых людзей! Спраўды, трэба было мець сілу бугая, каб гэтак выгнуць жалеза.

І тут у галаву мне стукнула думка: наколькі ж я адстаў ад сучасных уяўленняў аб харакце і значэнні сілы Відаць жа, каб я ўбачыў пераламаную парэнчу, першае, што я сказаў бы: — Ну, і свалата, ну і падлюга ж!

Такой бы яна і была, псіхалагічная рэакцыя, маё разуменне той сілы, праявы якой вельмі ж часта не толькі відны, а кідаюцца ў вочы на кожным кроку: скрышаныя, разварочаныя лаўкі, пабітыя каменнямі электрычныя ліхтары і лямпы на слухах, растрэсанае шкло ад посуду, асушанага амбарамі «культурна» пасядзець на ўлонні прыроды, — дый ці мала іх, слядоў штодзённага варварства на нашай зямлі!

З трывогай даўно заўважаю, што часам ў маладога гараджаніна вельмі мала павягі да таго, што робіцца, ствараецца для яго ж добрабыту, дзеля прыгожасці, якая б цешыла яго вока, выхоўвала яго эстэтычны густ. Калі будавалі каля музея Янкі Купалы першы, самы

Васіль ВІТКА

ЗАЛОМШЧЫКІ

вялікі ў Мінску, фантам, яго гарлавіну, каб падсвечваць ваду, выклалі каляровым шклом. Аднае раніцы я выганяў адтуль, з фантама, падлеткаў, якія зубіла выбівалі гэтыя каляровыя пліткі. Дзеля чаго спатрэбіліся яны — патоўчаныя, патрушчаныя на дробныя кавалачкі — дзэцям? А так, дзеля забаўкі. Гэта былі дзэці з дома праз вуліцу, што насупраць фантама і садка, у якім яны гуляюць штодня цяпер і будуць гуляць, калі стануць пенсіянерамі.

Пачалася самая шчаслівая пара года — вясна. Каго ў вольную хвіліну і асабліва вечарам не вабяць паркі, скверы, нашы плошчы і вуліцы! Але паглядзіце, якія сляды дрымучага дзікуства застаюцца ў кожным кутку і ля кожнай лаўкі, дзе пабывала «цёплая» гітарная ці субўтэральная кампанія! Даволі цяжкія сляды, якія назаўтра ўсю раніцу вымушаны вырабаць і вычысціць нашы самаахвярныя жанчыны-прыбыральшчыцы. Дарэчы, нікога ў нас так не папракаюць вялікімі заробкамі, як прыбыральшчыцы.

— За што грошы бярэ? Няхай прыбрае!

І вось там, дзе пасядзіць вечарок падобная кампанія, ужо цэлыя горы смецця: недакуркаў, лупініна, папярэвага ашмоцця, бляшанкі ад кансерваў і нават не кавалкі хлеба, а пакрышаныя, паламаныя цэлыя буханкі. Як хутка забыліся некаторыя барадатыя і вусатыя нашы нашчадкі, якою цаною ён абышоўся іх бацькам, гэты хлеб!

Я ўжо не кажу аб такіх адзнаках хлапецкага дзікуства, як віртуознае цырканыне праз зубы, якому мог бы пазайздросціць вярблюд.

На кожным кроку стаяць урны, але для нашых юных сучаснікаў — гэта ўжо аtryбуты старажытнай цывілізацыі.

Дарагія мае мінчане, а ці мала хто з вас не затыкаў насоў, праходзячы праз пад'езды і лесвічныя пляцоўкі сваіх дамоў? Смурод забівае дых. Гэта таксама сляды нашых сяброў, але зусім не тых, што пакідаюць свой «аўтограф», папярэдне абнохаўшы вугал дома. Гэтыя распісваюцца, не нюхаючы, і з куды большым заліхвацкім росчыркамі!

Адкуль ідзе гэтае шкодніцтва? А ўсё ад той жа заліхвацкасці, ад маладзецкага імкнення паказаць «сілушку богатырскую». Рэдка рэдка хто цяпер выступае ў адзіночку. Заліхвацтва прыстасавалася да сучаснасці. Якая цікавасць ставіць «рэкорды», каб ніхто не бачыў? Так і нараджаецца тая «мастацкая» самадзеяснасць, якая выклікае захапленне: «Ах, які здаравяк!» Іначай — навошта ж сілу траціць? Той малады бугай, які ламаў парэнчы маста, я ўпэўнены, рабіў гэта не дзеля сваёй асабістай пацехі, не тайна, а на вачах аўдыторыі падобнай сабе, у крайнім выпадку — прысваіў гэты рэкорд рыцарства... ёй, сваёй Дульцынеі. Пры поўнай адсутнасці разумовых і душэўных якасцей, чым жа можна пахваляцца, як не сілай?

А ёсць у нашым побыце з'явы, якія ўжо мала каго трывожаць. Хто з нас, гараджан, не бачыць, як тыя ж «рыцары» ў нашых кволеных садках і скверках ломяць дрэвы, латошаць кусты бэзу, што не паспеў яшчэ прыжыцца, разрасціся як след, топчуць ружы, выва-

рочваюць з карэннем цюльпаны, гладзіолусы, а зацівтуць вішні і яблыні — не пашкадуюць і іх. Тое, што расце, цвіце на вачах усіх — для сучаснага дзікуна яшчэ не краса, не асапада. Толькі тады ён у поўным шчасці, калі ўсё будзе скрышана, спляжана — перацягнута ва ўласную «камфартбельную» плячору.

Не ведаю, ці ёсць у нашым гарсацеце статыстыка, якая падлічвае ўсе гэтыя страты, што наносзяцца нашаму гораду кожны год, і якая тэндэнцыя росту або зніжэння гэтых страт.

Не можа не трывожыць усіх нас іншая статыстыка, якую весці значна цяжэй, але з якою мы павінны змагацца ўсім магчымымі сродкамі: гэта тыя этычныя страты, тыя духоўныя калектывы, якія наносзяць перш за ўсё самі сабе, уласнымі рукамі ўласнаму сумленню тыя, хто шкодзіць, гніюць і брыдзіць ва ўласным калектывным доме, і тыя, хто бачыць гэта і не лічыць усё гэта небяспечным маральным злачынствам.

Калісьці ў старой вёсцы самым страшным злачынствам быў залом у жыццё — пучок каласоў, заламаны і скручаны вузлом. Гэта азначала, што ў вас ёсць залыты вораг, які жадае вам няшчасця. Калі жыта зжыналася, залом пакідаўся некранутым. Ён заставаўся на полі жаклівым напамінкам і дакорам таму, хто зрабіў гэтае злачынства.

Ніякія дакоры сумлення, на жаль, не мучаюць сучасных заломшчыкаў.

Давайце, людзі добрыя, — усё зробім дзеля таго, каб родная цярплівая наша зямля, кожны горад і вёска не пакідалі не заўважанымі ніводнага злачыннага залому!

ВЕЧНА У ПАМЯЦІ

СУСТРЭЧА ПРАЗ 29 ГАДОЎ

Яны сустрэліся ў рэдакцыі. Справа налева: І. Калеснік, В. Шомадзі, Я. Рыбак і журналіст І. Каршакевіч.

Расставанні і сустрэчы... Пасля вайны, што вогненнай віхурай пранеслася над нашай зямлёй, маці ўсё яшчэ шукаюць дзяцей, дзэці — бацькоў, шукаюць адзін аднаго былыя аднапалчане...

Гэтыя трое не бачыліся 29 гадоў. З 24 чэрвеня сорок першага... Але ўсё па парадку. У 1964 годзе ў «Літаратуры і мастацтве» з'явілася нататка «Па слядах подзвігу». Журналіст Ігар Каршакевіч раскажаў пра пошук воінаў 55-й стралковай дывізіі, якая ў самым пачатку вайны грудзямі стала на шляху гітлераўцаў на Брэсцкай машыне пад Баранавічамі.

Сярод самых мужных быў малады лейтэнант-артылерыст Віктар Шомадзі, сын венгерскага рэвалюцыянера. Пра яго не раз пісалі ў тыя цяжкія дні франтавай і армейскай газеты.

Як склаўся лёс артылерыста, ці выжыў ён у віхуры вайны? Доўга следзілі за ім, не ўдавалася нічога высветліць. Але неўзабаве стала вядома, што палкоўнік Віктар Эрнэставіч Шомадзі жывы, здаровы і служыць ў Савецкай Арміі.

І. Каршакевічу ўдалося адшукаць і некаторых іншых байцоў 55-й дывізіі, якія стаялі насмерць у чэрвені сорок першага. Сярод іх — Івана Мінавіча Калеснікі і Якава Рыгоравіча Рыбака. Пра гэты пошук у свой час таксама пісала «Літаратура і мастацтва».

...Яны рассталіся маладымі два-

ццацігадовымі хлопцамі, сустрэліся тут, у рэдакцыі, сівым ветэранам. І пачаліся ўспаміны, успаміны...

Віктар Эрнэставіч, цяпер ужо генерал, раскажае, і ў пакой нібы ўрываецца гарачы подых вайны. Цяжкія баі пад Слонімам, Баранавічамі, Ляхавічам з танкавымі калонамі фашыстаў. Батарэя лейтэнанта Шомадзі прамой наводкай страляе па ворагу. Потым яго батарэя, да апошняга снарада білася пад Прапойскам.

— Зараз гэта трохі дзіўна гучыць — конная артылерыйская батарэя, — усміхаецца Віктар Эрнэставіч, — а між іншым — грозная зброя. Мы тады, у першыя дні вайны, паблілі нямаля фашыстаў.

За бой пад Прапойскам лейтэнант Віктар Шомадзі быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. Дарэчы, ордэн гэты знайшоў яго толькі ў сорок трэцім.

Эпізоды, эпізоды ледзь не трыццацігадовай даўнасці. Яны запалі ў сэрца мабыць назаўсёды. Таму так усхвалявана блішчаць вочы генерала. Помніцца яму кожны ручай, ля якога біліся, кожны баявы сябар.

— А помніце, хлопцы, маёра Варапаева? Ён яшчэ ў Іспаніі ваяваў, які герой быў! Дзякуючы яго мужнасці, вопыту поля наш выйшаў з акружэння, выйшаў калі здавалася, што ўсё скончана. А мой палітрук Шлэеў, а старшы лейтэнант Марозаў?

— А помніце, Віктар Эрнэставіч,

як ваша батарэя пад Прапойскам збіла нямецкую «раму», — пытаецца Іван Мінавіч Калеснік.

— Так, так, не было ад яе жыцця. Кожны дзень у адзін і той жа час вісіць і вісіць над галавой, карэкціруе агонь гітлераўскай артылерыі... Аднойчы я загадаў бабахнуць па ёй. Ведаеце, бывае і зенітчыкі дупляць у белы свет, а тут мы, не зенітчыкі, а трапілі. Удача...

«А помніш, а помніш»... У пакой гучаць прозвішчы сяброў, што не прыйшлі з вайны.

Праходзяць вёсны і зімы, праходзяць гады і гады, а тыя, што загінулі, заўсёды з намі, у нашай удзячнай памяці. Яны з намі ў квітнеючых садах, у новазбудаваных, у шчаслівых усемешках дзятвы.

Сустрэча, пра якую мы раскажалі, адбылася 8 мая, напярэдадні 25-годдзя вялікай перамогі над фашыскай Германіяй. У той дзень сотні і тысячы вянкоў леглі ля падножжа помнікаў вядомым і невядомым героям Вялікай Айчыннай.

Могучы спакойна спаць героі — дзэці прынялі эстафету бацькоў. Яна ў надзеяных руках.

М. МІХАЙЛАУ.

«3-ЗА ШКОДНАГА НАПРАМКУ...»

Старонкі гісторыі беларускага дарэвалюцыйнага друку

Адзін вядомы пакуль экзэмпляр гэтай газеты захоўваецца ў газетным фондзе Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі імя М. Я. Салтыкова-Шчадрына ў Ленінградзе. Гэта першы і на воў! ўлад апошня нумар «Голоса Беларускага». У пачатковай справе газеты, якая захоўваецца ў архіве былога царскага Галоўнага ўпраўлення па справах друку, запісана, што «3-за шкоднага напрамку» выданне газеты прызначана на ўвесь час дзевяці ў Мінскай губеріні Палажнін аб надзвычайнай ахове, уведзенага царызмам у разгар рэвалюцыйных падзей 1905 года. Такім чынам, «Голос Беларускага» быў выданы на першым жа нумары, які выйшаў 1-га студзеня 1906 года. За два тыдні да гэтай падзеі, 14 снежня 1905 года, распараджэннем мінскага губернатара была забаронена на тых самых матывах газета «Северо-Западный край», у выданні якой прымаў удзел і бальшавік. Знаёмства з адным нумарам «Голоса Беларускага» наводзіць на думку: ці не з'яўляецца выданне «Голоса Беларускага» імкненнем прадоўжыць справу «Северо-Западного края»?

«Голос Беларускага», які выйшаў у Мінску, — чатырохналіснае выданне ў палову фармата звычайнай газеты. У змешчанай на першай старонцы аб'ява аб выхадзе газеты рэдакцыя піша: «Умовы нашага жыцця не дазваляюць нам выканаць ва ўсёй шырыні праграму нашай газеты, кую мы меркавалі, і прымушаны нас часова абмежаваць скарачэннем выданням газеты «Голос Беларускага». Аднавіцца з гэтым, фармат газеты будзе зменшаны да памеру другога выдання «Сына отечества»!). Падпіска адкрываецца толькі на адзін месяц».

Змест першага нумара «Голоса Беларускага» гаворыць аб недухасноснасці намераў рэдакцыі і аб справядлівай асірозе з падпіскай.

Кожны нумар «Голоса Беларускага» пачаў звычайна класіфікаваць, рэвалюцыйны характар. На сутнасць, газета ўяўляе сабой як бы адну вялікую лістоўку. Пераданы «3 новым годам!», карэспандэнцыя з Бабруйска напісана на мяжы прамога закліку да рэвалюцыйнага дзеяння. Выразнасць сваёй пазіцыі, незадаволенасць буржуазнымі «паўмерамі» газеты падкрэслена ў артыкуле, названым «Мінск, 1-е студзеня 1906 года»:

«І вораг народа — самадзяржаўная бюракратыя, шчыра прыкрытая сталёвай шчынай, даўно трапеча...»

Усё ж бюракратычныя прыморкі і прысыпкі, якія ў такім мністве выдумляюцца ў розных саветах, камітэтах і канцэлярных — гэта варты жалю палітычнаму...»

Бальшавіцкая газета «Северо-Западный край», якая многа зрабіла для рэвалюцыйнай прапаганды ў Беларусі, была закрыта царскімі ўладамі. Але жыццёвыя традыцыі «Северо-Западного края» і яго папярэдніка прагрэсіўнай дэмакратычнай газеты «Мінский Листок». Відэцкі з гэтай падкрэслі гэту пераменнасць у «Голосе Беларускага» змешчаны першы супрацьстаяў «Мінскаму Листку» Янін Лучына («Родная старонка») і Францішка Багушэвіч («Панская ласка», падпісана — Мацей Бурчок). Да гэтых першаў на тэме прымае «Казка пра Голяма і пра Сабаліныя Футры», апублікаваная з красачымым подпісам — Гайдамак. «Мараль» казкі больш чым недаўхасносна: «Вельмі доўга мірна спалі Сабаліныя Футры, вельмі доўга вілялі хвосцікам панскія сабакі ў пановым. І вось, рання, убачылі яны, што Голяма над імі кулакі паднялі...»

Такія сумленна неспрымальныя пазіцыі газеты ў пачатку 1906 года ўзбудзілі асабліва кантоўнай, калі прыняць пад увагу, што значная частка легальнай прэсы па мерыснаду рэвалюцыйнай хвалі ўзводзіла прашае, прымаючы яна рэакцыйна-буржуазнае, прадаўца аблічча, праўда, на-рэальнаму прыкрываючыся квіцэтай фразеалогіі.

Імя ж аўтараў, супрацьстаяў газеты «Голос Беларускага», газеты, якая адкрыта заклікала аб тым, што «на Шчыцы неспалаюна» і забароненай на першым жа нумары, нам невідомы. Артыкулы без подпісаў... Песудзіны... У якасці рэдактара-выдаўца ўказаны С. Скандракоў, ім, якое нягледзячы на пошукі, пакуль німа нідзе не сустракалася. Газета надрукавана ў Мінску ў друкарні Н. М. Нахумова, якая змяшчалася ў доме Свірко на Прэображэнскай вуліцы, — так укавана ў выданых дадзеных нумара. Можна, наступна пошукі працягнуць святло на гісторыю ўзнікнення «Голоса Беларускага» — газету, якая спрабавала стаць на змену бальшавіцкаму «Северо-Западному краю».

С. БУКЧЫН.

1) «Сын отечества» — ліберальная газета, якая выдавалася ў Пензбурзе. З ліпеня 1905 года выходзіла двума выданнямі.

КРЫТЫКА ПРЫЗНАНА ПРАВІЛЬНАЙ

У газеце «Літаратура і мастацтва» за 24 сакавіка г. г. была надрукавана крытыка карэспандэнцыя Л. Лявова «Міма вокан ідуць паязды». У ёй ішла гаворка пра злоўжыванні службовым становішчам, грубыя адносіны да падначаленых з боку загадчыка Старадарожскага аддзела культуры Б. Гусева.

Пачальнік ўпраўлення культуры асветных устаноў Міністэрства культуры БССР Ж. Сіпельнікова паведаміла рэдакцыі, што карэспандэнцыя абмяркоўвалася на пасяджэнні Старадарожскага райвыканкома. Крытыка прызнана правільнай. Б. Гусеву вызвалены ад абавязкаў загадчыка раённага аддзела культуры.

Пачынаючы гаворку пра тэатральны рэпертуар, хочам ці не хочам, ты паўтараеш агульнавядомас: што афіша — гэта твар тэатра, што ў адпаведнасці з колькасцю і якасцю арыгінальных сцэнічных твораў часам можна меркаваць аб ступені мастацкай і грамадзянскай сталасці трупы, што п'еса, як і ноты ў музыцы, пішуцца не для таго, каб заставацца на паперы, а дзеля ўзлёту ў вялікі свет...

Ці ёсць патрэба паўтараць гэта?

Так, бо стан цяперашняй беларускай драматургіі выклікае трывогу ў кожнага, хто з году ў год, з сезона ў сезон знаёміцца з п'есамі, што ставіцца на нашай сцэне. Арыгінальныя назвы часам з'яўляюцца. Пераважна на афішы тэатра юнага гледача — тут іграюць спецыяльна для гэтага калектыву напісаныя творы І. Шамякіна, П. Макаля і А. Вольскага, У. Мехова, В. Зуба, пра ўзростныя ях парты, відаць, вестці асобную гаворку. Сам жа факт сталай сувязі трупы з драматургамі заслугоўвае ўдзячнага слова. Ставіліся ў апошнія гады п'есы К. Губарэвіча і А. Маўзона, але тут адразу ж мы вымушаны падкрэсліць, што абодва гэтыя аўтары даўно не бачылі сваіх твораў на сцэне ў арыгінале — Іх паказваюць адразу ж у перакладзе на рускую мову. Калі дадаць яшчэ да пераліку, што складаецца з названых імёнаў, дэбютанта А. Петрашкевіча з яго камедыяй «Адуль грэх?», дык гэта, здаецца, дасць права, як кажучы, падвесці рысу. Не было больш ні новых драматургічных твораў, пастаўленых тэатрамі, ні новых імёнаў на працягу некалькіх гадоў. І якіх гадоў!

Значныя юбілейныя даты тэатры сустракалі пераважна перакладнымі п'есамі або аднаўлялі старыя пастаноўкі. Ні для каго не сакрэт, што мінутыя пяць-шэсць гадоў не ўзбагачылі беларускую драматургію значным творам, правяранным у тэатральнай транспарціцы! Цяжка прыгадаць хоць адну такую творчую прыгодку, каб жанр не напоўніўся цікавымі, змястоўнымі і маштабнымі п'есамі! Такого яшчэ не было.

Мы чуем тут, як нас перапыняюць апаненты. Яны, мабыць, пачуць таксама пералічваюць — а «Рудабельская рэспубліка», а «Руіны страляюць ва ўпор», а «Брэсці мір», а «Толькі адно жыццё?». Частка з таго, што паказвалі нацыянальны драматычны тэатры, — гэта інсцэніроўкі, і пра гэта мы скажам трохі пазней. У гэтым артыкуле гаворка ідзе менавіта пра беларускую п'есу на беларускай сцэне.

Замест арыгінальных твораў, аўтарамі якіх былі б прафесіянальны драматургі, на сцэне ўсё часцей з'яўляюцца пераказы прозы. Наўна было б сцвярджаць, быццам наогул інсцэніроўка — гэта эрзац, што ад такой формы нападнення рэпертуару трэба адмовіцца. Не, добрая інсцэніроўка — жадаць госяць у тэатры. Але ж госяць — не гаспадар. Гаспадар тэатральнага рэпертуару — п'еса, створаная па законах, якія прадуладжываюць драматургічнае засваенне жыццёвых фактаў і чалавечых характараў.

Сярод інсцэніроўшчыкаў, зразумела, сустракаюцца і майстры сваёй справы — літаратары, журналісты, рэжысёры, артысты. Толькі насяцрожае такая акалічнасць: чамусьці следам за кінамаграфам, дзе запанавалі прымаць рэжысуры, адчуваюць сябе паўнаўладнымі дыктатарамі і драматычным рэжысёрамі. Калі на думку такога рэжысёра няма добрай п'есы, якая яго задаволіла б (тэатральны кажучы: рэжысёр «не бачыць» п'есу), ён сам сядзе за пісьмовым стол і піша драму або інсцэніруе раман. Што датычыць рэжысёраў нашай рэспублікі, то заўважым, што зны ў нас бяруць на сябе смеласць перапрабляць у сцэнічныя творы рамачы нават тых аўтараў, якія і самі... драматургі. А гэта ўжо зусім дзіўна!

Ну, скажам, нават прыклад безумоўнай удачы ў галіне інсцэніровачнага мастацтва — «Людзі на балоце» Івана Мележа. Няўжо сам раманіст не мог зрабіць таго, што было ўскладзена на плечы Т. Абакумоўскай і З. Браварскай, ён, аўтар арыгінальных п'ес, пісьменнік з добрым адчуваннем драматызму жыцця? Можна, не было ў яго часу, можа, ён страціў творчую цікавасць да герояў, якія для яго пачалі тады ўжо «другое жыццё» ў другой частцы дыялогі, — не ведаем? Ды і пераможцаў, кажучы, не судзіць — тэатр па інсцэніроўцы паказаў яры, нават бліскучы спектакль, у якім захаваны асцюны нафае першакрыніцы.

А чаму Іван Шамякін, тансама драматург, аўтар арыгінальных п'ес «Не верце дзішні», «Выгналі блудніцы» і «Дзеці аднаго дома», працуючы над

новай драмай для тэатра юнага гледача, дазволіў інсцэніраваць свой раман «Сэрца на далоні» аж тром перапраблячам — Ю. Арыянекам у Брэсце, А. Падобеду ў Віцебску і Б. Эрыну і В. Туляковай у Мінску? Кожны з іх, добрых майстроў сваёй справы, рабіў з рамана п'есу на свой лад. Істотныя ідэя-мастацкія акцэнты змяніліся, сюжэтныя лініі перабудаваліся, характары адных герояў адоўвалі на другі план не менш важныя ў раманах персанажы... У такіх тэатры мелі тры прыблізныя сцэнічныя версіі аднаго твора. Кожны рэжысёр рабіў «перакосты», каб... не паўтараць інсцэніроўку калегі.

Мелі нашы тэатры і дзве версіі «Рудабельскай рэспублікі» Сяргея Грахоўскага, Для Акадэмічнага тэат-

мену пачэсную справу, хай інтэрпрэтуюць і раскрываюць багатае драмы або камедыі, паглыбляюцца ў сутнасць адностранных пісьменнікам жыццёвых канфліктаў і даюць ім вобразнае ўвасабленне. Гэта вярні гонар для мастака — стаць упоравец з аўтарам-драматургам, а часам і вышэй за яго ў паказе жыцця!

СТВАРАЕЦЦА ўражання, што сцяпер тэатры робяць ласку драматургу, прымаючы яго твор да пастаноўкі. Рэжысура і акцёрская труппа часта забываюць, што і яны самі ў працэсе стварэння супрацьстаяць нешта набудуць, узбагацяць сябе ў непасрэдным кантакце з мастаком суседняга цэха, з пісьменнікам. І трэба ўмацоўваць —

З ТРЫВОГАЙ ЗА ЖАНР

Барыс БУР'ЯН,

Яўген РАМАНОВІЧ

ра імя Я. Купалы інсцэніроўку твора рэжысёр спектакля В. Луцэнка, загадчык літаратурнай часткі Т. Абакумоўскай і аўтар аповесці. У Гомелі прыстасоўваў да сцэны тэкст галоўны рэжысёр тэатра І. Папоў. Што ж атрымаўся? Там, дзе сярод інсцэніроўшчыкаў быў аўтар, спектакль раніча адмышоў ад арыгінала, успрымаўся толькі як відэвішча «паводле» кнігі, нават і не кнігі, а адных і тых жа дакументальных звестак гістарычнага характара. Фактычна першакрыніца і не мела дачынення да таго, што паказаў тэатр. У Гомелі, дзе І. Папоў прытрымліваўся тэксту кнігі, атрымаўся ілюстрацыйны спектакль, нешта навігалт «сцэні з рамана», ажыццелены з дапамогай артыстаў...

Пасля прэм'ер спектакляў па творах І. Шамякіна і С. Грахоўскага прайшло многа часу. Трэба спадзівацца, што цяпер, астыўшы пасля нервовага напружання той пары, і празаікі, і інсцэніроўшчыкі змогуць шыра прызнаць поспеху яны дасягнулі толькі часткова. Такі поспех наўрад ці прыносіць творчую радасць. А магло б быць...

Што ж магло б быць? Ах, калі б нашы празаікі, асабліва тыя, хто мае вопыт у драматургіі, бралі прыклад з папярэднікаў! Бо Кузьма Чорны, скажам, не зяртаўся да інсцэніроўшчыкаў — ён пераплаціў манументальную «Вацькаўшчыну» ў арыгінальную драму, аддаўшы сцэнічнаму твору патхнёны і пакутлівы гадзіны спраўды творчых шукаванняў. Ён не «перадаваў» тэатру права на прыстасаванне сваёй прозы да патрэб сцэны, а сам ішоў у тэатр як драматург-мастак.

«Вацькаўшчына» К. Чорнага — старонка беларускай драматургіі. Гэта — старонка беларускага тэатра. А не толькі назва на старой афішы.

Яскравы прыклад і «Браніпаезд 14-69» Усевалада Іванова. У каго паднімецца рука напісаць, што гэта класічная саветская драма — інсцэніроўка! Арыгінальная п'еса, хаця і яна, калі цвяроза глядзець на факты, зроблена У. Іванавым на матэрыяле яго ж прозы. Але ён не лічыў таго — сапраўды творчую, вымагаючую мужнасці і мастацкай самахвяднасці — перапрабляць «пабочным заняткам». Для яго не было інных крытэрыяў у апенцы — вышэйшых, калі ён пісаў прозу, і ніжэйшых пры інсцэніраванні.

«Тры таўстуны» набылі сцэнічнае жыццё ў тэатры, дзякуючы смелай і глыбіннай пераплаўцы Юрыем Алешам рамана. Такой смелай і глыбіннай, што для яго, аўтара, у сцэнічнай версіі адкрылася многае нечаканае ў вобразах, патэцыяльна схаванае ў рамана (пра гэта сказаў сам Ю. Алеша, калі ўбачыў герояў у святле рампы).

Мы так падрабязна гаворым аб інсцэніроўках і іх аўтарах па дзвюх прычынах. Хочацца, каб у нас паладзіліся сапраўды творчыя адносіны паміж тэатрамі і пісьменнікамі, каб літаратар лічыў ганьбай адмаўляцца ад свайго твора і перадаваць яго ў чужыя рукі. Вельмі прыкра, што з'явілася нешта падобнае на тэорыю, згодна з якой «спецыфіку» сучаснага драматычнага твора ведаюць толькі рэжысёр і перапрабнічы, што ім належыць абсалютнае права распараджацца думкамі і кнігамі мастака слова! Хай лепш яны робяць сваю не

а пры цяперашнім стане наогул наладжваюць, спачатку! — не сувязі тэатраў з драматургамі, а ўзаемадзеяння і неабходна для абодвух бакоў. Хай бы купалаўцы старэйшага пакалення і ветэраны трупы воласаўцаў перадалі маладым калегам вопыт, назапашаны ім у такіх радасных сустрэчах з Кандратам Крапівай і Рыгорам Кобецам, Міхайлам Грамыкам і Віталіем Вольскім, Эдуардам Самуйлёнкам і Пятром Глебкам, Андрэем Макаёнкам і Аркадзем Маўзонам... Творы гэтых і іншых аўтараў набылі сцэнічнае жыццё ў атмасферы агульнай зацікаўленасці тэатральных труп на чале з рэжысёрам, які быў літаратурна ўлюбёным у п'есу мастаком (прачытаўшы ўначы камедыю «Хто смеяецца апошнім?», Л. Рахленка адразу ж патрабаваў, каб не «зламавалі» за ім, а К. Салінікаў лётаў па Мінску і ўсім раскаваў, якое гэта шчасце для Першага БДТ, што Э. Самуйлёнак напісаў «Патібель воўка»).

Качэне, артыстычная труппа часам мае права ганарыцца тым, што стала не толькі творчым саюзнікам, а нават і сааўтарам драматурга. Аднак... шчыра скажам, што «такія працягла адеўнасць» жыўых драматургаў у іх калектывах адчуваецца, калі хочаце, на ігры, густах, творчай мабільнасці і майстроў, і моладзі. Танчыя афарызмы і адрасаваныя не вельмі патрабавальнай частцы залы акцёрскія прыёмы захоўваюцца, напрыклад, у спектаклі «Адуль грэх?» на сцэне Акадэмічнага тэатра, бо аўтар — чалавек новы ў такой справе і ён не змог адстаць нешта запаветнае сваё: прыняў і тыя прапановы, якія не робяць гонару выканаўцам і яму самому.

Толькі разам з аўтарам, даследуючы рэальнае жыццё, акцёр выходзіць ў сабе мастака, здольнага мысліць вобразамі. І ніякая класіка (або інсцэніроўка) не можа замяніць таго, што дае асабісты кантакт з драматычным пісьменнікам.

Зразумела, да такіх качактаў — сталых і плёных — павінны быць гатовыя і пісьменнікі. А наша драматургія перажывае цяжкасці ў сваім развіцці. І тут справа не толькі ў тым, што гэта найбольш складаны і спецыфічны від літаратуры. Вялікае значэнне мае прырода сучаснага канфлікту, характар якога не так лёгка вызначыць. Абнаўляюцца нават адвечныя чалавечыя пачуцці. Працягваецца барацьба старога з новым, перадавага з адсталым, інтэлектуальнага з неувучтвам, прагрэсіўнага з мяшчанскім. І ўсё ж узнікненне сучаснага канфлікту не заўсёды лёгка «злавіць», асэнсаваць і ўвасабіць у вобразнай форме. А без канфлікту няма п'есы, няма той спружыны, якая павінна штурхаць дзею.

Бывае, што драматург піша п'есу, не маючы цвёрдай уяўленасці ў тым, што знойдзецца ім канфлікт будзе правільна зразуметы ў тэатральным асяроддзі. Яму здаецца, што і нараціца няма з кім! Бо рэжысура ў нас сапраўды пераважна маладая, неспражыткавая ў гэтай галіне творчасці. Ці не таму большасць сучасных п'ес такіх рыхлых на кампазіцыі, мала сцэнічных, з слабым і невыразным сюжэтам, шэрымі характарамі, пазбаўленымі выскіх страсцей.

Ясная задума ператварасца ў схему, каб толькі тэатр адразу ўсё зразумел! Павярхоўнае спазнанне жыцця, калупанне ў дробнай душы персанажа, замыканне ў «кватэрным свеце», схематычныя ілюстрацыі да падручніка гісторыі прыводзяць да павярхоўнага паказу рэчаіснасці на сцэне.

Чытаючы п'есы розных аўтараў, пераконваешся, што яны, бывае, блытаюць паняцці «канфлікт» і «сюжэт». Пошукі ідуць, галоўным чынам, у галіне сюжэтнай распрацоўкі твора. Прырода рэальных канфліктаў жыцця застаецца па-за ўвагай драматурга, калі ён спадзяецца, што навізна і арыгінальнасць яго задумы праяўляюцца ў незвычайнай расстаноўцы дзеючых асоб. Яна ж можа быць

◆ **ІМЭНЫ, ЯКІЯ ЗНІКАЮЦЬ З АФІШ.**

◆ **ІНСЦЭНІРОВАКА — З'ЯВА ДОБРАЯ, АЛЕ...**

◆ **САДРУЖНАСЦЬ ПРАДУГЛЕДЖВАЕ ПРЫНЦЫПОВЫЯ УЗАЕМААДНОСІНЫ.**

◆ **НЕ ЗАБЫВАЦЬ ВОПЫТ І ТРАДЫЦЫІ!**

І звычайнай! У. Неміровіч-Данчанка аднойчы на сходзе драматургаў сказаў, што МХАТ з вялікім задавальненнем працаваў бы над п'есай, герой якой, скажам, на тры гады пасхаў за мяжу, лютым вярнуўся ў родны горад і з болем у душы ўбачаў, што яго каханая здрадзіла яму, што сябры... Драматургі засмяяліся. Тады У. Неміровіч-Данчанка ўсміхнуўся сам і заўважыў: «Такая п'еса ёсць — «Гора ад розуму»... Самы ачытайны сюжэт над яром сапраўднага мастака набывае спецыфічную ўласцівасць — ён гаворыць значна больш таго, што мы ўспрымаем з фэбулы твора, ён, як бур, угрызаецца ў рэальныя канфлікты, дабіраецца да глыбінчай існасці супярэчнасцей. Вучыцца таго ж паглыбленню ў жыццё — абавязак драматычнага пісьменніка.

І тут тэатр — першая альяўка, на якой правярасца, наколькі смела і самастойна робіць разведку ў новае аўтар п'есы. Разам з драматургам калектыў становіцца нібы геалагічнай партыяй, і ёй дадзена права даказаць, што аб'ект даследавання быў абраны правільна, што там, у глыбінях адлюстраванага жыцця, ёсць каштоўнасці, дзеля здывання якіх не шкада ні сродкаў, ні часу, ні натхнення. У тым жа гадзе, якія мы спрабуем аглядаць, тэатры часам (і даволі часта!) пачыналі працу з надзейнай знайсці пэшта больш-менш вартасць увагі, як кажунь, на першым тары-зонце...

Мастак драматурга, апрама ўмения выбраць цікавы і змястоўны канфлікт, навінен мець тое, што называюць «адчуваннем тэатра». Ну, калі не мець яго, то выхоўваць такое пачуццё над непасрэдным уплывам практыкі, вучыючы свой вопыт у святле рампы і шуме ці напружанай цішыні глядзельнай залы. «На маёй тэатральнай памяці — гаварыў У. Неміровіч-Данчанка, — многа разоў уставала пытанне: ці павінен пісьменнік, каб стварыць п'есу, мець нейкае спецыяльнае дараванне? Памятаю, як яшчэ славуці французскі раманіст Зюль Сьвярджаў, што для гэтай галіны творчасці пісьменнік павінен быць толькі абавязкова разумным. Што, маючы жаданне і розум, не так цяжка спазнаць тэхніку сцэны. Але, на жаль, такіх прыкладаў нешматлікі і зусім не абвясняюць неабходнасці спецыфічнага таленту... У той жа час як многа завяла наша сцэна такіх драматургаў, якія мелі вялікі, хоць і кароткі тэатральны поспех, валодаючы маленькім пісьменніцкім дараваннем. У прыводзе тэатра, у так званай «сцэнічнасці» ёсць яшчэ нейкія невыкрытыя тайны. Ёсць асаблівае адчуванне тэатра, адчуванне тэатральнай эмоцыі, адчуванне прыроды тэатра, без якога няма драматурга.

Вядома, быць недзе ў баку ад тэатральнай практыкі і выхоўваць у сабе такое адчуванне немагчыма. Спалімаеся на прыклады беларускай драматургіі — Васіль Вітка і Алесь Зьонка сваімі п'есамі «Шчасце паэта» і «Навальніца будзе!» паказалі, што разумеюць тэатральную спецыфіку. Гэта прадаманстваў і Іван Мележ твораў «Накуль вы маладыя» (ён успрымаўся як сцэнічныя сведзкі, прасякнутая светлым лірызмам) і гістарычнай драмай «Дні паняга нараджэння». Здавалася б, што тэатры ўжо ніколі не дадуць «спакою» гэ-

тым аўтарам, прымусяць іх «адінуць» ўбок усё іншыя жанры літаратуры і будучы патхняць на далейшы творчы пошукі ў драматургіі, замацоўваючы ў іх «адчуванне тэатра». На жаль, сустрачы гэтых пісьменнікаў з артыстычнымі інтэлектамі купалаўцаў і коласаўцаў мелі эпізодычны і нават выпадковы характар — яны не сталі «сваімі» ў тэатры.

БУДЗЕ вядома, калі хтосьці пачынае, быццам аўтары гэтых патакаў жыццё, толькі «ўчарашнім днём», бачыць станючы прыклад і нават «залаты век» драматургіі ў мінулым. Не, далёка не кожны кантант пісьменніка з тэатрам можа служыць гарантыяй таго, што драматычная літаратура ўзбагаціцца «этанымі» творами. І ў мінулым былі аўтары, чые п'есы, адгэраўшы пэўную ролю ў станаўленні нацыянальнага тэатра, не вытрымлівалі правёркі часам і засталіся толькі фактамі нашай гісторыі (скажам, п'есы Васіля Станюцкага). Магчыма, нават колькасць далёкіх ад мастацкай дасканаласці твораў, што ставіліся на сцэне беларускіх драматычных тэатраў, большай ў параўнанні з п'есамі, якія маюць права і цяпер, як лайнеры, выпраўляцца ў сцэнічнае плаванне. Але гэта не дае права кіравана эфектыўна, афарызмам: «мепі прэм'ер — мепі праваўлаў». З пісьменнікам трэба ўмець сябраваць на высокіх прыкладных узаемаадносін!

Абываюцца тэатраў да драматычнай літаратуры, на нашу думку, жыццё ў асобных аўтараў спабізм у адносінках да рэжысуры і актёраў. Пона мастака, якога «не разумеюць», нічога добрага не дае: прыніваючы першы поспех свайго першага драматычнага дзённі толькі сабе, літаратар пачынае пагардліва «ляпаць па плячы» тых, хто, як яму здаецца, «толькі выконваў» яго волю і ўвасабляў яго задуму. Такі «ўсё» ведае і лічыць, што «на тэатры» цяпер пануе раменіцтва. Памылка страшная! Такім дзельцам варт было б вучыцца сціпласці ў Я. Коласа і К. Чорнага, якія заўсёды дзякавалі тэатру за паматанні, а недахопы адносілі на свой пісьменніцкі рахунак. «Калі мне зараз зададуць пытанне, ці ведаю я, што такое драматургія, адкажу прычра — не ведаю, — гаварыў М. Пагодзін у канцы свайго вышні. — Я пачуў такое прызнанне на Першым з'ездзе пісьменнікаў ад Аляксея Талстога, тады яно мне зда-лася вышнірым. Толькі цяпер я стаў па-сапраўднаму разумець, што мастацтва драмы — гэта перш-на-перш наэзія, дакладная і заблытаная, парадкасная ў сваіх пабудовах і адначасова тонка вяр-ма-я тэатрам».

НЕНІ час своеасаблівым «цэнтрам» і нават «лабараторыяй» працы з драматургамі пачаткоўцамі быў абласны тэатр у Магілёве. Там паставілі многа п'ес дэбютантаў. Што ж, мець у рэпертуары «сваю», народжаную ў садружнасці з мясцовымі літаратарам або сталічным аўтарам, яні не знайшоў у Мінску тэатра для свайго першага драматычнага дзённі, не так і дрэнна; Насцяроўвае інакш — калі ці адбывалася дэбютаў у Магілёве, наша драматургія не ўзбагацілася цікавымі творами. Папоўніўся толькі, як называюць, б'ягу чы рэпертуар. Хоць не хочаш, а пачынаеш думаць, што ў тую «лабараторыю» неслі свае рукапісы аўтары, якія спадзяваліся на набліжаны адносіны і зніжаныя патрабаванні рэжысуры.

У годна некалькі сваіх арыгінальных п'ес і інсцэніровак прозы паставіў галоўны рэжысёр абласнога тэатра А. Струнін. Яго калега ў Гомелі і артыст тамашняга тэатра М. Пало таксама спрабуюць свае сілы ў драматургіі. Назвы з'яўляюцца на афішах і знікаюць. Рэжысёр застаецца рэжысёрам, актёр — актёрам, журналіст — журналістам. Зноў жа драматургія іх творах не ўзбагачаецца. І ніхто ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, у прыватнасці, у секцыі драматургіі не хвалюецца з прычыны таго, што адбываецца нейкі дзённы працэс, пра які кажунь: «Драматургаў поўны лес, ды няма ў лесе п'ес!» Яны ёсць, п'есы, але іх нельга аднесці да ліку мастацкіх твораў-адкрыццяў, бо пераважна большасць такіх твораў не ўзімаецца вышэй рамесніцкіх бразготак. «Трошкі лепш, трошкі горш...», «На ўзроўні...» У сапраўднай літаратуры таія водгукі ўспрымаюцца як абраз аўтара, у галіне ж «напісання п'ес» — нічога, міраца і з такімі прысудамі.

І твая конкурсы, што абвясняюцца часам рэспубліканскімі арганізацыямі, даючы асобным твора асобных аўтараў. Своеасаблівай характэрнай

рысай такіх конкурсаў стала тое, што першыя прэміі фактычна нямаюць прысуджаць, і пераможцы пачынаюць станавіцца на п'едэстал з другой прыступкі. Секцыя драматургаў Саюза пісьменнікаў Беларусі і Упраўленне па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР маглі б абмеркаваць вынікі не аднаго ўжо такога мерапрыемства, а ўсёй конкурснай практыкі. Выдаткі, якія асігнуюцца на гэта, навіны даваць больш адчувальны эфект!

КАЛІ МЫ выказвалі некаторыя свае меркаванні, якія цяпер выносілі на суд чытачоў, нам гаварылі: «Драматургія заўсёды адстае!» Тут трэба адказаць словамі Г. Таўстанюгава: «Не ад танцавальных жа ансамбляў адстае драматургія. Ёй награда небяспечна разладу з духоўным вопытам глядача, з яго жыццёвым і палітычным вопытам. Гэта і хвалюе». Хвалюе пакуль што не ўсіх, відаць, бо з году ў год станаўліцца не паляпшаецца...

Між тым, вядома, што ў такіх самабытных пісьменнікаў, як А. Макаёнак, У. Караткевіч, А. Маўзон, ёсць новыя драматычныя творы на тэмы сучаснасці і гераічнага мінулага. Тэатры знаёміліся з гэтымі творами, віталі аўтараў, абяцалі давесці іх да прэм'еры... І ўсё пайшло ў архіў, засталася ў стэндаграмах мастацкіх саветаў або ў газетных анонсах. Чаму? Мы не збіраемся внавіццё ва ўсім тэатры. Бывала, што і аўтары наводзілі сябе не лепшым чынам, адмаўляючыся прымаць разумныя і мэтанакіраваныя парады вопытных актёраў, супрацоўнікаў літаратурнай часткі, рэжысёраў. А твая з добрым пачуццём прапаноўвалі пісьменніку ад пачата пагул адмовіцца, штосці ўдакладніць, завестрыць або, наадварот, не падкрэсліваць і без таго зразумела... Здаралася, што яны не рабіралі норму і пачыналі дыктаваць «умовы» і нават тэкст, на што сапраўдны мастак, канечне, згоды не даць і пачынецца за лепшае пакінуць твор у рукапісе. Ёсць яшчэ і такі «варыянт» узаемаадносін. Напрыклад, А. Гутковіч аддаў сваю новую п'есу галоўнаму рэжысёру (не будзем называць прозвішча, бо не ў гэтым сутнасць справы), той зацікавіўся, даў парады, чакаў новай рэдакцыі. І рантам ён пайшоў з тэатра. П'еса трапіла да новага галоўнага, а той... «не ўбачыў» п'есу! А калектыў купалаўцаў, здаецца, і не ведаў (або зусім забыў), што драматург з разлікам на пэўных выканаўцаў стварыў характары і даследаваў арыгінальны канфлікт у асяроддзі беларускіх вучоных.

Так яно і атрымліваецца — той аўтар празмерна ганарыцца і гробу думай тэатра, гэты рэжысёр замест парад «падказвае» і сюжэтныя змены, і тэкст, а пра нейкі твор наогул не помніць. Драматургія каліасна «паміжаецца» ў... пісьмовай шэфлядзе аўтараў.

ЗРАЗУМЕЛА, пішуча п'есы ў адзіноце, аўтар застаецца сама-пасам з паперай, але ён усе галасы герояў, бачыць іх твары, хвалюецца іх думкамі і пачуццямі, нібы недзе побач — сцэна, і на ёй яны «жывуць». А потым аўтар ідзе ў тое «пабач», у тэатр. І калі яго не сустраюць такі ж уважлівы і творчы мастак, як Е. Міровіч ці К. Саннікаў, М. Міцкевіч ці Л. Рахленка, Л. Літвінаў, ці Л. Мазалеўская, рэжысёры, якія давалі пучэўку ў вялікае жыццё твораў беларускай драматургіі амаль на працягу ўсёй яе гісторыі, калі такі чалавек не з'явіцца або не здолее захапіць цікавай для яго п'есы калектыў. — аўтар вернецца дамоў і пакладзе яшчэ адну драму ў шэфляду. Яшчэ горш, на нашу думку, калі аўтара пасрэднай п'есы сустракае палблаглівы рэжысёр, гатовы на любы кампраміс або толькі набіць рэпутацыю прыхільніка драматургаў. Нельга дараваць тым, хто спасылаецца на адсутнасць добрых драматычных твораў і таму, маўляў, прымае да паставіні недасканалы «варыянт». Высокая прыдчыноваць і пачуццё грамадзянскай адказнасці спрыяюць сапраўды творчаму кантакту пісьменніка з тэатрам, яны гарантуюць поспех. Практыка паказвае, што і драматургі, і дзельцы тэатра не заўсёды кіруюцца нормамі вялікага мастацтва.

Так далей нельга! Гэтага не павіна быць у жанры драматургіі і ў тэатры. І калі б былі такія званы, у якія можна бінд трывоць у сувязі з цяперашнім станам драматычнай літаратуры, мы ўдарылі б у іх. Каб парушыць снакой тых, ад каго залежыць развіццё і росквіт жанру — тэатраў, Саюза пісьменнікаў і Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР.

«17 ІМГЕННІУ ВЯСНІ». Так называецца новы спектакль, які выпусціў Гомельскі абласны драматычны тэатр. Гэта інсцэніроўка паводле рамана Юліяна Сямёнава, зробленай аўтарам разам з В. Тонкавым. Рэжысёр — заслужаны артыст БССР І. Пялю, мастак — А. Бельсераў. На здымку — сцэна са спектакля. У ролі інфа гестапа Мілера — заслужаны артыст БССР М. Мазалеўскі, савецкага разведчыка Штырача — заслужаны артыст БССР П. Філінаў.

ТЭМА ГАВОРКІ—РАМАН

З пасяджэння секцыі прозы Саюза пісьменнікаў БССР

13 мая адбылося чарговае пасяджэнне секцыі прозы Саюза пісьменнікаў Беларусі. На парадку дня пасяджэння было абмеркаванне беларускага рамана мінулага года. У цэнтры гаворкі былі раман Лідзіі Арабей «Іскры ў папалішчы», апублікаваны ў сакавіцкім і красавіцкім нумарах «Полымя», і раман Уладзіміра Карпава «Сотая маладосць», змешчаны ў тым жа часопісе «Полымя» у канцы 1969 года (№№ 9, 10, 11).

З разглядам гэтых твораў на пасяджэнні выступіў Піліп Пестрак. Раман Л. Арабей, гаворыць ён, звяртае на сябе ўвагу дасканалым веданнем аўтарам матэрыялу, многія старонкі, сцэны і эпізоды твора напісаны таленавіта і сапраўднаму хвалююць. Разам з тым дакладчык адзначыў, што, на яго думку, «Іскры» і «Папалішчы» бракуе дынамічнасці сюжэту, твор псуе празмерная дэталізацыя, недастатковая ўвага да слова. Гаворачы пра раман Ул. Карпава, прамоўца падкрэсліў важнасць тэмы твора, шырыню задумы пісьменніка. Аднак, зноў-такі, дакладчык выказаў у адрас аўтара і шэраг папракаў.

Сваімі думкамі аб рамане «Іскры ў папалішчы» і «Сотая маладосць» падзяліўся Іван Мележ. Раман Лідзіі Арабей, гаворыць ён, я чытаў з хваляваннем. У творы ёсць нямала яркіх, «непрыдуманых» сцэн і жарцін, напісаных густа, з сапраўдным майстэрствам. І Мележ нагадавае, у прыватнасці, сцэны пакарання мінскіх падпольшчыкаў, сцэны гэта і расстрэлу савецкіх людзей, якія, нельга чытаць без узрушанасці. Ёсць у рамане, гаворыць прамоўца, і адчуванне сюжэту, і даволі стройная кампазіцыя. Адзіны папрок, які робіць прамоўца ў адрас пісьменніка, гэта тое, што ў «Іскры» і «Папалішчы» не адчуваецца скразной, цэментуючай сапраўды высокай філасофскай думкі.

І. Мележ у многім не пагаджаецца з дакладчыкам і ў адным рамане Ул. Карпава «Сотая маладосць». Ён гаворыць, што ў рамане ёсць нямала цікавых і трапных малюнкаў сучаснага жыцця, што ён прываблівае ўжо сваёй тэмай — тэмай адказнасці чалавека перад грамадствам і часам, што твор — пра жыццё сучаснай інтэлігенцыі. Аўтар, гаворыць І. Мележ, імкнецца падмацаць складаныя і важныя грамадзянскія, сацыяльныя праблемы, і ў гэтым імкненні ў яго ёсць нямала удач. Што ж датычыцца будовы твора, заўважае І. Мележ, дык ён сапраўды крыку рыхлава-ты і мазачны.

На пасяджэнні выступілі таксама Уладзімір Карпав, Алесь Асіпенка, Дзмітрый Бугаёў, Віктар Каваленка, Іван Пташнікаў, Вера Палтаран, Якаў Герцавіч.

«НЕ ТОЛЬКІ ЛЕКАМІ...»

Гэта адбылося трыццаць гадоў таму назад. Аднойчы ў кватэры ўрача-эрапэўта пазналі Беларускага аддзялення літфонду ССР Ядэла Уладзіміравіча Нейфаха лэзінуць тэлефон — патрэбна была тэрмінова даламога хвораму. Доктар апынуўся, узяў свой саважан і выйшаў на адрасе. Пасля першага візиту ён яшчэ многа разоў наведаўся да пацыента і кожны раз з затосным захадзеннем углядаўся ў багату бібліятэку гаспадары кватэры. А калі хворы паправіўся, то ў знай узвясці падарыў доктару адну са сваіх кніг з даравальным надпісам. На тытульным лісьце было чотка выведзена чарнілам — Якуб Колас. Так вялікі пісьнік даў пачатак арыгінальнаму збору кніг у сям'і ўрача Я. Нейфаха.

З тых пор прайшло многа часу. Хатняя бібліятэка з аўтарграфамі і подпісамі беларускіх пісьменнікаў разраслася, заняла некалькі шафаў. Цяпер ёй могуць пазаздросціць многія кнігалюбы. Кнігі-падарункі Я. Нейфаха не толькі суверэны кнігалюба, яны — прызнанне яго заслуг у барацьбе за здаровае пісьменства. Больш як 30 гадоў свайго жыцця доктар аддаў рабоче ў навілівыні Беларускага аддзялення літфонду ССР.

У ДАРОЗЕ

НА КНІЖЦЫ Янкі Скрыгана «Кругі», адразу ж пасля назвы, стаіць яшчэ адзін заглавак — «Выбранае». Чаму ж звычайны збор твораў, для якога хапіла б адной назвы «Выбранае», носіць яшчэ адну — «Кругі»? Назошта дзяліць зборнік на чатыры часткі, кожная з якіх мае зноў жа сваю назву («Парог», «Світанак», «Трывогі», «Сугучча»)? Наконцы апраўдана тое, што кніжка мае адзін агульны эпіграф?

Пытанню ўзнікае вельмі многа і, каб адказаць на іх, трэба прачытаць «Кругі» цалкам, усе творы па парадку, не прпусціўшы ніводнага. І тады само сабою пачынае вырастаць усвядомленне таго, што гэтая кніжка — не проста зборнік лепшых тво-

ртыя незлічоныя выпрабаванні, што выпалі на долю кожнага з іх.

У гады беларускай акупацыі на хутары ў Аляксея Скрыгана, бацькі пісьменніка, жыў падпольшчык, які для канспірацыі сваёй рэвалюцыйнай дзейнасці наладзіў пактарню і рабіў галандскія сыры. Калі надыхло вызваленне, «гэты чалавек вельмі дзякаваў бацьку за прытулак». Больш за трыццаць гадоў непакоў аўтара добра вядомы яму матэрыял і стаў несумненна моцнай асновай для апавядання «У Кірылы на хутары».

Творчая гісторыя гэтага апавядання яшчэ раз пацвярджае, што амаль усе напісанае Я. Скрыганам «хоць нечым ды прывязана» да яго біяграфіі. Нават «Таца»,

чаць наступныя словы: «І я зразумеў, якое гэта вялікае і дарагое пачуццё — бацькаўшчына» («Сугучча»).

Для назвы сваёй кніжкі Я. Скрыган выбраў адвечнае, дзесьці яшчэ ад «Боскай камедыі» Дантэ слова «Кругі». У ім пераплетена і знітана ўсё, што падуладна чалавечаму жыццю: любоў, нянавіць, страх, адвага, адчай, барацьба.

Гаворачы пра адзінства кампазіцыйнага вырашэння «Кругоў» нельга не адзначыць адну цікавую своеасаблівасць.

Прыгадаем вобраз Ульяны, сястры пісьменніка. Маленькі хлапчук самастойна прачытаў першае слова ў сваім жыцці: «середа». Яго здзівіла, чаму яно няправільна напісана: не «серада», а «среда». «Але Ульяна растлумачыла, што напісана то правільна, а мы няправільна гаворым. Мы мужыкі, і ў нас мова мужыцкая...» Так упершыню адбываецца знаёмства чытача з Ульянай, з гэтай бясспраўнай, цёмнай жанчынай, якая нават напярэдадні рэвалюцыі шчыра верыць і спадзеецца на дабрату свайго пана.

Яшчэ раз Я. Скрыган звяртаецца да лёсу Ульяны, пішучы пра 30-я гады — час калектывізацыі. Цяпер жанчына ведае сабе цану, знае плён сваёй працы. Гэта робіць яе шчырай, шчаслівай і нязломнай.

І яшчэ адзін эпізод з жыцця Ульяны — у канцы кнігі. Апошняя сустрэча з ёй адбываецца пасля Вялікай Айчыннай вайны, якая забрала ў яе ўсіх сыноў, знявечыла і прыкавала самую Ульяну да пасцелі. Нягледзячы на гэта, «яна, аднак, ва ўсім вяла рэй, ведала, чым жыве свет, раіла людзям, як жыць, як берагчы калгас, любіць зямлю. І ўсім наказвала шанавать партыю. Больш за ўсё здзівіла мяне гэтая яе мудрасць».

У «Кругах» Я. Скрыган паказваў сабе сапраўдным майстрам яркага і пераканаўчага партрэта. У якасці прыкладу хочацца прывесці партрэтны эскіз Барыса Пастарніка: «Запомніўся Барыс Пастарнак. Твар цяжкі, скасаваны, парушаны ў прапорцыях, так, што, здавалася, ён зроблены з многіх твораў, не зусім дапасаваных адзін да аднаго. Мы ехалі з ім у трамваі. Сказаўшы слова ці два, ён тут жа замкнуўся ў самага сябе. Стаў на праходзе, узлўшыся за пачатку ўверсе, і ўвесь час варушыў губамі і пагойдваўся, ловачы нейкія рытмы».

Мову твора Я. Скрыгана можна назваць узорнай. Менавіта ўменне аўтара знайсці самае аднаведнае, самае дакладнае слова дапамагае яму ствараць тыповыя, абагульняючыя карціны чалавечага жыцця.

Скончы тым, з чаро пачаў. Цэласнасць, унутранае і знешняе адзінства «Кругоў», эмацыянальнасць, патэтычнасць мовы кнігі дазваляюць ацэньваць яе не як «Выбранае», а як паэму пра нараджэнне запаветнай песні чалавечага.

М. ДЗЯШКЕВІЧ.

ЗАПАВЕТНАЕ

раў, а цэлсны, адзіны як па сваёй ідэйнай задуме, так і па кампазіцыйным вырашэнні, вельмі сучасны і нібы зусім новы твор Янкі Скрыгана.

Адно з апавяданняў называецца «Як спявалі песню». У хаце добрай, паважанай калгасніцы Аксені Барнацкай — свята. З далёкіх цалінных земляў нечакана прыехаў у госці яе малодшы брат Уладзіслаў. За святочным сталом, дзе сабралася ўся вялікая Аксеніна сям'я, гучыць песня:

Адмілі тыя годы,
Адгрэмелі паходы,
Толькі пушча за полем шуміць...

Зліліся, сашчэпіліся і пльвучь два галасы: адзін — шумам і рэхам дуброў, другі — у бяскрайняй высі паднябесся, і не могуць, не могуць ніяк разлучыцца і пльвучь без канца».

Здавалася б, вось і ўсё апавяданне. Але за яго не новай фэбулай скрываецца значна большае: лёгкімі, амаль непрыкметнымі штрыхамі аўтар паказвае, як кожны з гасцей, задумаўшыся, ярка бачыць тыя, прапетыя ў песні часы.

«У руках у Уладзіслава тузаецца кулямёт, і па тым, што ён тузаецца, Уладзіслаў ведае, што ён страляе і што гэта ад яго пленшцаца і крычыць у чужых вачах жах. Твары падымаюцца і падаюць... можа адзін, можа два — можа безліч... і пасля — стаіць немая цішыня, шуміць толькі адна векавечная пушча...»

Апавяданне пакідае такое ўражанне, што песня «Ой, бярозы ды сосны...» складзена не яе сапраўднымі аўтарамі, а вось гэтым, пачалавечы харошым і шчырым застоллем. Але працэс нараджэння песні ў сэрцах гэтых людзей не зусім звычайны: яны не шукалі рытмаў і рыфмаў. Песню нарадзілі

Янка Скрыган. «Кругі». Выбранае. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

якую аўтар лічыць самым небіяграфічным творам, ідзе сваімі вытокамі ў далёкія для пісьменніка гады яго дзяцінства, бо ў «Кругах» ён зазначае, што «для апавяданняў часоў інтэрвенцыі браў вобразы з свайго маленства».

Такім чынам, «Кругі» — перш за ўсё творчая біяграфія самога пісьменніка, што не дазваляе разглядаць кнігу толькі як зборнік выбраных твораў.

Дзяцінства пісьменніка прайшло «крыкам і імперыялістычнай мабільнасцю». Ён памятае і іншае: «мтынгі, бальшавіцкі спісак на выбары, немцаў, палякаў, балахоўскія банды, партызаншчыну». У літаратуру прыйшоў разам з Петрусём Броўкам. Ведаў Купалу, Коласа, Чорнага, Зарэчкіна. А потым прыйшлося «аж на васемнаццаць з лішкам гадоў перамяніць прафесію»...

Няма сумненняў, што чытач адкрые ў кнізе яшчэ адну характэрную рысу гэтага летапісу: аўтар не так клопоціцца аб паўнаце адлюстравання свайго шляху, як імкнецца паказаць праявы і заканамернасці наогул чалавечага жыцця, раскрыць на аўтабіяграфічным матэрыяле найбольш тыповыя рысы свайго сучасніка.

У гэтых адносінах цікава тое, што кніжка пачынаецца моцным па сваёй публіцыстычнай накіраванасці запевам: «І я люблю цябе, маці мая. І ўсе твае магільны. І ўсе папалішы. І курганы. І тыя, старадаўнія, і ўчарашнія, што асталіся як памяць найлюцейшага змагання з самай страшнай пачварай — чорнай свастыкай. Гэтыя ахвяры — сватыя. Яны загінулі за тое, каб жыць нам далей».

Бацькаўшчына!
За спіной героя «Кругоў» застаецца «парог»; шукаючы свайго месца ў жыцці, ён праходзіць «світанак»; пасля зазнаў трагізм і роспач, зведаў цану радасці і надзей («Трывогі»); і як вынік пройдзеных нялёгкіх кругоў гу-

Гэта неяк нязвычайна: у адной маленькай кніжачцы — гумарэскі і сур'ёзны апавяданні, замалёўкі пра дзяцей і для дзяцей. Але разам з тым гэта, відаць, і добра: бо бачыш аўтара з розных бакоў — то ён жаргуе, то робіцца задумлівым, то вядзе шчырую размову аб вернасці і каханні, сям'і і дружбе. Кніжачка гэтая — зборнік Яўгена Каршукова «Сустрэча».

Ёсць у ім невялічкае апавяданне «Бомба ў жыцце», з якога мне і хочацца пачаць гаворку.

Тры вясковыя хлапчукі хочуць дабрацца да нямецкай бомбы, што ляжыць, не разарваўшыся, у жыцце. Але бомбу сцеража «страшная» Панасіха, пажылая няшчасная жанчына. Яна (у каторы раз) адганяе дзяцей ад бомбы і, злавівшы аднаго з іх, замест таго, каб пакараць, прыціскае да сябе:

— Віцечка, сыноч, родненькі мой... Ну, чаму ж, чаму ж ты мяне не слухаеш? Чаму? Ці ж я не прасіла, ці ж я не маліла цябе — не лезь ты да гэтых спарадаў... От дурненькі, от непаслухмянеці! Ты ж адзін у мяне, адзін...

Віця — гэта сын Панасіхі, які загінуў ад бомбы. У хвалючым закланні Панасіхі я чую боль звар'яцелай ад гора маці, бачу яе клопат пра тое, каб не дапусціць новага гора і новага няшчасця.

Асабіста мне «Бомба ў жыцце» нагадала цяжкія дні пачатку Вялікай Айчыннай вайны, калі мне ў складзе знішчальнага батальёна давялося стаяць пад Чавусамі Магілёўскай вобласці. Ад метадычнай варожай бамбёжкі дзеці ў вёсках развучыліся спаць. Вочы іх ліхаманкава гарэлі, а вусны шпталі толькі два словы: «Мамачка, уратуй!».

Апавяданне Я. Каршукова «Бомба ў жыцце» здаецца мне ў нейкай ступені ключавым для ўсяго зборніка. Аўтар са сваімі героямі жыве турботамі аб сённяшнім дні, аб тым, каб нашаму чалавеку жылося добра, каб нішто не замінала яму, каб кожны з нас аберагаў чысціню свайго сэрца.

Яўген Каршукоў. «Сустрэча». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1969.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Антон Балеяч. Мінск Шчыроў. 3 серыі «Народныя героі». 1970 г. Тыраж 18 500 экз. 132 стар. Цана 19 кап.

І. Бялеў, А. Смсоеў. Хроніка салдацкай славы. Нарысы. Мастак Г. Грак. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 18 000 экз. 184 стар. Цана 37 кап.

П. Кавальскі. У Брэсцкіх лясах. Запіскі партызана. Літаратурная апрацоўка Аляксандра Міронава. Мастак В. Бароўка. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 50 000 экз. 160 стар. Цана 47 кап.

А. Кулагін. Выхаванне мужнасці. Мастак В. Жыжэнка. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 8 000 экз. 88 стар. Цана 12 кап.

ца і сваіх адносін да грамадства.

Дасціпныя, народжаныя жыццёвымі назіраннямі, і гумарэскі Я. Каршукова. Цікава паназіраць, як аўтар высмейвае рэцывы мяшчанства, якія яшчэ бытуюць у нашым жыцці. Герой гумарэскі «Гвадэзупская кофточка» ніяк не можа дагэдзіць сваёй цешчы — і праце ён не там, і зарабляе не столькі, колькі трэба, і «сувязей» не мае, і г. д. Нарэшце цяць прыносіць падарунак — рыжскую шарсцяную кофточку, але, ведаючы слабасць цешчы, выдае гэтую кофточку за імпартную, быццам прывезеную з Гвадэзупы.

Смешны і разам з тым лагічны фінал гумарэскі. Цешча, якая пабачыла «гвадэзупскія кофточкі» ў кожным магазіне, не вытрымала «абразы» і з'ехала ад дачкі дадому.

Але, адзначаючы становае ў творчасці маладога пісьменніка, хочацца зрабіць некаторыя заўвагі. Так, напрыклад, часам Я. Каршукоў губляе вастрэйню сюжэта, звужае грамадскае гучанне думкі, апускаецца да простага пераказу падзей.

У гэтым сэнсе характэрнае апавяданне «На бюлетэні». Маючы вольны час з прычыны лёгкага захворвання, герой расказвае пра сябе і пра сваіх блізкіх усё, што назірае ад таго моманту, калі пачынаецца, і да таго, як зноў кладзецца спаць. Ствараецца ўражанне, што праявіў не выбіраў для апавядання самае неабходнае, самае тыповае, тое, што было не толькі фактам жыцця, але магло стаць і фактам літаратуры.

Шкада таксама, што малады праявіў не абшыўся ў зборніку і без літаратурных штампаў. Я маю на ўвазе апавяданне «Дзед Мароз». Здаўна, можа з таго часу, калі свет пазнаёміўся з неўміручымі старонкамі «Анны Карэнінай», спатканне з сынама застаецца класічным узорам мастацкай і жыццёвай праўды адносна паміж бацькамі і дзецьмі. Паўторныя варыянты гэтай тэмы не ўздымаюцца вышэй банальшчыны і літаратуршчыны.

М. ГАРУЛЁУ.

Максім Лужанін. Збор твораў у трох тамах. Том трэці. Колае расказвае пра сябе. Накіды партрэтаў. Мастак Ю. Зайцаў. 1970 г. Тыраж 6 500 экз. 528 стар. Цана 81 кап.

Пятро Прыходзька. Прызнанне. Выбранае. Мастак М. Пракапенка. 1970 г. Тыраж 4 000 экз. 288 стар. Цана 1 руб. 1 кап.

Сянічынныя беларускія танцы. 3 серыі «Мастацкай самадзейнасці». Складальнік С. Грабеншычкаў. На рускай мове. 1970 г. Тыраж 7 000 экз. 72 стар. Цана 34 кап.

Генадзь Тумас. Літмос. 3 серыі «Першая кніга паэта». Мастак В. Жыжэнка. 1970 г. Тыраж 1 200 экз. 56 стар. Цана 12 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

Жыве між нас гений. Уладзімір Ілліч Ленін у беларускай народнай творчасці і мастацкай літаратуры. Зборнік. Складальнік В. Бурыноў. Мастак Б. Забораў. 1970 г. Тыраж 25 000 экз. 272 стар. Цана 81 кап.

Э. АГУНОВІЧ.
Ілюстрацыі да кнігі вершаў
А. Астравікі «Пригоды льда
Мхеда».

Паэтычнаяя паверка

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ У СТАРАЖЫТНЫМ ПАРКУ

У старажытным парку
дрэвам ніякім не цесна.
Растуць яны, звыклія
да вяселляў, хаўтур і радзін.
Колькі ў жыцці іх пякло,
ліхаманіла, трэсла,
Але не змаўкае песня
мудрых іх вершалаін.
Нават тады, як панадзяцца
сквапныя мышы,
І ў каранях сыцеюць,
грызуцца паміж сабой,—
Кожнае дрэва лагодна
па салаўю калыша
І слухае неба начное
з пшчотаю і журбой.
У старажытным парку
ўлетку стрыгуць газоны,
Даводзяць да ладу кусцікі,
каб пад адзін шнурок.
А дрэвы — нібы званыцы,
узносяць зялёныя кроны,
Туды, дзе вятры віруюць,
дзе пыл аж з усіх дарог...
Самых высокіх і дужых
пільнуе спрадэку маланка.
Гадаўкай абаўецца,
ды спруцянее сама.
Загояць пісягі асілкі,
І светлая калыханка
З зямлі зноў па іх струменіць.
Долі ў іх іншай — няма.

ЗЯМНОЕ БЯССОННЕ

1. Вячэрні змрок

Калі вячэрні змрок гусцее над
палямі
І над зямлёй яшчэ ні месяца,
ні зор,
Калі ласі з хмызоў шыбуюць
на паляны

І лісянят выводзяць лісы з нор,
Калі рака і берагі у згодзе,
Ні плёскату, ні грукату нідзе,
Калі бязважжасць дзіўная
ў прыродзе,
І на зямлі, і ў небе, і ў вадзе,—

Тады мне цішыня, як ачышчэнне,
А на душы — суладдзе і спакой.
І ціхіх дум дрыготкае свячэнне
Павольна узыходзіць нада мной.
Я сам тады — рака і лес, і поле,
Асілак і маленькае дзіця...
Здаецца мне мая зямная доля
Расінкай на галіначцы жыцця.

Адно хачу: упала каб гаюча
На гэты дол за продкамі услед...
І сумна мне, і радасна-балюча,
Нібы ў апошні раз гляджу на свет.

2. Спакой цішы начной...

У мой пакой, у мой настрой
Прыходзь, начной цішы спакой.
Спакой цішы начной, прыходзь,
І думкі мулкія ўлагодзь.

Цябе баюся, як бяды.
Як споведзі — вялікі грэшнік,
Але люблю цябе заўжды,
Як любіць ластаўка застрэшнік.

На грані цемры і святла
Лаўлю усе свае кантрасты
І самаспалены да тла,
Уваўскрасаю...

Пакручасты
Бяжыць бальшак у цёмны лес.
Над полем зорна і маўкліва.
І цішу чорнай спелай слівай
Начны высмоктвае разрэз.

3. Песня вандроўніка

Калі стане жыццё гарчэй палыну,
І самотней журбы асін,

Неўпрыкметку, як гэта было
ў даўніну,
У ласы пабрыду адзін.

Не шукайце тады. Не нацкуйце
сабак.

Ні ружжа ў мяне, ні нажа.
Што вам, дужым, ён зробіць,
блукальнік-дзівак,
Бяскрыўны, нібы кажан.

Вы не верце, як раптам успыхнуць
ласы,
І вам скажуць, што я падпаліў.
Я агонь, нібы кроплі гаючай расы,
Толькі ў сэрцы сваім насіў.

Ён мяне спапяляў, бо я доўга
маўчаў,

Не прымаючы крыўду і здзек.
А цяпер я спяваю ў туманных
начых,
Я — жывы, начны чалавек.

Змалку выпалі мне на сваёй
старане

Спёка,
дождж,
маразы,
слата.

Калі добра вам жыць, дык
забудзьце мяне,
І паклічце, калі — бяда.

ЛІНЬКА

Лясных палюхаючых птахай,
Слізгаў маланкай гнуткі ён.
І пругка узлятаў з размаху,
На купіну, нібы на трон.

Сляпіла сытая дрымота,
Цянёк насоўвалі кусты.
І шматгалосае балота
Не варушылася тады.

Калі ж асмужаныя далі
Глыталі змроку зябікі дым,
Нібы наложніцы, спявалі
Журботна жабы перад ім.

...На дол балотны цёмна-буры
Вуж, растлусцелы да пары,
Аднойчы выслізнуў са скуры,
Нібыта з вузкае нары.

Ён віўся, сыкаючы джалам,
У свеце ж, звыклым да ўсяго,
Прырода велічна маўчала,
Не заўважаючы яго.

ЯК ДОБРА

Як добра, што ёсць яшчэ гэта
на свеце:

Дожджык сонечны ловаць дзеці,
Зводдаль весела кураняткі
З-пад крыла разбягаюцца маткі.
Як добра, што ёсць яшчэ гэта

на свеце:
Гром паблажэла рохкае недзе.
І хлопчык у портачках радасны

едзе
Па лужынах цёплых
на веласіпедзе.

І не прэюць у лузе пакосы.
І ўвесь свет малады і босы.

□
Святло — за музыкай услед,
За таямніцай — таямніца.
І думкі — сонечнай жывіцай
Шукаюць выйсця ў белы свет.

Баяўся я: маўчаньня воран
Усе іх вынішчыў да дна...
Ды не! Яшчэ мы пагаворым
І паспяваем да відна.

КОЖНЫ, хто вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце, успамінае пра яго бібліятэку з глыбокай павагай і цеплынёй. Выхаванец БДУ, паэт Ніл Гілевіч пра яе пісаў:

Усім расці нам памагала.
Усім дарачыццай была.
Калі з студэнцкай люднай залы
У навуковую вяла...

У мяне да гэтай бібліятэкі асабліва цёплыя пачуцці. Ніколі не забуду, як атрымаў з Мінска пасылку з падручнікамі: у той час я служыў на Балтыцы, аж у Эстоніі, і вучыўся завочна ў БДУ. Далёка ад Беларусі я адчуваў, што пра мяне на забылі, пра мяне дбаюць і клапацяцца. Восць з гэтага і хочацца пачаць гаворку пра універсітэцкую бібліятэку.

— Зараз сувязь з завочнікамі яшчэ мацнейшая, — расказвае бібліятэкар Аляксандр Іванавіч Драздоўскі. — За год пасылаем больш паўтары тысячы пасылак у розныя куткі Беларусі і за яе межы.

Аляксандр Іванавіч паказаў некалькі пісьмаў. Бываюць і дзіўныя просьбы. Адна студэнтка з Оршы прасіла выслаць калі дзясці кніг і нават слоўнік Дала. Калі б выканаць усе яе пажаданні, дык атрымалася б пасылка на цэлы пуд. Такую «бандэроль» пошта не прыме. — Ды і кніг не хоціць, калі высылаць па пуду, — дадаў з усмешкаю Аляксандр Іванавіч. — У нас не адна тысяча студэнтаў стацыянара...

АШТО можа прапанаваць бібліятэка тым, хто кожны дзень запалюе чытальныя залы? Што ўяўляе сабой зараз яе кніжны фонд? Слова дырэктару бібліятэкі Разалі Герасімаўне Любінай: — Праз год мы будзем святкаваць паўвекавы юбілей універсітэта. Столькі ж гадоў і нашай бібліятэцы. Спачатку яна

мела два пакойчыкі і каля сарака тысяч кніг. І хоць маленькая была, а выконвала вялікія абавязкі цэнтральнай бібліяграфічнай установы Беларусі. Расла, як на дражджах. З Масквы, з Ленінграда няспынным патокам ішлі кнігі.

У вайну фашысты знішчылі амаль увесь фонд бібліятэкі, абсталаванне. Другі раз яна нарадзілася на падмаскоўнай

«УСІМ РАСЦІ НАМ ПАМАГАЛА...»

ПА ЗАЛАХ УНІВЕРСІТЭЦКАЙ БІБЛІЯТЭКІ

станцыі Сходня. Пасля вызвалення Мінска вярнулася дамоў. Цяжкі гэта быў час. Але ўрад Беларусі знайшоў сродкі для аднаўлення бібліятэкі. Многія навуковыя ўстановы краіны працягнулі ёй руку дапамогі. Зараз фонд бібліятэкі — каля мільёна тамоў. Кожны год на паліцах з'яўляецца больш, як пяцьдзсят тысяч новых кніг. За апошнія гады значна пабагацеў фонд замежнай мастацкай і навуковай літаратуры. Бібліятэка абменьваецца кнігамі з універсітэтамі Балгарыі, Польшчы, Венгрыі, ГДР. — Разалія Герасімаўна, ві-

даць, ёсць у бібліятэцы і рэдкія старыя кнігі? — Сёе-тое ёсць. Можна паглядзець...

І ВОСЬ я ў цэнтральным кнігасховішчы, на самым ніжнім яго ярусе. Тут — цішыня, шчыльныя рады металічных стэлажоў, мяккае святло. Самы дальні куток — царства старых кніг. Нейкі час стаю тут разгублена, баючыся дакрануцца да каштоўнейшых фаліянтаў. З аднаго боку цёмна пабліскаваюць малінавыя тамы «Живописной России», з другога — адліваюць золатам вокладкі тамоў «История человечества» Гельмгольца, «История искусств» Гнедзіча. А далей проста вочы разбягаюцца.

Знайшоў кнігі пра Беларусь. Зборнік старажытных грамад, «Писцовая книга Полесья», чатыры тамы вопытаў апісання Магілёўскай губерні. Бяру кніжку Ф. Турчыновіча «Обзорение истории Белоруссии с древнейших времен», выдадзеную ў Пецярбурзе ў 1857 годзе. З горыччу піша аўтар у заключэнні, што Беларусь — зямля векавых змаганняў, вялізна магіла рознаплямённых захопнікаў. «Могла ль она зародить в себе стихии порядка, образованности и благосостояния — что есть делом стран счастливых?»

Гэтым пытаннем, далёка не бесклапотным, заканчвае аўтар кніжку. Так, не магла ў той час Беларусь быць шчаслівай краінай. Цяжка, ой, цяжка жылося яе сынам. І лепшы доказ гэтага — кніга М. Нікіфароўскага «Очерки Витебской Белоруссии», выдадзеная ў Віцебску ў канцы мінулага стагоддзя. Аўтар быў вельмі назіральным чалавекам, добра ведаў побыт сваіх землякоў. Усё апісаў ён: што і як еў і піў сялянін, якое насіў адзенне, у якой хатцы туліўся.

Колькі павандравалі старыя

кнігі па свеце, па розных прыватных бібліятэках, пакуль атрымалі пастаянную прапіску на гэтых паліцах!

У СЕМ гадзін вечара закрываецца кнігасховішча. Пайшоў я блукаць па чытальных залах. Іх чатыры. Асабліва цішыня пануе ў навуковай зале. Да паслуг выкладчыкаў, аспірантаў мноства даведнікаў, энцыклапедыяў, слоўнікаў, замежных часопісаў. Дарэчы, бібліятэка атрымлівае іх каля трохсот, а айчынныя яшчэ болей — каля паўтысячы. У навуковай зале захоўваюцца аўтарэфераты, мікрафільмы, устаноўлена светавое сігнальнае табло. Яно ўспыхвае, калі паступае з цэнтральнага кнігасховішча заказаная літаратура.

Потым падняўся на трэці паверх, зайшоў у студэнцкую чытальную залу. Асцярожна, на дыбачках, іду паўз сталы. Схіленыя галовы, шорхат старо-нак, шэпт — ціхі рабочы шумок. Тут нават можна ўбачыць задрамаўшага над канспектам студэнта. Спіць ён, як заяц — праз хвіліну ўсхопіцца, пратрэ вочы, і зноў «грызе» граніт навукі...

Абанементы аддзел, дзе выдаюцца кнігі на дом. Студэнты самі заходзяць у падсобнае кнігасховішча, якое знаходзіцца побач, выбіраюць, што каму трэба. Арыентавацца ў кніжным моры навучылі іх работнікі бібліятэкі. Ужо некалькі гадоў праводзяцца ва універсітэце бібліяграфічныя заняткі. На першым курсе вучаць карыстацца каталогамі, даюць свайго роду компас. На трэцім курсе стрэлка компаса крута паварочваецца на спецыяльную літаратуру. Паварот гэты робіцца з дапамогай прафесараў, выкладчыкаў, бо хто

лепш за іх ведае багацце літаратуры па сваёй галіне. Таму лекцыі па бібліяграфіі чытаюць матэматык прафесар Ю. Багданаў, фізік прафесар А. Левашоў, хімік дацэнт В. Свірыдаў.

— Часціком заходзяць студэнты і да нас, — расказвае старшы бібліяграф даведачна-бібліяграфічнага аддзела Людміла Паўлаўна Пялёвіна. — Мы дапамагам падабраць літаратуру па тэме. Раім, што і дзе можна знайсці...

РАСКАЗ пра бібліятэку БДУ будзе не поўным, калі не скажаць пра яе масавую работу. А робіцца тут шмат чаго, сапраўды масавага і цікавага. Былія выхаванцы і сённяшнія студэнты могуць успомніць нямаля вечаароў-сустрэч з пісьменнікамі Беларусі. Не раз выступалі ва універсітэце Міхась Лынькоў і Кандрат Крапіва, Пятрусь Броўка і Іван Мележ, Максім Танк і Янка Брыль, Уладзімір Караткевіч і Іван Новікаў...

Для масавай работы тут ёсць вялікія магчымасці, якія проста грэх не выкарыстоўваць. Дзе яшчэ столькі пачынаючых пазтаў, прэзіякаў, будучых філолагаў. І ўвогуле, заўзятых аматараў чытання! Якія гарачыя спрэчкі разгараюцца на літаратурных вечарах і дыспутах! Не, яны не канчаюцца пасля таго, як вядучы дыспута «падсумуе вынікі». Яшчэ доўга, бывае, да світаньня, працягваюцца спрэчкі ў інтэрнаце. І той, хто хоць раз правёў такую ноч, ніколі яе не забудзе, бо толькі ў залатыя гады студэнцтва часцей здараецца такое, калі можна прагаварыць да раніцы пра любімых герояў, пра цуд чалавечага розуму — кнігу.

Л. ЛЯВОНАУ.

В. СУХАРЭВІЧ

СКАРЫНА, ЯКОГА МЫ ПАЛЮБІЛІ

Газета «Літаратура і мастацтва» 13 лютага гэтага года пазнаёміла чытачоў з думкамі пра фільм «Я, Францыск Скарына», які быў выказаны на творчым абмеркаванні ў Саюзе кінематаграфістаў БССР. Напярэдадні Уесаюзнага фестывалю ў Мінску рэдакцыя атрымала пісьмо-рэакцыю ад маскоўскага драматурга і крытыка Васілі Сухарэвіча. Мы лічым, што яго аўдыя фільма таксама цікавая для айтарай і грамадкасці.

У ДАЛЁКУЮ дарогу, на пошукі ведаў з роднага Полацка сын гандляра-гарбара Георгій Скарына выправіўся ў 1507 годзе. Давайце прыпомнім, якія гэта былі часы. Пачатак XVI стагоддзя на старонках гісторыі, у вучоных трактатах аб мастацтве называецца Высокім Адраджэннем. Гэта пік эпохі тытанаў Рэнесансу — мастакоў, філосафаў, літаратараў, век самай жорсткай барацьбы чалавечтва з варварствам, тыраніяй феадалаў, забабонамі, філасофнай схаластыкай, мёртвымі догмамі царквы. Моцныя былі яшчэ прагны да ўлады і бязлітасныя прыгняталікі народаў — імператары і каралі раздробленых дзяржаў і аб'яднаных напакім прастолам князі царквы; эдак, усе землі, як і плён чалавечай думкі, падзялілі паміж сабой арыстакраты і чыноўнікі... І ўсё-такі ўжо парадзіліся і высока ўзнялі галовы людзі розных слоўцаў, веравызнанняў, якія прамом, прызям, жывым словам і самаадданым дзеяннем пачалі разраіваць цяжкі змрок сярэднявечча.

Якім павінен быць фільм, прысвечаны аднаму з такіх герояў эпохі Адраджэння — Скарыну з Полацка? Ён жа нават для свайго веку — чалавек дзівосны. Выхадзец з невідомай тады Гіпербарэйскай зямлі, Скарына здзівіў сваім розумам і талентам вучоных калегі славуціх універсітэтаў Кракава, Прагі, Падуі. Усюды ён заваяваў высюды вучоныя званні, усюды ўбраў у сябе плён самай перадавой навукі свайго часу, захоўваючы вернасць сваёй роднай зямлі. Відань, галоўнае, чаго чакаем ад такога фільма — духу эпохі Адраджэння, бо ён яе сын і адзін з яе стваральнікаў.

У пісьменніка Міколы Садковіча былі вялікія заслугі ў вывучэнні прац і ў мастацкім увасабленні вобраза самога Скарыны. У пачатку шасцідзесятых гадоў ён (разам з Я. Львовым) апублікаваў гістарычны раман «Георгій Скарына». Пазней ён стварыў сцэнарыі «Я, Францыск Скарына», пастаўлены на студыі «Беларусьфільм» рэжысёрам Барысам Сцяпанавым.

Вопытны літаратар і кінематаграфіст М. Садковіч, як мне здаецца, разумна выбраў і часткова змяніў мн-

гія матывы рамана. Мы бачым на экране, на сутнасці, новую кінематаграфічную аповесць. Нават не назва «Я, Францыск Скарына» падкрэслівае — адбылося не механічнае ўдакладненне імя героя: дадзена ў многім новая трактовка яго вобраза, яго лёсу. У фільм амаль не ўвайшлі так шырока паказаныя ў рамане батальныя сцэны, княжэцкія міжусобіцы, прыгоды Скарыны ў гады вандраванняў. Нерад памі не калейдаскоп падзей, дзе чалавек выглядае пясчынкай, а сам чалавек буйным планам — яго асабистыя сутыкненні з ідэйнымі праціўнікамі, з ворагамі ўсяго жывога, з дагматыкамі веры і схаластамі філасофіі, з вылюдкамі і невукамі.

Артыст Алег Янкоўскі ў адпаведнасці з задумай драматурга і рэжысёра імкнецца раскрыць галоўную рысу свайго героя — уладу думкі, уладу вялікага пачуцця, якімі жыве Скарына. Сціплы, апраунты ў дамацкім адзенне, хударлявы падлетак ужо напярэдадні наступлення ў Кракаўскі ўніверсітэт — у першых кадрах фільма — праўдуе прыродную волю і зайздросную энергію. Яго голыць вяртаўнікі, з яго смяюцца то ліхія, то фанабарыстыя ішкарлы-студэнты, а ён гатовы ўсё сярпець. У імя высокай маты ён павінен вучыцца. Гэта не адвольна-ўнарты фантазія юнака, а сталае, абдуманнае рашэнне смелага, яснага розуму.

Драматычнае напружанне, цікавасць да асоб героя абуджаецца ў глядачоў яшчэ і таму, што нерад ім адразу ўзнікаюць невыгудачальныя ў пачатку загадкі. Чаму самы фанабарысты і кансерватыўны са стаўноў універсітэта барон Ройхенберг (якога выдатна іграе М. Грыцэнка) раней узяць над апеку юнака з Белаі Русі? Чаму ён правярае не толькі веды — а яны аказаліся бліскучымі! — але і ацэньвае погляды, перакананні, мэты Францішка-Георгія. А той нісе іх, як сімвал веры, — ён хоча вучыцца, каб несці святло навукі свайму народу. Яго назвалі Францыскам і прынялі ў ішкарлы. Чаму? Каваарна барона і айдоў царквы — завалодаць душой юнака, зрабіць яго носьбітам каталіцкай экспансіі і наслец у род-

ны край, як вайніна за перамогу панага прастола ў Гіпербарэйскіх краях, на Усходзе.

Мне здаецца каштоўнай вартасцю фільма тое, што мы нібы прысутнічам пры працесе духоўнага станаўлення чалавека Адраджэння. Кожнае прамое сутыкненне з жацідём адкрывае Францыску, якія моцныя і страшныя кайданы мёртвых догм і схаластычных тэорыяў — з імі ніяк не можа мірыцца яго абуджаны розум і свідомасць маладога вучонага. Дыспут у Кракаўскім універсітэце, прысваенне звання доктара медыцыны ў Падуі — гэта не толькі дэманстрацыя сярэньвяковых рытуалаў, гэта ўсё новае і новае выпрабаванні для Скарыны. Экран і паказвае гэтыя эпізоды так.

Бліскучыя поспехі ў медыцыне дазваляюць Скарыну назаўсёды застацца ў Італіі. Яго просяць аб гэтым калегі, яго вабіць любоў, блакітнае неба, мірты і лаўры поўдня. Цвёрды і непахісны ў сваіх перакананнях малады вучоны вяртаецца на радзіму. І першая сцэна на роднай зямлі — вядуць сяляне да палоні ташіць вядзьмарку. Дарэмна даказвае Скарына, што яна толькі пахічна хворая! Дзяўчыну ўтанілі ў яго на вачах. Усё вядуць ён на радзіме — знявагу арыстакратаў, паклёп невукаў, варажасць роднага брата, пегарду да сваіх ведаў. І зусім заканамерна параджаецца вынішшая мэта жыцця — ёсць надзеяны шлях да выратавання ад варварства, невуцтва, жорсткасці ініга. Стварэнне друкарні — гэта як бы вынік жыцця, вынік усіх надзей і мар. Але і інігі яго кінулі ў раку ворагі асветы, гаціцелі свабоды.

Не многа дзеючых асоб у фільме, і тым не менш у іх вобразах як бы персаніфікаваны галоўныя сілы эпохі Адраджэння. Дзівосны перамогі і самыя горныя расчараванні перажыў Скарына, і як многія перадавыя сучаснікі яго, пасяў тое насенне, якое не магло не прарасці, не даць усходаў. Поўны глыбокага сэнсу фінал карціны. Адусюль выгналі брыдзе на дарозе Скарына. Падханіла яго падарожная падвода, а ў ёй сядзіць над пацеткай такі самы, якім быў некалі Георгій, хлапчук і чытае інігу, надрукаваную Францыскам Скарынам з Полацка.

Своасаблівы мастацкі стыль дае фільму і тая манера аддымання (галоўны аператар Віталій Нікалаеў), калі многія кадры нагадваюць залаты мастакоў Адраджэння і ў дэкарацыях і вясцомах (мастак Уладзімір Дзяменчыў).

Можа, імкненне агусціць змрочныя фарбы прывяло да таго, што ёсць нейкая наўмыснасць у сцэнах сасланія Маргарыты ў манастыр. Адчуваецца ініны раз зававоленасць тэмну, награванне пенагрэбных падрабязнасцей. А цікавая гэта стужка тым, што падзвіг жыцця і гістарычны сэнс дзейнасці Георгія-Францыска Скарыны паказаны ў экраным творы захапляюча, востра драматычна.

Рэклама фільма «Лявоніа Балада», Г. ДР.

НА ЭКРАНАХ КРАІНЫ І СВЕТУ

Гэты паякат запрашае глядачоў Чэка-славакі на фільм «Першыя выпрабаванні».

МЫ СЯДЗІМ у невялікім, сціпла абстаўленым пакоі на студыі «Беларусьфільм». Гэта «штат-кватэра» новага фільма, які толькі-толькі запускаецца ў вытворчасць. У кірэсе ля акна — сівы чалавек з маладым прыгожым тварам: «начальнік штаба», рэжысёр-пастаноўчык будучай карціны Андрэй Булінскі. Ён адказвае на званкі, некуды сам звоніць, нешта просіць, патрабуе, настойвае, даказвае. Размовы па тэлефоне змяняюцца спрэчкамі аб эскізах дэкарацыяў, касцюмаў... Спяшаюцца за парадай асістэнты, падганяе рэжысёра аператар — трэба выбраць месца для натуральных здымак. Я адчуваю, як не ў час прыйшоў.

— Наўрад ці дадуць нам тут пагаварыць, — спыніў мае думкі Андрэй Аляксандравіч. І крыху падумаўшы: — Ведаце што? Паедзем з намі на выбар «натуры». Па дарозе і пагаворым. Згодны? Яшчэ ё!

Мы імчым на студыйнай «волзе» па шырокай Маскоўскай шашы. Наперад, наперад — у блакітную раціну... Андрэй Аляксандравіч ведае, чаго я хачу ад яго. Я, каб не быць назойлівым, маўчу.

— Ведаеце, я пра кіно і не марыў, — загаварыў ён, нарэшце. — Вось я жыў у Сярэдняй Азіі. У тыя далёкія дваццатыя гады кіно было гэтакім жа дзівам, як трактар або аўтамабіль. Ды і не цягнула мяне... Я спаў і ў сне бачыў сябе інжынерам. Мара была. І пайшоў вучыцца ў Ташкенцкі політэхнічны інстытут. Забі мяне бог з палетага, не памятаю, калі першы раз узяў у рукі камеру. Але як узяў, дык зразумеў — усё. Гэта мае прызвание, любоў, жыццё — усё. Мяне тады прывабіла кінапубліцыстыка. Хацелася

здымаць і здымаць. Бо ламалася старое, нараджалася новае, нараджалася цяжка, і ўсё гэта, натуральна, хацелася паказаць з экрана. Але не было вопыту. Наўня і шырыня стужкі тых гадоў зраз сталі здабыткам гісторыі...

Са скрогатам і бразгатам міма нас праносяцца цяжкія грузавікі.

«Наплывам» праходзяць успаміны Андрэя Аляксандравіча. Ён быў адным з заснавальнікаў узбекскага кіно. Зраз кінарэабілітацыі Сярэдняй Азіі з любоўю ўспамінаюць Андрэй Булінскага як пачынальніка нацыянальнага мастацтва. На «Узбекфільме» ён, дваццацігадовы юнак, зняў свой першы мастацкі фільм «Азіс у пясках». Гэта было ў 1931 годзе.

НАШЫ МАЙСТРЫ МАСТАЦТВА

ДАЙЦЕ ПОЎНАЕ СВЯТЛО

Калі я назваў «Азіс у пясках» мастацкім фільмам, Андрэй Аляксандравіч правіў мяне: «Напішыце лепш «іграваы карціна».

Я бачыў гэты фільм, калі быў студэнтам Уесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі. Вядома, у многім ён бездаламожны, але па-аператарску стужка зроблена бездакорна.

Цяжкі толькі пачатак... Пасля «Азіса ў пясках» — усё новае і новае работы, такія не падобныя: «Ташкент — горад брудны», «Калодзеж смерці», «Джыгіт» («Егіт») — стоп. Нешта заела ў рабоце маладога аператара, хоць па-ранейшаму здымаў ён свежа, цікава, натхнёна. Ён шукае новыя формы выражэнсці. Цярдзейшым, свабоднейшым, больш

лаканічным становіцца почырк мастака, больш строгім і пільным бачанне фактаў. І, натуральна, узнікае патрэба ў вучобе. А Булінскі едзе ў Ленінград, дае ў той час працавала студыя «Белдзяржкіно». З яе будынкамі, перамогамі, пошукімамі звязаны увесь далейшы шлях мастака.

Атрад беларускіх кінематаграфістаў радасна прыняў у свае рады маладога аператара і даручыў яму здымаць кінакамедыі «Дзяўчына спяшаецца на спатканне». Успамінаючы работу А. Булінскага ў гэтым фільме, параўноўваю яе з больш позняй стужкай — «Нашы суседзі». У «Нашых суседзях» А. Булінскі імкнуўся паказаць душэўную прыгажосць чалавека, яго высякароднасць, чысціню помыслаў. Адсюль нейкая звонкая прызрыстасць кадраў, іх аптымізм, радаснае свярджэнне ўсяго прыгожага, што ёсць у чалавеку. Але гэты фільм будзе зняты праз 22 гады. А калі здымалася «Дзяўчына...», многіх здзіўляла, што малады аператар свабодна карыстаецца рухомай камерай, у той час як «інісцінай» у аператарскім мастацтве лічылася статычная.

Калі я запытаўся ў Андрэя Аляксандравіча пра яго аператарскую манеру, ён адказаў: «У мяне няма манеры. Мая «індывідуальнасць» — здымаць добра, здымаць па-рознаму, у залежнасці ад матэрыялу сцэнарыя, эпохі, жанру. Да прыкладу, у карціне «Дзеці партызенаў» я задумаў зняць свет вачыма дзіцяці. Мне здалася гэта вельмі цікавым. Тады, пятнаццаць гадоў назад, гэта было новае, незвычайнае. Потым гэты прыём акрысцілі «суб'ектыўнай камерай». Няхай так.

А. Булінскі разнастайны. У вельмі складаным для аператара двухсерыйным фільме «Першыя выпрабаванні» — экранізацыі кнігі Якуба Коласа «На ростанях» — А. Булінскі нібы дэманструе магчымасці кінакамеры. У фільме разна-

КАБ ГАРЭМІ ГОРНЫ...

Праблемы, меркаванні, роздум... Бадай, пельга даць больш дакладную рубрыку да нарыса Э. Ялугіна «Лычоў горані», які змешчаны ў штодзённым «Літаратурна і мастацтва» 3 красавіка г. г. Прачытаеш яго і становіцца цяжка на душы, быццам сам назімаешся з цікавымі людзьмі, а ганчарамі, чыё ўмельства многія стагоддзі было так патрэбна людзям.

А што далей? Які лёс чакае ганчарства, і не толькі ў Крычаве? Можна пара здаць ганчарныя кругі ў музей і падвесці рыск — маўляў, у 197... годзе патух апошні горані? Не, тут цалкам пагаджаешся з аўтарам нарыса, які піша: «А магчыма, усё-такі ранавата цурацца ўсёго гэтага? Можна варту падтрымаць тэя адзіночкі агні, распаліць горны?»

Хочацца падзяліцца сваімі думкамі.

У маймі накі некаторы час сталі пачаць дзве вазы. Першая з іх пават і не ваза, а звычайны гарлачык, вельмі стары, гліняны, зроблены добрымі рукамі ружанскага ганчара, які любіўна выстаўляў яго, надаў яму завершаную форму, аздобіў некалькімі пасачкамі-колцамі. Як пасаваў

мы. Драўляны посуд такасама саступіў месца вырабам з іншых матэрыялаў. Але і прадукцыя Чухламы карыстаецца вялікім поштым, бо мае не толькі утылітарную каштоўнасць.

У нас у рэспубліцы ёсць Мастацкі фонд. Яго салон-магазін у Мінску заўсёды поўны пакушнікаў. Колькі сямі іх аматараў керамікі! А вырабаў з гліны не так і багата, Узнікае думка — магчыма, Мастацкі фонд падтрымае і ганчароў, возьме на сябе ролю пасродніка паміж імі і пакушнікамі, як ён гэта практыкуе з аматарамі ткацтва і іншых народных промыслаў. Тады з'явіцца ганчарныя кругі, разгарацца горны, вернуцца да жыцця гліня, з якіх прыемна пасрабаваць маладога самаробнага віна ці квасу, піўныя кубкі, разнастайныя гарлачыкі для кветак, забаўныя пасвісцёлкі, што так радуць дзяцей.

Магчыма, знойдзецца месца творам ганчароў і на паліцах гаспадарчых магазінаў — будучы пакушнікі і на паліцы посуду, і на чорныя ці белыя вырабы з марна крычавіцкіх ці ружанскіх майстроў.

Справа вартая таго, каб пра яе падумаць, наклапаціцца. Горны павінны гарэць!

Рыгор БАКІЕВІЧ, г. Івацэвічы.

МАЛАДОСЦЬ СТАРОЙ ПЕСНІ

Гэта былі іхнія песні і гулі, іхнія далёка маладосці! І жамчужны не маглі не захапіцца, не ўспомніць пражытага і перажытага...

Тое, што тэлевізійны фальклорны перадачы «3 крыніцы жыццёвых» атрымалі добрую відомасць, шчыра прада. Адна ёсць адна даволі істотная акалічнасць, пра якую не лішне сказаць тут, бо яна як пельга лепш падкрэслівае важнасць пачатай справы. Першую такую перадачу гомельскія (ды і не толькі гомельскія) гаспадыні ўбачылі з экрану тэлевізараў летас у жніўні. Здавалася б, не так і даўно. Але за гэты час у публіцы з'явілася каля ста такіх калектываў фальклорнага напрамку, гэта значыць, што ў калектывы мастацкай самадзейнасці дадаткова ўвайшлі больш трох тысяч новых цікавых удзельнікаў... Завалены добры, проста цудоўны агеньчык! Шчыра скажам, і гэта не толькі мая думка, што названы перадачы — ўдана студыйнаў.

Вёскі Наваасёлкі і Глінішчы Хойніцкага, Алершчына і Жмураўка Рэчыцкага, Ясені і Мікулічы Брагінскага раёнаў — вось толькі некалькі адрасоў, дзе жылі цудоўныя энтузісты-спевакі, якія ашчадна беручы духоўныя набыткі продкаў. Чаго толькі ў іх там не пачуеш! «Як пасаваў Мазур па дрывы», «Ванька-Ванюша», «Вары, жонка, кашу», «Як задумаў стары дзед жаніцца», «Ды пасаваў Самён», «Чубарык-чубарык»... Цяжка пералічыць усе тыя жамчужныя, якія беражліва захоўвае народная памяць. А якое выкананне — крынічай чысціні і прэзэнтываці!

Спываюць простыя людзі — ад палёў і фермаў, пачынаючы ад радавога калгасніка і да брыгадзіра, старшыні калгаса. Ніхто з іх не прэзэндуе па відэамаці, на славу спевалі, песня — неад'емная частка іх духоўнага свету.

Я гутарыў з рэдактарам Соф'ёй Куц. Расказвала яна, як нягледзячы стварыла перадачы «3 крыніцы жыццёвых». У кожнай удзельніцы, на меншай меры тры калектывы, — пасрабуй зборны іх! Часам тугавата з транспартам. Часам жа проста ніяка адмыслова людзей ад спраў, хоць самі энтузісты-спевакі ніколі не адмаўляюцца ад выступленняў. Не, не таму, што хочацца накірасавана не рад людзям з экрану тэлевізараў. Не, таго-га ў іх і ў думках няма. У думках у іх адно: паглядзіце ды паслухайце, людзі добрыя, якія скарбы зберагалі ў куфарках сваёй памяці! У арганізацыі гэтых перадач шмат дапамагаюць работнікі абласнога Дома народнай творчасці, асабліва дырэктар Леанід Рудзькоў, старшы метадыст Анатоль Станкевіч і метадыст Ганна Вярская.

Прыемна пачаць з бабугамі бабціцы галасістых маладзці, пачаць з дзядзямі-юнакаў: наглядны прыклад неуміручых народных талентаў, пераемнасці каштоўнага! Старыя песні сёння гуцаць вельмі моладу.

І хочацца ў заключэнне сказаць, яшчэ вось што. Роботнікі гомельскага тэлебачання даў сваім мінскім калегам наглядны ўрок і, не кажучы, што ачкоў наперад. Дык не саромцеся ж, пачуваючыся ў гомельшчыне, як трэба маладзці і прапагандаваць матчыну родную песню!

Іван КІРЭЯЧЫК.

УСПЛЫЛО-прыгадалася даўняе, яшчэ з флоту.

То была нялёгкае пахта — па асенняй сцюжы, па штармавой хваці. А пельга пахта — сон, па-юнацку тлібокі і беспалапны, такі, якому ці блізкае мітусі, ці настаяны шум — трымаў нават радыё-прыёмнік — ужо не маглі перашкодзіць.

І вось прычынаюся з пацудам нейкага нечыкаванага ікадавання. Мне здавалася, нібы я нешта збубіў, а што — сам не ведаў. А яно, тое нешта, было, я ў саміх руках ляжала, ды нось знікла, бы ў валу ўпала. Я дрыгнуўся ў сяброў, што было за гэты час, што яны чулі ці бачылі? Мне не разумеці, нічога нічога не мог даказаць.

Знайшоў і збудзенае толькі недзе праз паўгода, і адразу ж пазнаў, хоць чуў, на сутніцы, упершыню. Гэта была прасяценькая лірычная песня.

Жанорончак, півца маяя, Ты любішому перадаці, Что любіць мой небылавы Перешоліцца черет край...

паддывчай міла і працула спывалі дзівучыя. Так, гэта яна, тая цудоўная песня, што запала ў сэрца праз сон. Слова і мелодыя не, аказвалася, жылі ў на мне.

Нешта надобнае зледаў і я індэаўна. Толькі на гэты раз не пра сон. На мне нібы дхнула нечым да было родным, што памыталася з дзівачыняй, — чароўным, уражывым, трапітым. Прышло гэтае адчуванне пасля таго, як в пачуў шыка перадач музычнай рэдакцыі Гомельскай студыі тэлебачання «3 крыніцы жыццёвых».

Шуміць перадачы, амываюцца з кудзелі таясонскіх ніткі, на коміну ілае смаляны корычак, і — часам тужыліва, часам жартоўна-ірысёла — гучыць песня. Маладыя дзівучы і пажылыя жамчужны сабраліся на выхоркі прапрацаваць разам, а каб лясель бавіўся час, — спывалі. Не для слухачоў, не для нейкай там наказы — спывалі сабе, песня жыла разам з іх дзівачка, думкамі, настроямі. Ніхто не арганізаваў, не рэжысываў тых спевак, а мелодыі, самабытныя народныя мелодыі звароўвалі...

Даўно аджылі сваё прасіцы, адкруціліся пазаўсёды калаўроты. Тым не менш ужоўдзены музычнай рэдакцыяй і пададзены на фотэ амаль забытай песні «3-за лесу, лесу...» (хор з вёскі Малашкаўцы Рагачоўскага раёна) абразок з мінулага краінае сваёй неасраднанасцю. Глядзіш — і ёсць, што прыгадаць старэйшым, ёсць чым заахвочваць маладзёшышчы. Нават цяжка сказаць, што больш прывабляе: незвычайнасць ўзноўленага, каларыт мясцовых напеваў, свосааблівана манера выканання, маляўнічасць самабытных касцюмаў, — усё прыгожа, шчыра, нечакана.

Так, і нечакана. Бо кожны новы калектыв, паказаны па тэлебачанні, па-свойму адметны, у кожнага ёсць сваё. Ужыць хоць бы апошнюю перадачу. Акрамя песні «3-за лесу, лесу...» малашкаўцы ўразілі вясёлае беларускае кадрыляе, вазлаўцы (Ельскі раён) зваравалі напеўнае «Калінай-малінай», высокаўцы (Рагачоўскі раён) праматакі здзівілі: іх арэстэр шумавых інструментаў вельмі ж хараша і нават дасцінна выканаў мелодыю песні «Зайшло сонца за лясок» і беларускую польку. Падобнае можна сказаць і аб калектывах з вёскі Баргаламеўка і Рудня-Стаябунская Веткаўскага раёна. Іх выступленні я глядзёў разам з вясковымі жамчужамі і бабугамі. Спываліся «Туман на даліне», «На гары каліна», «Што на той жа на даліцы» — і жанкі апускалі голасы, выпіралі здардніцуславу; змяняліся песні на жартоўныя «Рабачыта», «Як пасаваў Андарэй грэчку» і яны шчыра сміяліся. А як жа моладу засвіцціліся іх вочы, калі пельга павялі таночка!

А па вуліцы па нашай шырочай Вадзілі-вадзілі дзевачкі таночка...

МІНСК абраны сталіцай чарговага Усесаюзнага кінафестывалю.

Нічога дзіўнага. Творы беларускай кінематографіі не адзін раз атрымлівалі прэміі і прызы на міжнародных і ўсесаюзных фестывалях, высокую адзнаку савецкага і замежнага друку. Яны дэманструюцца ў дзсятках краін свету.

Першы нацыянальны фільм «Лясная быль», створаны ў 1926 годзе рэжысёрам Юрыем Тарычам па аповесці Міхася Чарота «Свінапас», захапляў глядачоў не адзін дзсятак гадоў. Ён дэманстраваўся ў Германіі і Чэхаславакіі.

Напомнім, дарэчы, што папярэдняя кінастужка Юрыя Тарыча «Крылы халопа» на конкурсе ў ЗША ўвайшла ў лік лепшых фільмаў 1928 года разам з «Браняносцам Пацёмкіным» і «Маці». Аб гэтай карціне А. В. Луначарскі ў артыкуле «Кіно на Захадзе» пісаў: «Крылы халопа» менавіта ў Францыі... выклікалі сапраўднае захапленне».

7 лютага 1929 года газета «Звязда» з горадасцю паведаміла, што беларускія фільмы «Кастусь Каліноўскі», «Яго высакароддзе» і «У вялікім горадзе» прарвалі «буржуазную цензурную блакаду» і з поспехам дэманструюцца ў Латвіі, Літве, Маньчжуріі і Германіі. Кінастужка «Яго высакароддзе», прайшла па экранах гарадоў ЗША, Аўстрыі, Кітая, Фінляндыі, Аргенціны, Уругвая...

У лістападзе 1934 года «Літаратура і мастацтва» пісала, што ў Нью-Йорку і Чыкага карыстаецца поспехам карціна «Зварот Нейтана Бекера», а ў Францыі і Чэхаславакіі — «Слава міру», што выдзца перагаворы аб продажы за мяжу стужак «Паручык Кіжэ» рэжысёра Аляксандра Файнцымера і «Двойчы народжаны» Эдуарда Аршанскага па сцэнарыі Рыгора Кобаца з Уладзімірам Крыловічам у галоўнай ролі.

На Міжнароднай выстаўцы ў Парыжы, у 1937 годзе ганаровы дыплом атрымаў дзіцячы фільм «Белдзяржкіно» «Канцэрт Бетховена». Вось толькі некалькі водгукі аб ім амерыканскай прэсы: «У параўнанні з дзіцячымі фільмамі ЗША «Канцэрт Бетховена» — свежы, поўны гумару і прамаці. («Нью-Йорк Пост», 25 сакавіка 1937 г.) «Гэта адзін з самых цудоўных фільмаў савецкай кінематографіі», — пісала «Дэйлі-Ньюс» 24 сакавіка таго ж года. — У ім можна пры жадаванні найцікавейшую прапаганду аб шчаслівым юнацтве ў Савецкай Расіі, але гэта прапаганда наўрад ці будзе непрыемнай глядачу...»

З паслазвенных беларускіх кінатвороў самую вялікую папулярнасць у краіне і за мяжой набыла карціна «Канстанцін Заслонаў», пастаўленая У. Корш-Сабліным і А. Файнцымерам па сцэнарыі А. Маўзона.

Заслужаную славу студыі «Беларусьфільм» прынесла стужка «Дзяўчынка шукае бацьку» (сцэнарысты К. Губарэвіч, Я. Рыс, рэжысёр Л. Голуб). На міжнародных фестывалях у Венецыі, Вінчэнца (Італія), Мэры дэль Плата (Аргенціна) фільм атрымаў прэміі і прызы за лепшую работу сцэнарыста, рэжысёра, кампазітара (Ю. Бяльзакі, У. Алоўнікаў) і гур-

кааператара (М. Бедзьянеў), за выкананне галоўнай дзіцячай ролі Аняй Каменкавай. Фільмамі-лаўрэатамі ў розныя часы на розных фестывалях сталі «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Масква — «Генуя», «Горад майстроў», «Альпійская балада», «Побач з вамі», «Іван Макаравіч», «Шанцуе» і нашым сцэнарыстам, рэжысёрам і аператарам, якія працуюць у дакументальным і навукова-папулярным кіно. Дыплом на леташнім XV — Міжнародным фестывалі ў Оберхаўзене атрымала стужка «Першыя ноты» рэжысёра-аператара Віктара Шаталава і сцэнарыста Уладзіміра Юрэвіча. Гэты фільм таксама двойчы адзначаны і ў нашай краіне за «творчы пошук і лепшую аператарскую работу». На Бухарэсцкім кінафестывалі некалькі гадоў назад быў адзначаны прызам беларускі вучэбны фільм пра тэхніку бяспекі пры рабоце на вежавых кранах. На I Усесаюзным фестывалі сельскагаспадарчых фільмаў стужка «Хірургія на ферме» была прызнана лепшай, а яе рэжысёр Юры Лысцяў атрымаў бронзавы медаль ВДНГ. Медалістамі сталі таксама кінааператары Яўген Сакалоў і Мікалай Южык, а ўсё творчае аб'яднанне «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» за стварэнне сельскагаспадарчых фільмаў было ўзнагароджана дыпламам I ступені.

У розныя гады па праве адзначаліся кінастужкі «Генерал Пушча», «Штрыхі да партрэта», «Ёсць такая зямля», «Працаўнікі лесу», «Паляванне са старым сабакам».

Карціны вытворчасці студыі «Беларусьфільм» ахвотна купляюць замежныя пракратныя арганізацыі. Стваральнікам фільма «Альпійская балада» — пісьменніку Васілю Быкаву, рэжысёру Барысу Сцяпанаву; аператару Анатолю Забалоцкаму, актрысе Любові Румянцавай можна пазайздросціць: іх твор зарэз дэманструецца ў 26 краінах свету! Сярод іх — Афганістан, Гвінея, Вялікабрытанія, Канада, Нервегія, Сірыя, Турцыя, Францыя, Швейцарыя. «Дзяўчынка шукае бацьку» ідзе на экранах Аўстраліі, Галандыі, Бразіліі, ЗША, Перу, Эквадора, Індыі, Аргенціны, Уругвая і інш. «Горад майстроў» і «Чалавек не здаецца», — у дзсяткі краінах свету, «Чужое імя» і «Іван Макаравіч», — у пяці.

У 1965 годзе адна з буйнейшых кінапракратных фірм Грэцыі «Бр.Куруніціс-Петрокалес» набыла ў нашай краіне чатыры фільмы: «Ленін у Кастрычніку», «Юнацтва-Максіма», «Мы з Кранштата» і «Чырвонае лісце». Грэчаская цензура забараніла паказ гэтых твораў на усёй тэрыторыі Грэцыі. Як агню баяцца «чорныя палкоўнікі» такіх «крамольных» твораў... Што ж, Аркадэ Куляшоў, Алякс Кучар, народны артыст СССР Уладзімір Корш-Саблін — стваральнікі фільма «Чырвонае лісце» могуць ганарыцца тым, што іх твор у сённяшняй Грэцыі забаронены. Гэта лепшая адзнака яго ідэйных і мастацкіх вартасцей!

Хочацца спадзявацца, што беларускім творам, якія прадстаўлены на IV Усесаюзным кінафестывалі, зноў «пашанцуе», і колькасць фільмаў-лаўрэатаў павялічыцца...

І. РЭЗНІК.

стайная светла-ценевая гама, цікавае каларовае рашэнне. У дыялогі многа буйных планаў, што дае магчымасць глядачу ўлавіць тонкія рухі душы герояў.

Для студыі «Беларусьфільм» памятнай засталася гісторыка-рэвалюцыйная карціна «Масква—Генуя», пастаўленая рэжысёрам А. Спешневым. Дакладнасць аператарскай манеры, умелнае працаваць «на кантрастах», глыбокае пранікненне ў чалавечую псіхалогію, перадаваць імгненную змену думак, пацудуць, высокая выяўленчая манера пісьма — вось што характэрна для стужкі «Масква—Генуя», якая прынесла беларускаму кіно заслужаны поспех.

Тут вельмі важна было данесці атмасферу Генуэзскай канферэнцыі, — гаворыць Андрэй Аляксандравіч. — Дзясці гістарычных асоб, сотні партрэтаў, напружаная абстаноўка, неабходнасць захаваць гістарычную праўду ў дробязях — усё гэта патрабавала ад нашага творчага калектыву максімальнай аддачы.

Мне часта даводзілася бываць на здымачнай пляцоўцы, бачыць, як працуе Андрэй Аляксандравіч, гутарыць з ім, браць традыцыйны інтэр'ю... Але нежэ даводзілася гаварыць «па душах».

Дарога бегла з-пад колаў.

— Хобі — здзівіўся Андрэй Аляксандравіч майму пытанню. — Гэта звязана з маймі прафесіяй кінааператара. У вольны час я займаюся кінааматарствам, фатаграфіяй. Карацей, эксперыментую. Успамінаецца работа над карцінай «1000 акон». Пастаюшчыкі А. Спешнеў настрайваў нас «на хвалю», што кожны кадр павінен быць як бы сімвалам гэтых тысяч акон. І я ў вольны адздымак час з фотаапаратам аблазіў усё будынікі МДУ, зняў сотні кадраў, шукаў ракурсы, пункты будучых кіназдымак, не было, мне здаецца, ні аднаго куточка, куды б я не дабраўся... А калі мы прыйшлі з ацэбрамі на здымачную пляцоўку,

дык кожны кінакадр меў ужо сваё месца. Заставалася толькі зняць яго...

Мы гаворым пра многае — пра Бальзака, якога так любіць і часта цытуе Андрэй Аляксандравіч, пра музыку Шапэна, пра любімыя мастакоў Міхаіла Нестэрава і Валяціна Сарова. Гаворым пра многае, але толькі не пра будучы фільм.

— Ну, што я магу сказаць? Гэта экранізацыя апаўдана. Назва пакуль умоўная — «Домік на Волзе». Што яшчэ? Фільм будзе на маральна-этычную тэму. Хоць з вяс?

Канечне, не. Я хачу даведацца як мага больш пра будучы карціну, а Андрэй Аляксандравіч расказвае аб тым, як цікава і складана было ў дні Вялікай Айчыннай вайны працаваць з рэжысёрам Міколам Садковічам, успамінае сумесныя пастаноўкі з А. Спешневым, які нежэ шостым пацудам беспамылкова ўлоўваў рытм руху камеры, уносіў у свае фільмы нейкі элемент «фармалізму», што ў пэўнай меры асвятляла стужку. Многа расказвае і пра «патрыярх» беларускага кіно, народнага артыста СССР У. Корш-Сабліна, чалавека велізарнай эрудыцыі і бездакорнага густу.

Мы зноў на студыі «Беларусьфільм», у групе «Домік на Волзе». Вечарэе. Зацікава лавіна тэлефонных званкоў. У павільёнах запальваюцца агні. Ідуць здымачкі карцін, кінапробы, рэпетыцыі. Андрэй Аляксандравіч праглядае атрыманыя з лабараторыі фотатробы. Яму зноў не да мяне. Я развітаюся і прашу дазволу прысутнічаць на першым здымачным дні. Андрэй Аляксандравіч вельмі запрашае. Іду са студыі і думаю, што хутка зноў сустрану старэйшага беларускага аператара і «маладога» рэжысёра Андрэя Аляксандравіча Булінскага ля кінакамеры і пачую яго прывітучую для кінааператара каманду: «Дайце поўнае святло!», а потым загад рэжысёра: «Увага! Падрыхтаваліся! Пачалі!».

Яўг. КРУПЕНЯ.

ЧАСОПІСЫ Ў МАІ

«ПОЛЫМЯ»

Майскі нумар адкрываецца вершам Р. Барадзіна «Дваццаць пяць». З новымі вершамі выступаюць таксама А. Русеўкі, В. Зуёнак, Г. Бураўкін, А. Зарыцкі. Пад рубрыкай «З вогненнага дарог» змешчаны вершы М. Лужыцка, В. Віткі, М. Калачынскага.

У часопісе надрукаваны дакументальная аповесць А. Савіцкага «Сталінвары», а таксама апавяданне Я. Каршукі «Пятроўская быль».

Рубрыка «Нашы публікацыі». Тут змешчаны ўступнае слова Ул. Калеснікі «Ветразі Адысея» (да 70-годдзя з дня нараджэння Ул. Жылкі) і некалькі вершаў паэта.

У раздзеле «Новыя пераклады» надрукаваны вершы Ус. Раждзественскага і Шандара Петафі.

«Ад заставы да заставы» — так называюцца нататкі вайсковага журналіста М. Плотнікава. Тут жа надрукаваны і нарыс У. Дамашэвіча «Было не забыцца».

Публіцыстыка прадстаўлена артыкулам Р. Булацкага і І. Сачанкі «Словам — як зброя».

У Юр'яві дзеліцца сваімі думкамі аб першым томе БССР.

«Успаміны, дзёнікі, дакументы». Пад гэтай рубрыкай змешчаны раздзелы з другой кнігі Р. Мачульскага «Вечны агонь» і ўспаміны бы-

лога члена КПЗБ Ванды Міхалёўскай «Шляхі і краты».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» выступаюць з артыкуламі П. Дзюбыла і С. Гаўрусёў. Надрукаваны таксама рэцэнзіі Б. Бур'яна (на кнігу М. Ароўкі «Валіцін Таўлай»), Я. Герцовіча (на раман А. Алешкі «Дарогі без слядоў»), Л. Падгайскага і К. Панюці (на кнігу Э. Блінавай і Е. Мяцельскай «Беларуская дыялекталогія»).

«МАЛАДОСЦЬ»

Чытачы знойдуць тут вершы Г. Бураўкіна, Ж. Янішчы, Л. Якубовіча, «Радкі далёкіх і блізкіх» В. Віткі.

Часопіс друкуе заканчэнне аповесці І. Сяркова «Мы — хлопцы жывучыя»; лірычныя запісы Я. Брыля «Пошукі слова», апавяданне В. Гарбука «Горад без папугайчыкаў».

Надзімчэй багаты ў нумары раздзел публіцыстыкі. Тут і фотарэпартаж В. Ждановіча і Я. Кольчанкі «Спяваць салаўям», і фрытаваецца рэпартаж А. Дзітлава «Сузор'е мужных», і артыкул М. Сувавала «Гомельскія маладагвардзейцы», і «Партызанскае слова» Б. Сасноўскага, і нарыс У. Пінскага «Соль і зямля».

У часопісе змешчаны інтэр'ю з лаўрэатамі Дзяржаўных прэмій БССР мінулага года П. Броўкам, М. Савіцкім, В. Палгаран.

З рэцэнзіямі ў часопісе выступаюць А. Вярхоўскі (на кнігу Ул. Вялічкі, М. Латыша і Ул. Унуковіча «Трэці семестр»), У. Макарыч (на кнігу вершаў Г. Шуганкі «Шаміцы»), М. Трушко (на першую кніжку вершаў Ю. Голаба «Гром на зялёнае галле»), С. Андрэако (на кнігу А. Пінчука «Многа-мала»), В. Красней (на кнігу І. Крамка, А. Юр'явіча і А. Яновіча «Гісторыя беларускай літаратурнай мовы»).

Пра літаратурны сувязі паміж беларускім і ўкраінскім народамі — гаворка ў артыкуле І. Сараканька «Пабрацімы».

«БЕЛАРУСЬ»

Часопіс адкрываецца артыкуламі камандуючага войскамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, генерал-палкоўніка, Героя Савецкага Саюза І. Траціцка, Наіма Вялікага Перамога і гвардыі генерал-лейтэнанта, былога камандзіра 100-й, а затым 1-й гвардзейскай ардыі Леніна стралковай дывізіі І. Русінава «Нікі паклон Беларусі».

Пад рубрыкай «Насустрач выбарам у Вярхоўны Савет СССР» — артыкул М. Іванковіча «Радасныя здзяйсненні».

«Старонкі незабытага». У гэтым раздзеле надрукаваны ўспаміны пра Уладзіміра Ільіча Леніна П. Мілюкова і І. Сітко.

«Праверка баявой гатоўнасці» — так называецца фотарэпартаж з вайсковых зімова-вясенніх манёўраў «Дзвіна».

Былы начальнік штаба партызанскага атрада «За Савецкую Беларусь» І. Паркін расказвае пра баявы будні партызан у артыкуле «Праз агонь».

Пра вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна ў

творчасці кампазітараў рэспублікі вядзе размову Г. Загародні ў артыкуле «Прыспечаны лясніцкай тэме».

Увазе чытачоў часопіс прыналежыць гістарычную аповесць І. Шамікіна «Бранісецкі «Таварыш Ленін», франтывыя ўспаміны Р. Ніхія «Суровыя былі», апавяданне Б. Сачанкі «Піць пакунаў адзежы» і апавяданне пісьменніка з ГДР Герберта Шырмахера «Песня» (пераклад з нямецкай мовы С. Доркі), вершы П. Прыходзькі, Р. Барадзіна, М. Калачынскага, М. Чарніўскага, К. Кірзенкі, Б. Спрыччана (пераклад з рускай мовы В. Зуёнка) і Ус. Раждзественскага (пераклад з рускай мовы Р. Маланкі).

«НЁМАН»

У пятым нумары часопіса надрукаваны працяг рамана І. Мяды «Раскол», апавяданне Г. Васюковай «Колька», вершы Б. Спрыччана, А. Дражхруста, Ю. Свіркі (пераклад з беларускай мовы Н. Кісілка), Ус. Раждзественскага. Пад рубрыкай «З паэтычных сшыткаў» надрукаваны вершы маладых паэтаў П. Татур, Г. Мільнікова, А. Малашэвіча, А. Раецкага, А. Медынікова.

У часопісе змешчаны інтэр'ю з генерал-палкоўнікам У. Грэкавым, нататкі былога ваеннага карэспандэнта А. Белашэва «Вясёлка над Одрамай», нарыс А. Карлюка «Хто мы ёсць» (пра гістарычнае мінулае і сённяшні дзень Гродзеншчыны).

У раздзеле «Запіскі, ўспаміны, дакументы» апублікаваны пісьмы вэтэранаў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама ўспаміны М. Шчаніковіча «Пушчанскія прэм'еры».

ГОСЦІ НА СЦЭНЕ МІНСКА, ОПЕРНАГА

У спектаклях Беларускага тэатра оперы і балета выступілі вядучыя саісты Ленінградскага акадэмічнага тэатра оперы і балета Імя С. М. Кірава. У спектаклі «Хаваншчына» партыю Дасіефа выканаў народны артыст СССР Барыс Штокалаў (на здымку ў цэнтры), партыю Галіцына — заслужаны артыст РЭФСР Мацей Гаўрышкін (на здымку справа) дырыжыраваў спектаклем госць з Ленінграда Вадзім Каленцёў.

ПАРАД ЗОРАК У ПАЛАЦЫ СПОРТУ

«Калі ўсмехаюцца зоркі» — так называецца вялікая астрадная праграма майстроў савецкай астрады, якая паказваецца дзень у Мінскім палацы спорту. Сярод удзельнікаў гэтай праграмы — спявак Валерый Абалдзіні, выканаўца музычных твораў публіцыстычнага напрамку. Яго вы і бачыце на здымку.

З пользы ЛіМа

Пісьменнік напісаў кнігу. Яе выдалі, прыгожа аформілі. Які яе далейшы лёс? Гэта залежыць і ад нас, работнікаў кнігагандлю. Вось мне і хочацца расказаць, як мы працуем, што робім, каб літаратурныя творы знаходзілі свайго чытача.

Пачну з лічбаў. На маю думку, яны вельмі красамоўныя. Калі ў 1956 годзе магазіны Віцебскага аблкігагандлю прадалі кніг на 625 тысяч рублёў, то летась — больш чым на мільён. Паспрыяў гэтаму рост матэрыяльнага і культурнага ўзроўню людзей, а таксама тое, што мы сталі лепш камплектаваць фонды кнігарань. Калі раней з-за памылковых заказаў прадаўцоў, таваразнаўцаў на складах утвараліся «залежы», якія пасля спісваліся за кошт дзяржавы, то зараз становіцца зусім іншае. Строгі кантроль фінансавых органаў выключыла магчымасць звышнарматывых рэштак. Каб іх не было, заказ павінен адпавядаць попыту.

Дасягнуць адпаведнасці можна толькі пры дзюво умовах. Па-першае, трэба добра ведаць кнігу і не ўвогуле кнігу, а канкрэтную, на якую афармляецца заказ. А гэта не проста, бо ў момант заказа прадвец мае надзвычай сісслуну анатацыю, апублікаваную ў тэматичным плане ці бланку-заказе. І — усё. Тут можна дапамагчы сарыентавацца высока агульнаадукацыйная і прафесіянальная падрыхтоўка, нарэшце, проста інтуіцыя кніжніка, яго вопыт.

Па-другое, трэба дакладна ведаць магчымых пакупнікоў, мець з імі самую цесную сувязь. Дасягнуць гэтага можна пры глыбокім вывучэнні попыту, профілю і характару дзейнасці прадпрыемстваў, навучальных устаноў, арганізацый, нарэшце, усіх мясцовых жыхароў.

Карацей кажучы, без ведаў працаваць мы не можам. Прышлося пасадзіць «за парты» прадаўцоў. Мы выкарыстоўваем усе магчымыя формы вучобы. Арганізавана ў нас школа камуністычнай працы для работнікаў прылаўка. Праграма яе прадугледжвае лавышэнне не толькі прафесіянальнай падрыхтоўкі слухачоў, але і агульнаадукацыйнага ўзроўню. Амаль усе загадчыкі магазінаў, таваразнаўцы, частка прадаўцоў закончылі ці вучацца на курсах павышэння кваліфікацыі пры Маскоўскім паліграфічным інстытуце і Ленінградскім інстытуце культуры імя Крупскай. Каля дваццаці чалавек закончылі або вучацца ў заочных і вчэрніх спецыяльных установах.

Усё гэта дало добры плён. Зараз у нас нямала сапраўдных майстроў кніжнага гандлю, якія ведаюць і любяць кнігу.

Калі раней, гаворачы аб памылках у заказах, мы маглі назваць сотні, а то і

КАЛІ ПАЛІЦЫ НЕ СКЛАД...

тысячы заказаных, але не прададзеных кніг, то зараз гаворка ідзе аб адзінках, у горшым выпадку — аб дзесятках экзэмпляраў.

Канечне, вельмі важна заказаць патрэбную літаратуру. Але ж гэта не ўсё. Важна хутчэй данесці кнігу да пакупніка і менавіта да таго, якому яе адрасуюць аўтар, выдавецтва. Кніга, хаця і ў меншай ступені, чым перыядычны друк, схільна да маральнага і фізічнага старэння. Праз месяц-два яе цяжэй прадаць, чым праз два-тры дні пасля паступлення ў магазін.

Хачу адзначыць, што з кожным годам паляпшаецца работа ўсіх кнігарань Віцебшчыны. Асабліва плённа працуе калектыў. Полацкай кнігарні № 9. Сакрэт поспеху — высокае прафесіянальнае майстэрства прадаўцоў, сувязь з арганізацыямі і пакупнікамі. Прыкметна паляпшылася работа Віцебскай кнігарні «Крыніца».

У гэтых магазінах, як і ў многіх іншых, адкрылі пакупніку свабодны доступ да паліц, стварылі аддзел «Кніга — поштай» і адпраўляюць літаратуру ў любы куток нашай краіны.

Можна гаварыць і аб іншых формах актыўнага гандлю, такіх, як продаж кнігпадарункаў да свята, да дня нараджэння, частыя выезды з кнігамі на прадпрыемствы, на розныя масавыя мерапрыемствы і г. д. Але асабліва хочацца падкрэсліць ролю рэкламы. Яна можа быць самай разнастайнай: парада прадаўца і маляўніча аформленыя выстаўкі, стэнды ў зале і гутаркі па радыё, тэлеперадачы і рэцэнзіі ці анатацыі ў газеце.

Дарэчы, работнікі абласнога радыё і тэлебачання адносяцца з павагай да бібліяграфічных аглядаў. На старонках абласной і раённых газет, у перадачах радыё і тэлебачання змяшчаюцца «Кніжныя паліцы», рэцэнзіі, рэкламныя матэрыялы аб кнігах. Адметная з'ява ў нашай краіне — выдання кніжкі — яны прысвячаюцца не ўвогуле кнізе, а той, якая толькі што паступіла ў магазіны вобласці. Як правіла, пасля выхаду такіх матэрыялаў, навінкі літаральна за некалькі дзён знікаюць з паліц кнігарань.

Падводзячы вынікі работы, мы ніколі не забываем сказаць добрае слова ў адрас нашых пастаянных і надзейных памочнікаў — грамадскіх прапагандыстаў і распаўсюджвальнікаў кнігі. Сярод іх ёсць сапраўдныя энтузіясты, якія на працягу многіх гадоў распаўсюджваюць кнігі. Сёлета мы будзем адзначаць дзесяцігоддзе плённай працы інспектара вытворчай гігіены Віцебскага заводу радыёэлектронікі камуніста Н. Ісаевай. За гэты час яна прадала кніг больш чым на сорак тысяч рублёў. Актыўна прапагандуюць кнігі Людміла Грыгор'ева з Полацкага заводу шкловакна, выкладчык По-

лацкага ляснога тэхнікума Аляксандр Гугнін, работніца Аршанскага заводу «Легмаш» Святлана Карніцкая, супрацоўніца музея Героя Савецкага Саюза К. Заслонава Ганна Якуцёнак і іншыя.

У нас ёсць шмат кнігалюбаў, уладальнікаў асабістых бібліятэк, пісьменных людзей, якія ведаюць кнігу, могуць аб ёй расказаць цікава. Але людзі гэтыя, як правіла, занятыя і прадаваць кнігі на грамадскіх пачатках не могуць, хаця многія з іх выконвалі нашы асобныя заданні. «Як жа можна скарыстаць іх?» — задумаліся мы. Пачалі з аб'яднання кнігалюбаў. Першы гарадскі клуб кнігалюбаў быў створаны ў Віцебску ў 1968 годзе. Крыху пазней пры магазіне медыцынскай кнігі стварылі другі. Сюды ўвайшлі найбольш актыўныя і вядомыя ў горадзе кнігалюбы: загадчык кафедры вышэйшай матэматыкі педінстытута, аўтар многіх папулярных кніг па матэматыцы В. Чысцякоў, паэт Д. Сімановіч, галоўны інжынер праектнай арганізацыі У. Ізафатаў, інжынер-электрык І. Драко, выкладчыкі медінстытута М. Гурын і М. Фёдарав, урачы Ю. Новікаў і А. Лінец. Сярод членаў клуба — студэнты, старшакласнікі, работнікі розных арганізацый, прадпрыемстваў, устаноў горада.

З першых жа дзён клубы сталі актыўнымі і дзейнымі арганізатарамі прапаганды кніг. Цяпер, напрыклад, нікто са студэнтаў не здзіўляецца, калі перад пачаткам лекцыі па матэматыцы ці ў час перапынку кандыдат матэматычных навук Васіль Чысцякоў расказае аб тым, што паступіўшаў у кнігарні горада кніжцы, якая мае для іх пэўную цікавасць. Не здзіўляе работнікаў магазіна, калі пасля чарговага стыпендыі, сабраўшы папярэдняе сярод таварышаў грошы, упэўнаважана ад груп, а то і курсаў купляюць дзесяткі, а то і сотні кніг.

Вось такія нашы справы. Мы разумеем, што зрабілі толькі пачатак у вялікай рабоце па задавальненні попыту людзей на кнігі. На маю думку, у гэтай рабоце нам больш маглі б дапамагчы пісьменнікі. Яны жадаюць госці ў кнігарнях. Куды лепш ідзе гандаль, калі за прылаўкам гадзіну-другую пастаіць сам аўтар кнігі, калі сам пісьменнік прыме ўдзел у канферэнцыі чытачоў, скажа слова пра кнігу свайго сябра на старонках газеты або ў тэлеперадачы.

Дык давайце ж, таварышы пісьменнікі, сябраваць. Мы працягваем вам сваю руку — на доўгую і плённую дружбу. Мы — пасрэднікі паміж вамі і чытачамі. І мы хочам, каб нас было за што паважаць...

М. СПАТКАЯ,
дырэктар Віцебскага аблкігагандлю.

ПАТРЭБНЫ БІЯГРАФІЧНЫЯ ДАВЕДНІКІ

Працуючы над экспазіцыяй музея, сустракаеш самыя розныя перашкоды. Але бываюць і такія цяжкасці, якіх магло б зусім не быць. Трохі дзіўнавата, што няма добрых біяграфічных даведнікаў.

Што да пісьменнікаў, то тут перашкод амаль няма. Выйшлі кнігі «54 дарогі», «Пра час і пра сябе». Праўда, даведнік «Пісьменнікі Савецкай Беларусі» даўно трэба перавыдаць і істотна дапоўніць. Я чуў, што гэтая работа вядзецца з 1968 года. Чаму ж ён дагэтуль не выйшаў?

Нічога не робяць астатнія творчыя саюзы. У 1966 годзе выйшаў кароткі біяграфічны даведнік «Композиторы Советской Белоруссии» (скадалянік Д. Жураўлёў). Атрымаўся ён не проста кароткі, а вельмі скарачаны. Усяго 33 біяграфіі кампазітараў! І гэце астатнія. Нічога ў ім не сказана пра такіх вядомых кампазітараў, як Кім Цесакоў і Ігар Лучанок, пра музыкантаў.

Саюз мастакоў зусім не выдае даведнікаў. Вось і даводзіцца збіраць весткі

пра зямлякоў дзе толькі можна. Тое самае і пра артыстаў. Беларускаму тэатральнаму аб'яднанню, відаць таксама варта выпусціць біяграфічны даведнік.

Гэта я гавару пра савецкіх дзельцоў культуры Беларусі. А был ж яны і да 1917 года. І, значыць, патрэбны пра іх і даведнікі, і ґрунтоўныя даследаванні.

Я разумю, што работа гэта вялікая і цяжкая. Напэўна, ёсць свае цяжкасці і ў рабоце «БелСЭ». Толькі гэтым я магу вытлумачыць тое, што рэдакцыя забыла ўключыць у першы том весткі пра некаторых вядомых дзельцоў мастацтва.

Генадзь КАХАНОЎСКІ, намеснік дырэктара па навуковай рабоце Мінскага абласнога краязнаўчага музея.

ЯГО ІМЯ не часта ўбачыш на канцэртных афішах. Але, відаць, цяжка знайсці аматара харавых спеваў, які б не ведаў яго. Ён — гэта галоўны хормайстар Беларускага радыё і тэлебачання Віктар Роўда.

Калі спытаешся, адкуль у яго ўзяліся любоў да музыкі, нястрымная прага да ўсяго чужога, тонкае веданне прыроды чалавечага голасу, ён жартам адказвае:

— А вы наведайцеся ў Замошша на Мядзельшчыне, там амаль уся вёска Роўды ды Роўды. А як які агляд самадзейнасці, дык усе яны ў райцэнтры ці ў вобласці амаль усёй вёскай і спяваюць. Ну, а як жа, маючы такую радню, не ўмець самому спяваць ці не любіць спяваць?

І сапраўды: можа ў гэтым «сакрэце» асаблівай яго любові да музыкі. Але, зрэшты, усё яго жыццё было так ці інакш звязана з ёю.

Можа гэтая любоў узнікла яшчэ ў Смаргоні, калі шасцігадовы Віця разам са сваімі братамі пачаў займацца на скрыпцы. Іх настаўнікам быў скрыпач, які іграў звычайна ў мясцовым кінатэатры, суправаджаючы сваёй іграй нямыя карціны. Заняткі ішлі паспяхова, калі не лічыць, што Віцеў мезенец ніяк не хацеў згінацца «малаточкам», каб больш упэўнена і цвёрда націскаць на струну.

А калі хлопчыку споўнілася восем гадоў, перад бацькамі паўстала пытанне аб далейшай вучобе сына. На сямейнай нарадзе было вырашана аддаць хлопчыка ў семінарыю ў Вільню. І вось у 1929 годзе васьмігадовы Віця ўпершыню пераступіў яе парог. Размяшчалася семінарыя ў былым Троіцкім манастыры, і першае, што ўбачыў хлопчык, — гэта таўшчэзныя, амаль крапасныя сцены, доўгія вузкія калідоры, скляпенне, што ўсюды вісела над галавой. На яго адрозду павеяла нечым цяжкім... Першыя непрыемныя ўражанні паступова пачалі праходзіць. Віця патроху ўваходзіў у рытм семінарскага жыцця з яго лекцыямі і, галоўнае, са штодзённымі малітвамі — з абавязковымі спевамі — уранні і больш урачыстымі з іераманам і зладжаным хорам — увечары, перад сном.

Хлопчыка адразу ж захапілі спевы ў семінарскім хоры, які павінны былі наведваць усе вучні. Рэгентам яго быў невысокі, каржакаваты, блізарукі чалавек — Віктар Сцяпанавіч Бейер, на першы погляд зусім не падобны на сапраўднага музыканта! Затое, калі ён пачынаў працаваць, становіўся зусім іншым: строгім, патрабавальным, рухавым. Дарэчы, ён не канчаў синадэнальнага харавога вучылішча, якое рыхтавала выключна царкоўных рэгентуў, і, мусіць, таму на яго занятках не было царкоўнай схаластыкі, а струменілася жывая, чыстая і трапяткая «мірская» музыка.

Спевы ў хоры давалі хлопчыку сапраўдную асалоду, і хутка ён стаў адным з лепшых харыстаў. Ён не збіраўся быць пасля заканчэння семінарыі папом, і таму аддаваў усю ўвагу музыцы і, хаця прыходзілася спяваць на клірасе, не заўсёды гэтыя спевы прыносілі жадамы для семінарскага начальства вынік.

Нежя увечары адзін з яго таварышаў сказаў:

— Хадзем, Віця, я цябе пазнаёмлю з адным вельмі цікавым і паважаным чалавекам.

— А куды трэба ісці і што гэта за чалавек?

— Не пашкадуеш. Толькі аб гэтым знаёмстве ніхто з семінарскага начальства ведаць не павінен!..

І яны пайшлі па крывых вулачках Вільні, аж пакуль не прыйшлі ва ўтульную кватэру пяцідзесяцігадовага каржакаватага чалавека з эспаньёлкай, вусамі і прыкметнай сівізнай.

— Знаёмцеся, Рыгор Раманавіч, — прамовіў сябар. — Гэта наш саліст хору Віктар Роўда. Спадзяюся — ён спатрэбіцца і ў вашым хоры!

Рыгор Раманавіч акінуў юнака добрым позіркам шэрых вачэй:

— Вельмі прыемна, нам добрыя галасы заўсёды патрэбны!

Так адбыўся знаёмства Віктара з Рыгорам Раманавічам Шырмам, якога толь-

„ДАБРО“ НА ўЗЛЁТ

МУЗЫКА.
МУЗЫКАНТЫ

кі выпусцілі з турмы, дзе ён сядзеў за «антыдзяржаўную дзейнасць». Ён быў палымым прапагандыстам беларускай музыкі і літаратуры, выдаваў кніжкі пазтаў Заходняй Беларусі, кіраваў студэнцкім хорам, рэпертуар якога склаўся пераважна з народных песень. У яго дома часта збіралася моладзь, людзі больш сталага ўзросту. Тут читалі новыя вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа і іншых беларускіх пазтаў, слухалі радыё з Мінска...

Сапраўдным адкрыццём для маладога чалавека былі беларускія народныя песні, якія развучаліся з хорам. Ён добра памятаў, як такіх ж песні спявалі на адзін — два галасы ў Замошшы. Тут жа тая самая песня, расквечаная шматгалосцем, набывала зусім іншы характар, рабілася сапраўдным творам высокага мастацтва. А хормайстар заўсёды ўмеў, як кажуць, удыхнуць у яе жыццё, знайсці адпаведны настрой і зместу выканаўчыя фарбы.

Тут жа, на рэпетыцыях пазнаёміўся з беларускім пазтам Максімам Танкам і музыкай А. Кошыца і М. Гайваронскага на яго тэксты. Удзельнічаў у шматлікіх адкрытых канцэртах, якія наладжваў хор.

Аднак свой удзел у хоры і асабліва знаёмства з Р. Шырмам трэба было захаваць у найстражэйшай тайне ад семінарскага начальства — яго катэгарычна забараняла вучням падтрымліваць кантакты з гэтым бунтаром. І, збіраючыся на чарговую рэпетыцыю ці канцэрт, семінарысты клалі пад коўдру пакуні з адзеннем, каб зрабіць выгляд, што яны спяць. Потым выскоквалі праз акно, пралазілі ў падваротно і — шукалі ветру ў полі.

Канечне, тады, далучаючыся да песеннага багацця, Віктар перажываў радасць адкрыцця і не мог ведаць, што Шырма быў збіральнікам жамчужын народнага фальклору і прапагандаваў іх у апрацоўках майстроў. Ды і наогул многія слухачы тады ўспрымалі за народныя песні творы прафесійнальных кампазітараў: скажам, «Ты прыйдзі» М. Чуркіна на словы З. Бядулі або «Лета» М. Аладава на тэкст Я. Купалы, якія выконваў М. Забейда-Суміцкі. Выхаванне характэрна — так можна назваць тое, што рабіў Рыгор Раманавіч. Разам з уражаннямі дзіцячых гадоў гэтае адкрытае характэрна клікала юнага Роўду ў музычны свет, падказвала жыццёвы шлях — мастацтва!

Пасля ўз'яднання заходняй часткі Беларусі ў адзінай Савецкай дзяржаве, у

навальнічныя гады вайны Віктар Роўда зноў сустрэўся з Рыгорам Раманавічам. Настаўнікаў пасеў даў добрую рунь, і Шырма запрашае былога вучня артыстам, а пазней і канцэртмайстрам Ансамбля беларускай песні і танца.

Год 1944-ы... Разбураны Мінск. Здаецца, тут, сярод руінаў, у цэпры на папалішчах, няма месца для песні. Так толькі здавалася. Народ чакаў артыстаў і пражнуў слухаць песню, споведзь сэрца... Рэпетыцыі, канцэрты. Ансамбль атрымлівае базу ў Гродна. Гастрольныя маршруты пашыраюцца. Аўдыторыя самая разнастайная — і параненыя ў шпітальных, і будаўнікі ў разбураных вайной гарадах, і калгаснікі. Слухачы ішлі на канцэрты, як сказана ў пазта, па песню, па сонца!

Віктар здагадваўся, што яму нестася прафесійнальнай падрыхтоўкі, каб усяго сябе аддаваць любімай мастацтву. Трэба вучыцца. З 1946 года ён — студэнт дырыжорска-харавога факультэта Вільнюскай дзяржаўнай кансерваторыі. І трэба сказаць, што заняты па любімай прафесіі даваліся яму лёгка — адчуваўся добрая папярэдня падрыхтоўка, шматгадовае спяванне ў хорах, добрыя музычныя здольнасці. І няма нічога дзіўнага ў тым, што яшчэ будучы студэнтам, ён з 1949 года становіцца педагогам музычнага вучылішча імя Талат-Келпшы і выкладае ў кансерваторыі ў оперным класе і чытанне харавых партытур.

Да гэтага ж часу адносіцца і яго першае выступленне як спевака-саліста. Справа ў тым, што сіламі студэнтаў і выкладчыкаў кансерваторыі было наладжана канцэртнае выкананне оперы Даргамыжскага «Русалка» і В. Роўду была даручана партыя Князя, якую ён з поспехам праспяваў.

Па аднадушным рашэнні дзяржаўнай камісіі В. Роўду накіравалі ў аспірантуру пры Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі. Тут яго кіраўніком стаў народны артыст Саюза ССР, прафесар А. Свешнік. Надаўчыца патрабавальны да аспірантаў і да самога сябе, ён вылучыў новага аспіранта сярод іншых, бо разгадаў у ім дырыжорскі талент, музычнасць, жаданне працаваць над удасканаленнем сваіх ведаў. Амаль адразу прафесар праняваў аспіранта працаваць педагогам хору хлопчыкаў у кансерваторыі, а таксама стаць хормайстрам Дзяржаўнага рускага хору ССР, якім кіраваў сам...

У 1956 годзе В. Роўда вяртаецца ў Беларусь і становіцца галоўным хормайстрам Дзяржаўнай капэлы Беларускай

ССР, дацэнтам кансерваторыі. З тых часоў пачалася яго плённая праца па прапагандзе лепшых узораў беларускай харавогай музыкі, бясконцай рэпетыцыі, гастрольныя падарожжы па Саюзе.

За дзевяць гадоў працы ў капэле ён паставіў тэіа творы, якія кантаты І. Кузняцова «Ленін», «Светлы шлях» і «Палі стэпавыя», «40 гадоў» М. Аладава, «Канстанцін Заслонаў» Ю. Семлянкі, кантату Д. Шастанавіча «Над Радзімай нашай сонца ззяе», Г. Свірыдава «Памяці Сяргея Ясеніна», А. Фляркоўскага «Калоднікі», С. Рахманінава «Вясна» развучыў складаны хор з Дзевятай сімфоніі Бетховена і шмат іншых твораў. Іх дырыжорская інтэрпрэтацыя заўсёды была блізкай да аўтарскай задумкі, вылучалася адпрацаванасцю самых дробных дэталей, высокімі мастацкімі якасцямі.

З 1965 года В. Роўда галоўны хормайстар хору Беларускага радыё і тэлебачання. Не вельмі добрую спадчыну атрымаў ён ад сваіх папярэднікаў. Калектыў быў малы, не вылучаўся яркім выканаўчым майстэрствам. Працу трэба было пачынаць амаль спачатку. І новы хормайстар распачаў яе. Надзвычай патрабавальны, ён адразу ж наладзіў дысцыпліну, змог удыхнуць у калектыў жаданне працаваць, бо праграмы сталі цікавейшымі, больш складанымі, мастацкі завершанымі. Побач з запісамі для радыё пачаліся і адкрытыя канцэрты ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, кожны з якіх быў сапраўдным святам як для харыстаў так і для слухачоў.

Цікавай і карыснай была ідэя аб'яднаць хор Беларускага радыё і тэлебачання з хорам Белдзяржкансерваторыі. Тут аб'ядноўваўся вопыт прафесійна-нага калектыву з маладымі галасамі студэнтаў. Дарэчы, вялікі склад аб'яднанага хору дазваляе «падымаць» складаныя і вялікія музычныя творы: такія, напрыклад, як «Пазма агню» і «Пралетэй» А. Сірабіна, «Сімфонія псалмаў» І. Стравінскага, «Альпійская сімфонія-балада» Я. Глебава, «Патэтычныя араторыя» Г. Свірыдава, «Рэквіем» Фарэ і многія, многія іншыя творы.

Наогул В. Роўда за апошнія гады стаў нязменным кіраўніком зводных хораў у час разнастайных фестываляў, дэкад, канцэртаў — і гэта з'яўляецца яскравым прызнакам яго дырыжорскага таленту.

Ён чытае беларускую паэзію і добра ведае яе, умоўна кажучы, «музычны пазтэнцыял». Чытае не толькі з утылітарнымі мэтамі. Яму дарагая тая слоўная палітра, з якой потым кампазітар здабывае музычную мову твора, ён умее на рэпетыцыі «кінучы» выканаўцам прыклад за пакуль што «не агучанага» верша, а часам і «падштурхнуць» самога сябе на пошук адзіна правільнай інтанацыі. Гэтакі майстру неабходна жыць не толькі ў стыліі музыкі, але і інтарэсамі «суседняга цэха», у паэзіі.

Яго лічаць патрабавальным. Так, Віктар Роўда строга ставіцца да культуры выканання, беражліва распрацоўвае кожную дэталю, імкнучыся раскрыць усё багацце твора, яго паліфанічны свет і думку аўтара. Бывае, ён і не стаіць за дырыжорскім пультам, артысты ж усё роўна адчуваюць яго прысутнасць, «чуюць» яго вока — пільнае і вялікае. За ім, за яго намерам ляціць песня і лунае, лунае, калі перадаецца па радыё, над краінай, трывожачы сэрцы... Хтосьці называў выканаўцаў песенных твораў «паўнамоцнымі прадстаўнікамі». Пасада адказная і пачэсная. І ён ганарыцца і мае права ганарыцца Віктар Роўда.

Хормайстар ніколі не спыняецца на дасягнутым, патрабуе ад калектыву дакладнага выканання аўтарскай задумкі, напоўненага гучання, яркіх выканаўчых фарбаў, раўнавагі ў гучанні асобных груп, добрай нюансіроўкі, рытмічнай дакладнасці.

А як жа дасягаецца гэтае ўмельства? Спытаеш, бывае, нешта падобнае ў самога Роўды — ён усміхаецца ў адказ: «Звычайна — трэба любіць сваю працу...» Як гэта лёгка гаворыцца і як многага вымагае ад мастака! Таму ён у заўсёднай мабільнай гатоўнасці — да рэпетыцыі, да канцэрта. Быццам яго сэрца перапоўнена песняй, і яна чакае, калі ёй дадуць «дабро» на ўзлёт.

Дзімтрый ЖУРАУЛЕУ.

ПЯВУЧЫЯ ДЫСКІ

Пачатак — палавіна справы. З лёгкай рукі майстроў а Усеславянскай фірмы «Мелодія» выйшлі ў свет новыя грамплацінкі з запісамі беларускай музыкі.

З апошніх работ фірмы варта адзначыць пласцінку Д. 025009-10, на якой запісаны цікавыя творы трох беларускіх кампазітараў. Увагу філафаністаў прыцягне кантата А. Багатырова на вершы Я. Купалы «Беларускі партызанам», выкананая П. Шчацініным, Дзяржаўнай харавой капэлай і Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР пад кіраўніцтвам В. Дуброўскага. Кантата «Беларускі партызанам» выйшла, здаецца, вельмі своєчасова: у гэтыя дні краіна адзначае 25-годдзе з дня разгрому фашысцкай Германіі.

На гэтай жа пласцінцы ў выкананні С. Машкова і Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава запісана сімфанічная паэма С. Карцэса для басу і аркестра на вершы Э. Межлаўца «Полесі». Паэма гэта вядома ў Калінінградзе, Літве, Смаленску і многіх іншых гарадах краіны, дзе набываў на гастролях наш сімфанічны аркестр. І музыка і выкананне выдатна перададзены на грамплацінцы. Завяршаюць му-

зычны праграму дзве сімфанічныя паэмы У. Алоўнікава — «Партызанская бэль» і «Нарач» у выкананні сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам Б. Афанасьева і В. Дуброўскага. Пласцінка дае магчымасць пазнаёміцца з інтэрпрэтацыямі беларускай музыкі такімі рознымі па стылі і манерах дырыжораў, як Ю. Яфімаў, Б. Афанасьеў і В. Дуброўскі.

Цікавая пласцінка Д. 023793-94 з «Квартэтам для чатырох флейт» П. Падкавырава. Музыка гэтага квартэта арыгінальная па форме і вельмі вымянянальная на месце, паддзена ў выдатнай манеры флейтыстамі С. Сірко, В. Надточыем, Я. Аўтушкам і Ю. Кандраценка. «Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам ля мінор» Г. Вагнера запісаны ў выкананні В. Шацкага — сімфанічнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам В. Катаева. Тут жа — «Канцэртная фантазія» для фартэпіяна з аркестрам Д. Камінскага ў выкананні Е. Эфрон і аркестра пад кіраўніцтвам Ю. Яфімава.

Пласцінка Д. 25985-6 знаёміць з выканаўчым майстэрствам трох буйнейшых калектываў. Адкрываюць пласцінку «Песня аб Ульянаўску» І. Лучынка і «Вочы Беларусі» У. Алоўнікава, якія выконвае Дзяржаўны народны хор БССР пад кіраўніцтвам Г. Цітовіча. Харавыя

акадэмічныя капэлы пад кіраўніцтвам Р. Шырмы прадстаўлены песнямі «Не шкадуіце, хлопцы, пораху» А. Пашчанкі, «Ды ляціце, гусі» А. Ленскага і «Рэквіем» М. Анцева. Бліскачэ завяршаюць пласцінку запісы Беларускага дзяржаўнага народнага аркестра пад кіраўніцтвам І. Жыновіча. Гэты калектыў выконвае фантазію на тэмы рэвалюцыйных песень М. Казіца «Песні рэвалюцыі» і сказбыліну Жыновіча «Аб зямлі Беларускай».

Трэба адзначыць, што грамплацінка стала сапраўдным паўпярэдам беларускай культуры. Але ёсць яшчэ і вялікія пралікі ў гэтай справе. Трэба, каб выканаўцы і гукарэжысёры зрабілі гучанне пласцінкі дасканалым. Таму што з-за нізкай якасці запісу многія самабытныя творы таленавітых аўтараў трацяць сваю непаўторнасць, непаўторны каментар.

Яркай падзеяй у канцэртным жыцці рэспублікі з'яўляецца творчасць маладога кампазітара, піяніста і арганіста А. Янчанкі. Як арганіст, ён можа быць пастаўлены ў адзін рад з лепшымі савецкімі майстрамі. Дык чаму б не запісаць на грамплацінцы, ну, напрыклад, «Арганічную імшу» І. Баха? Гэты твор так рэдка выконваецца ў Савецкім Саюзе, і запіс яго на пласцінцы быў бы вялікай прыемнасцю для аматараў музыкі.

Імя выдатнага скрыпача Рамана Нодэля не патрабуе рэкламы. З яго творчасцю добра

знаёмы нават за рубяжом. І тым больш дзіўна, што да гэтага часу няма ніводнага дыска з яго запісамі.

Засмучае, што студыя грамплаціны не заўважыла опернай музыкі беларускіх кампазітараў. За выключнем урыўкаў з оперы Я. Цікоцкага «Алеся», у грамплаціне няма ніводнага беларускага опера. Відав, час пераходзіць да поўнага запісу опер. Споўнілася 25 гадоў з дня паставы на сцэне нашай опернага тэатра «Алеся». Чаму б аматарам музыкі не атрымаць пласцінку з запісам опера? Вопыт такі ёсць. Тры гады назад нашым тэатрам была запісана на трох грамплацінках опера С. Тапанева «Арэстэя». Як папулярнасці пласцінкі лепш за ўсё сведчыць тое, што яе няма ў продажы.

Спадзяёмся, што калектывы філармоніі і опернага тэатра разгорнуць актыўную работу па прапагандзе самых разнастайных жанраў беларускай музыкі, ад камернай да опернай, а фірма «Мелодія» пашырыць свае каталогі і дасць магчымасць сотням тысяч людзей саціцца за поспехамі музыка-выканаўчага мастацтва Беларусі.

В. ЯФРЭМАУ.

СТАРЫ І МОРА

Першае, што я ўбачыў у Нью-Йорку, гэта партрэт Хэмінгуэя на вокладцы часопіса «Лайф». Ледазь не ў натуральную велічыню. Дык вось чаму ён хацеў найкучэй адправіць мяне ў Нью-Йорк. Каб я гэта ўбачыў. Я перагарнуў часопіс. У ім друкавалася яго новая аповесць. Відаць, гэта і ёсць той самы хук, пра які ён мне гаварыў, вырашыў я. І ледазь не купіў часопіс. Ды не, падумаў я, не здраджу сабе ні дзеля яго, ні дзеля каго-небудзь іншага. Справа не ў дваццаці цэнтах. Справа ў прынцыпе. Мне ўсёроўна трэба будзе схадзіць да стаматолага. Там, пакуль буду чакаць прыёму, і пачытаю.

Пасля ў рукі мне трапіла газета. У ёй паведамлялася, што Хэмінгуэй накіраваўся ў Афрыку паляваць на ільваў. Гм, годна на тое, што ён мне сказаў праўду. Напэўна, і білет купіў у крэдыт. І гэта яшчэ не ўсё. Пакуль я ішоў па Брадвэй, я сустрэкаў яго імя на афішах многіх кіно. Праўда, карціны былі старыя. Паўторныя фільмы. Шкада, што Галівуд за іх не пложыць. А то і ў мяне былі б грошы, хоць бы дробязь. Ат, пайду я лепш да зубнога і адным махам заб'ю двух зайцаў. Я паказаў яму скрышаны зуб.

— Паўна, знячэўку ўкусілі што-небудзь цвёрдае? — сказаў ён.

— Як у ваду глядзіце, док, — адказаў я. Але не сказаў сапраўднай прычыны, чаму ад майго зуба адваліўся кавалак. Пасля таго, як ён парамантаваў мой зуб, я прыхапіў з сабой «Лайф» і аднёс яго ў гасцініцу. Мне хацелася пабыць аднаму, калі пачну чытаць яго пісаніну. Магчыма, што-небудзь скажу на конт яе. Скажу ўслых.

І думаецца, я нічога не гаварыў, калі чытаў? Добра, што нікога побач не было. Я прачытаў кнігу да канца. Дальбог. Пасляў калідорнага за бутэлькай віскі і выседзеў. Я нават варушыў губамі, калі чытаў, каб лепш зразумець, што да чаго. Называлася аповесць «Стары і мора». Нядрэнная назва.

У аповесці, па-мойму, было зашмат вады. Відаць, Эрнесту плацілі за радок. Таму што я ўціснуў бы ўсю гэтую гісторыю ў адзін сказ. Калі вы не чыталі яе, вось вам змест «Старога і мора». У ім ёсць усё для таго, каб вы маглі пахваліцца сваёй начытаннасцю:

«Жыў-быў на Кубе адзін сімпатычны Стары, які на еў шмат дзён таму, што быў на рыбнай дыеце і не мог злавіць ніводнай рыбіны, а калі злавіў, дык рыбіна аказалася такой велізарнай, што яна сама спаймала Старога, таму што ён не мог адпусціць лешку і катаўся на буксіры за рыбінай па Карыбскім моры да таго часу, пакуль брыдкія акулы не жэрлі ўвесь яго абед, і калі ён дабраўся да берагу, дык высветлілася, што на руках у яго толькі драпіны ды хрыбетнік яго ўлоу, але Маленькі Хлопчык, які любіў Старога, падзяліўся з ім сваім абедам, і з таго часу Маленькі Хлопчык і Стары і Эрнест сталі жыць-пачынаць ды добра нажывацца».

Але ведаецца, што? Можна жартаваць наконт яго твораў, аднак трэба аддаць яму належнае: ён усё-такі душа-чалавек. Я асабліва адчуў і зразумеў гэта ў той вечар, калі прыйшло паведамленне аб катастрофе яго самалёта дзесьці над Афрыкай. Ён мне з'ездзіў прама ў пераноссе. Справа была ў суботу, каля шасці вечара. Я збіраўся ісці абедцаць. Але так і не выйшаў. Апетыт прапаў. Замест таго я пацягнуўся да бутэлькі з віскі. І выпіў свой абед.

Ёсць у Эрнеста адна ўласцівасць. Калі думаеш пра яго ці нават чуюш яго імя, узнікае жаданне выпіць. Вось вам чудаўная назва для новага гатунку віскі: «Хэмінгуэй Пяць зорачак». Цікава, ці ёсць у яго з сабой гэтае ляркства? Мусіць, ёсць. Супраць джака гадзюк і іншай нечысці.

Калі я сядзеў з бутэлькай і слухаў радыё, мне здавалася, быццам Эрнест побач са мной. Пасля ўзлі было часопіс, пачаў перачытваць. Можна, я што-небудзь прапусціў? Але шрыфт быў занадта дробны, а вочы ў мяне неважнежкія. Я раз-пораз праціраў акуляры. Пасля падышоў да люстэрка і стаў размаўляць сам з сабой. Я часта гэта раблю, калі выпіў лішняга.

— Ты прыстукнуты пыльным мяшком, раз трывожыцца пра гэтага хлопца, — сказаў я.

— Як гэта — пыльным мяшком? — спытаў я.

— А от так.

— Чаму? — спытаў я.

— Таму што ты добра ведаеш, што ён выкараскаецца. Як заўсёды. Ён жывучы, як кот, у якога дзевяць жыццяў. А ў яго іх, відаць, засталася яшчэ пяць ці шэсць, — сказаў я.

Я пагадзіўся з сабой. Успомніўшы, што казалі пра яго астравіцянне, калі бушаваў шторм: «Папе ніякая бура не страшная. Ён хутка вернецца». А што сказаў дзяжурны па станцыі берагавой аховы? «Калі гэты хлопец і прападзе ў моры, дык толькі тады, калі яго павесяць на рэй». Несумненна, і на гэты раз непакоіцца няма падстаў.

У мяне скончылася выпіўка, і прайшоўся па кабакках, каб паглядзець, як народ успрымае паведамленне аб аварыі. Мяне неаднойчы частавалі. Толькі таму, што я яго ведаю. Некалькі разоў пачыналі са мной спрачацца. Усе стаяць за яго гарой.

У адным кабачку ішла тэлевізійная перадача, але ніхто яе не глядзеў. Усе чакалі паведамленняў з Афрыкі. Я таксама, але паказваць таго не збіраўся. Побач са мной яя стаяла харошанькая бландзінка. Яна выцірала хусцінкай вочы. Зараз мы прашчупам яе, вырашыў я.

— Папе ніякая бура не страшная. Ён хутка вернецца, — сказаў я.

— Вы гавораце нейкімі загадкамі, — адказала яна.

— Ён таксама.

— Хто? — здзівілася яна.

— Хэмінгуэй.

— Ой! Вы ведаеце містэра Хэмінгуэя? — спытала яна.

— Ці ведаю я містэра Хэмінгуэя? Ён мой прыяцель.

Усе, хто быў у кабачку, павярнуліся да мяне.

— І вы ведаеце міс Мэры? — спытала бландзінка.

— Якую міс Мэры?

Заканчэнне. Пачытак глядзіце ў №№ 27, 28, 30, 31 і 32.

— Калі вы ведаеце містэра Хэмінгуэя, дык павіны знаць, што міс Мэры — супруга містэра Хэмінгуэя.

— Ах, вось яно што!

Ну вядома! Ён зноў ажаніўся. Старых звычак не пакінуў. Я не быў знаёмы з цяперашняй паняй Хэмінгуэй, але я ёй спачуваў. Дальбог.

У гэты момант тэлевізійная перадача была спынена для тэрмінавага паведамлення. Пошукі Хэмінгуэя і яго жонкі спынены ў сувязі з надыходам ночы. Бог мой, вялікая бяда, падумаў я. У яго вочы, як у кошкі, бачыць у цемры. Але, нягледзячы на гэта, я прыкончыў яшчэ адну порцыю. Як Эрнест — адным залпам. Бландзінка ўчарэпілася ў мяне.

— А раптам яны загінулі? — залемантавала яна.

— Толькі гэтага і варта баяцца, — сказаў я. — А калі яго штыя і бутэлькі цэлыя, дык ён выйдзе з джунгляў з міс Мэры пад пахай і з ружовым сланом у другой руцэ.

— Ну, а калі яны жывыя? Ім жа давядзецца пра-

ідзеш адзін цёмнай вуліцай. Да мяне падышоў кабатчык, каб развезць маю адзіноту.

— Вы гэта правільна казалі, містэр, — пачаў ён. — Гэтаму Хэмінгуэю не страшны ніякі афрыканскі чорт. Я працаваў у адной забягалаўцы ў Кі-Уэсце. Ён усё адужыць.

— Вы яго, бачу, ведаеце.

— Толькі ў твар. Адзін раз бачыў, як ён босымі нагамі раскідаў крэслы. Усю мзблю павыкідаў з кабака.

— Хто-небудзь яго суцішыў? — спытаў я.

— Не. У той раз нас за стойкай было толькі чацвёрэра.

— Ясна. Кніжкі яго чыталі?

— Не, — сказаў бармен.

Відаць, не дурны кабатчык. Праўда, па другі бок стойкі наогул да цябе адносяцца больш уважліва. Шкада, што ён збіраецца закрываць сваю ўстаноў. Гэты мужчына больш за іншых пераканаў мяне ў тым, што Эрнест вернецца. Я нават надумаў стаць членам таварыства цвярозых, пакуль не знойдуць Хэмінгуэя. Ля дзвярэй мы з ім развіталіся. Я паціснуў яму руку:

— Ubачымся, калі ён знойдзецца.

— Згодзен, — адказаў кабатчык.

Але нядзеля была няудальым днём. Я нікуды не каздіў, увесь дзень праваліўся ў пасцелі. Затое панядзелак аказаўся святочным. Ён знайшоўся. Прачытаўшы ўсе газеты, я кінуўся прама ў бар. Я быў упэўнены, што застану там сваю бландзінку. Мне хацелася сказаць ёй: «Ну, што я гаварыў?»

Але яе там не было. Не было і таго хлопца. Адзі-

Джэд Кайлі

ХЭМІНГУЭЙ

УСПАМІНЫ СТАРОГА ТАВАРЫША

весці ўсю ноч сярод драпежнікаў, — сказала мая субяседніца.

— Не трывожцеся, — супакоіў я яе. — Ён сам — дзікі звер.

Здаравенны хлопец, які стаў побач, рэзка кругнуў мяне. Цікава назіраць, як яны ўсе за яго заступаюцца. А гэты тып і чытаць, пэўна, не ўмее.

— А калі б вас прымусілі спаць у логаве іль-воў? — спытаў ён.

— Я не Данііл, — сказаў я. — А ён — Данііл.

— Хто гэта ён?

— Хэмінгуэй, вось хто.

— Ага, — сказаў ён. — А раптам леў ўкусиць містэра Хэмінгуэя?

— Ён таксама яго ўкусиць. Вы калі-небудзь бачылі яго зубы?

— Не, — сказаў хлопец.

— А я бачыў. Ён ніколі не карыстаецца штопарам.

— Ого! — прамовіў ён.

— Гэты хлопец — сапраўдны Тарзан. Ён босай нагой можа выбіць ільву ўсе зубы. Аднойчы ён да смерці напалохаў акулу. Сам бачыў. Ён толькі шчоўкнуў шчэлепамі.

— Акул у Афрыцы не бывае, — сказаў мой субяседнік.

— І снегу таксама.

— А хто сказаў, што бывае? — спытаў ён.

— Ён.

— Хто ён? — перапытаў хлопчына.

— Пакінем гэта.

— Паслухайце, як вас там, — сказала бландзінка. — У «Снягах Кіліманджара» была процьма снегу. І потым, гэта лепшая карціна, якую я бачыла.

Вось дурні, падумаў я. Вераць усялякай ліпе. Калі я быў яшчэ падшыванцам, мы называлі гэта падробкай ландшафту. Пагляджу я лепш па тэлевізары спаборніцтва ды супакоюся. Але я не супакоіўся. Адзін з забіякаў напамінаў мне Эрнеста. Калаціў, не стамляючыся. Ён усё не выходзіў у мяне з галавы. Няўжо ён сапраўды ў небяспецы? Калі не прафесіянальна, дык персанальна я любіў гэтага хлопца. Усё-такі яму варта было стаць урачом, як хацеў таго яго бацька. У яго быў добры подступ да хворых. Па-спраўду яшчэ раз пагаварыць з бландзінкай, падумаў я.

— Дружба — дзіўная штука, — сказаў я гучна.

— Самі вы дзіўная штука, — адказала яна яшчэ гучней.

— Няўжо? — спытаў я.

— Вось імяна, — сказала яна.

— Вазьміце, напрыклад, нас з Эрні.

— Я асабіста вазьму Эрні.

— Я таксама, — згадзіўся я. — Прыяцелем. Я услаўляю яго дабрачыннасць і не заўважаю яго грахоў. Я ведаю, што схілянасць да пісаніны — яго слабасць. Толькі...

— А як наконт Пулітцараўскай прэміі? — сказала яна.

— Усяго толькі паўфінальны васьміраўндавік, — адгукнуўся я. — Валікі медаль і малюсенькі кашалёк. Магчыма, рашэнне было няправільнае, як здараецца ў тэлевізійных матчах. А, можа, на суддзю націснулі.

— Вы пра каго гавораце? Пра барца ці пра творцу?

— Пра барца, — адказаў я.

— Ах, вось яно што! — сказала яна і выйшла.

Я не стаў яе затрымліваць. Навошта? Пяро мацнейшае за меч. Варта гэтаму хлопцу загаварыць, як усё становяцца нібы замоўленымі. Атрута, не чалавек. Ён адсюль за пяць тысяч міль, у самым сэрцы Афрыкі, і ўсё ўстае між мной і гэтай нью-йорксай дзяўчынай. Перадае думкі на адлегласці, быццам індыйскі іг. І не толькі. Ён вытурывае з бара ўсіх, хто думае інакш. Ісці дэдому ды яшчэ пакутваць ад бласонніцы — не хацелася. Мне захацелася пагаварыць яшчэ з кім-небудзь. Вось так хоцацца свістаць, калі

ны, каго я ўбачыў, быў кабатчык. Ён чытаў газеты. Відаць, ён ужо ўсё ведаў.

— Ну, што я вам гаварыў? — сказаў я.

— А што такое?

— Віскі і содавай, — сказаў я. — Адну порцыю сабе. Помніце мяне?

Ён прыніс даве порцыі і доўга разглядаў мяне.

— А як жа, — адказаў ён, нарэшце. — Вы — прыяцель містэра Хэмінгуэя.

— Правільней, ён мой прыяцель. Заўважылі, ён жывы-здоровы?

— Так. Вы тады здорава ўгадалі. Толькі нічога не казалі пра яго жонку. Тут напісана, яна цяжка паранена.

— Пара паламаных рэбраў. Глупства, — сказаў я.

— Гэтага трэба было чакаць, калі хочаш ісці нага ў нагу з такім чалавекам, як Хэмінгуэй. Можна, ён проста абняў яе моцна. Як вам падабаецца яго фатаграфія?

— Калі б я быў цырульнікам, яна мне б не спадабалася, — адказаў бармен. — А для кабатчыка нічога, можна мірыцца. Адрозніваць, што ён сапраўды пісьменнік.

— Чаму? — пацікавіўся я.

— Па тым, як трымае шклянку. Лепшыя мае кліенты часцей за ўсё пісьменнікі.

— Вось яно што, — сказаў я. — Наліце мне пару.

Гэты чалавечак петрыць, што да чаго, падумаў я. Толькі занадта дасведчаны зброд па гэты бок стойкі ўступае з табой у спрэчку. Я сказаў кабатчыку, што мне шкада міс Мэры.

— Адажняя кабеціна, — адказаў ён.

— Яны ўсе былі такімі, — адгукнуўся я.

— Хто яны?

— Так, глупства, — сказаў я. — Як цябе зваць?

— Джо.

— Паслухай, Джо, — сказаў я. — Справа ў тым, што сам гэты хлопец зачараваны. Рызыкуюць толькі тыя, хто знаходзіцца з ім побач. Я сам ледазь не загінуў, калі быў з ім на яхце...

— Вы мне пра гэта расказвалі, — перапыніў мяне Джо.

— О'кэй, — кінуў я. — Але ты разумееш, што я кацеў сказаць?

— Яшчэ б! Вы хацелі сказаць, што ён нешта нахшталт Ахілесавай пяты.

Штосьці незразумелае, падумаў я. А ўслых прамовіў:

— Пры чым тут Ахілес?

— Джо паглядзеў у газету:

— Не падобна, што яму дужа дасталася, праўда?

— Чаму ж?

— А вуны якая ладная шклянка ў яго руках, — сказаў ён.

— Гэта яшчэ нічога не азначае. Ты кепска ведаеш яго. Яму маглі б адрэзаць руку па плячо, а ён усёроўна трымаў бы шклянку. Калі б у яго не было рук, ён трымаў бы яе нагамі.

— Але тут сказана, што ён не вельмі пацярпеў.

— Адкуль ім ведаць? — спытаў я. — Ён не скажа, што яму дасталася. Інакш бы яму не дазволілі выпіць. Ён ніколі пра сябе нічога не гаворыць. Прачытай сваю газету, і ўсё зразумееш. Міс Мэры сказала тое, міс Мэры сказала гэта. Можна падумаць, што толькі яна і чула, што ён гаварыў у самалёце. Ён з такіх людзей, што не скажа нават пра тое, што яму зрабілі аперацыю.

— А хіба яму рабілі аперацыю? — спытаў Джо.

— Не адну, а сто, — адказаў я. — Яго рэзалі на ўсім шляху ад экватара да Пірынейскага паўвострава. Але ён не любіць скардзіцца.

— Што, у яго няма жоўцевага пузыра, ці што? — спытаў ён.

— Быццам бы ёсць, — сказаў я.

— А ў мяне няма. Калі мне рабілі аперацыю, дык у майм бруху зашылі губку, і тады...

— У ім, відаць, іх зашыта дзесяткі два, калі мер-наваць па тым, што ён робіць,—сказаў я.

— Прыхаліце як-небудзь яго сюды,—папрасіў Джо.
— Толькі не я,—сказаў я.—Мне падабаецца твая набачок.

Калі я ішоў па вуліцы, з рэпрадуктараў і тэле-прэмінікаў толькі і чулася, што імя Эрнеста. У ру-ках кожнага было па газеце з загаловак, набраным буйным шрыфтам: «Хэмінгуэй з жанкай выратаваны!» Можна было падумаць, што ён быў прэзідэнтам Злучаных Штатаў, а не звычайным пісьменнікам. Шкада, што газетчыкі не звярнуліся да мяне, я б ім загадзя сказаў, чым усё скончыцца. І ўсё-такі я быў рады, што хлопец жывы і здаровы. Я і сам перажыў некалькі непрыемных хвілін, пакуль яго не адшукалі ў джунглях Афрыкі.

Трэба было чакаць, што як толькі ён з міс Мэры зможа падарожнічаць, дык адразу махне ў Еўропу. Ён нахталт Ліндберга. Не любіць хадзіць у славу-тасцях. Таму і хаваецца ў сваіх замках на астравах у асяроддзі васьмі сабак і трынаццаці кошак. Жывё-ліны не могуць папрасіць аўтографу. Я вам ужо га-варыў, што ён знікае кожны раз, калі пачынаюцца розныя там ушаванні.

Аднойчы жывеньскім днём мяне як быццам абу-хам па галаве ўдарылі. Я ўбачыў у газетках фатагра-фію Эрнеста: яму ўручалі ключы ад горада Гаваны ці нешта падобнае. Ён, аказваецца, вярнуўся дадому, на Кубу. Ён стаяў на нейкім узвышэнні поруч з міс Мэры. Для таго, каб зацягнуць сюды Эрнеста, яго, пэўна, давялося арыштаваць ці выкрасці, падумаў я. Адным словам, прымусяць сілком. Але больш за ўсё здзівіла мяне не гэта, а сама фатаграфія. Я зноў і зноў вывучаў яе. Не, я не памыляўся: у руцэ ў яго не было шклянкі.

Справа сур'ёзная, вырашыў я. Магчыма, ён стаў членам таварыства цвярозых. У яго над галавой быў велізарны святочны транспарант са словамі прыві-тання. Але вялізная яго далона не сціскала святочна-га бакала. Называецца гэта тэлепатыя альбо як вам закахацца, але я адразу зразумеў, што ў той афры-канскай катастрофе яму далася больш, чым ён у гэтым прызнаваўся.

Выказаўшы гэтую фатаграфію з газеты, я паслаў яму пісьмо. Хацеў праверыць, як ён сябе адчувае. Напісаў, як заўсёды, кароценькую, удала складзе-ную запісачку. Можна сказаць, запрашэнне. Я запра-шаў яго запрасіць мяне да сябе на глыбакаводную лоўню рыбы і бутэлек. Калі ён не ў стане рыбачыць і піць, дык становішча яго сапраўды незайздроснае. Я палажыў у канвэрт гаванскую фатаграфію і пры-кляў свой дыягназ. Натуральна, наконт «Старога і мора» я яму нічога не сказаў. З гэтым можна па-чакаць.

Як ён адносіцца да пісьмаў, вы самі ведаеце. Ча-сам ён іх увогуле не ўскрывае. Я таксама не разліч-ваў, што ён адкажа. Хацеў падсачыць на Кубу і за-стаць яго знянчаку. Але не тут было. Адказ ён пры-слаў па авіяпошце. Каб паспець мяне папярэдзіць. Напэўна, ён здорава вывучыў расклад руху самалё-таў з Нью-Йорка.

Гэта была ўсяго толькі запіска, якая адмаўляла мне ў запрашэнні. Але яна пацвердзіла мяню здагад-ку. Эрнест і сапраўды пакінуў піць. І далася яму ў час катастрофы куды больш, чым пра тое паведа-лялі газеты.

Наколькі я памятаю, ён напісаў нешта нахталт: «Ты сам ведаеш, што за штука—аварыя самалёта. Цяпер я заняты тым, што прыводжу ў парадак маё цела і галаву і пішу. І больш нічым. Ва ўсякім вы-падку, лавіць буйную рыбу я не змагу да таго часу, пакуль не заживе спіна. Працую я вельмі шмат і вы-мушаны пакуль пазбягаць сустрэч з кім-небудзь, на-ват са старымі прыяцелямі. Шкада, што цябе гэта так засмуціла, малыш».

Ну вось, бачыце? Атрымліваецца, я не памыліўся. Гэты хлопец абхітрыў усіх у Найробі. Ён нічога не сказаў пра тое, як на самой справе адчувае сябе, і ў дадатак узяў у рукі шклянку, калі яго сталі фатагра-фаваць. Праз месяц пасля яго пісьма ў газетках піса-лі, што ў яго пашкодваны пазваночнік, зламана ру-ка і прабіты чэрап. А калі вы чыталі рэпартажы, на-пісаныя па гарацых слядах, можна было падумаць, што з ім амаль нічога не здарылася.

Значыць, у ранейшых рэпартажах нях вастрэйшы, чым у сённяшніх выпускнікоў каледжа журналістаў. Стары газетчык з Канзас-Сіці, кіруючыся толькі ад-ным пачуццём, за дзесяць месяцаў прадугадаў, што ж здарылася на самой справе.

Трэба ўсё-такі аддаць яму належнае, падумаў я. Рэпартаж ён талковы.

А што, калі, перш чым развітацца з Эрні, мы пазаймаемся сяброўскім псіханаалізам? Пацешыцца, га? Назавём усё гэта «Гісторыя містэра Э. Х.», каб ніхто не здагадаўся, хто маецца на ўвазе. Прыколем яго рознаколерныя крылцы да лабараторнага стала і праанатаміруем яго лібіда.

Адразу становіцца відавочна, што містэр Э. Х. на-лежыць да ліку найбольш складаных нашых па-цыентаў. Як вы памятаеце, у пачатку гэтага трактату я параўноўваў яго з кошкай. Мы, псіхологі, любім вышукваць у людзях уласцівыя жывёлы рысы і над-варот. Як я гаварыў, у нашага пацыента дзевяць жыццяў, і ён бачыць у цемры. Вывучым пытанне: якое паходжанне ў ім кашачы інстынктаў?

Уважліваму назіральніку ўстанавіць гэта нескладна-на. Дома на Кубе ў яго трынаццаць кошак. Дазволь-це звярнуць вашу ўвагу на некаторыя імёны, якія ён ім даў. Заўважце, у іх праўляецца той жа прын-цып паводзін кліента, што і пры выбары ім назваў для кнігі. Наколькі мне вядома, адзін кот-валацця адгукваецца на клічку Рэзэрфорд Б. Хейс. Другога клічуць Чэсцер А. Артур**. Чаму? Нікому не вядома. Відаць, гэтыя ўмоўныя рэакцыі нашага пацыента нам ніколі не ўдасца вытлумачыць. Магчыма, перад намі выпадак прэзідэнцкага неўроза.

Заўважце, на трынаццаць кошак у яго ёсць восем сабак. Гэта гаворыць аб тым, што ў паводзінах на-шага аб'екта даследавання пераважае каціны пача-так. Гэта не азначае, што ён не кусаецца. Але так робяць і кошкі, калі іх разлаваць. Толькі адно, ба-дай, вылучае яго. Ён не драпецца, як кошкі. Ён на-носіць удары.

Другой характэрнай рысай, якая дапаўняе пада-бенства містэра Э. Х. з трынаццацю прадстаўнікамі кацінага царства, з'яўляецца тое, што яны ніколі не просяць літасці і ніколі не даюць літасці. Кошка ні-колі не перакуліцца на спіну перад сабакам. Як і ён.

Прачытаўшы ў газетках, што ў Стакгольме яго кан-дыдатуру вылучылі на атрыманне Нобелеўскай прэ-міі, я паспяшаўся на Шостае авеню, каб атрымаць вынарпальныя звесткі з надзеянай крыніцы, якой быў містэр Гары Нельсан, мой старадаўні парызскі знаёмы і вялікі пан, гэта значыць, бармен. Па пахо-джанні ён швед. Калі хто-небудзь штосьці ведаў, дык гэта Нельсан.

Спачатку мы пагаварылі пра літаратуру наогул, а пасля я перавёў гаворку на міжнародны літаратур-ны матч, які адбываўся ў Стакгольме.

— Як твае землякі думаюць, чым усё гэта скон-чыцца?—спытаў я.

— Ставіць два супраць аднаго, што Папа выйграе на-каўтам у першым раўндзе,—сказаў ён.

— Якім чынам?

— Ты ж ведаеш кабатчыкаў. Яны падыгрываюць тым, каго ведаюць. І ўсе яны бачылі, як ён умее працаваць.

— Ясна.

Я нагбом асушыў свой пунш. Гары падсунуў мне яшчэ адзін. Гэтыя шведскія гарацця даюць аб сабе знаяць. Нагадваюць Паліны кактэйлі. Б'юць адразу па верхнім і ніжнім паверхам.

— А ў цябе ёсць гэтыя звесткі?—спытаў я Нель-сана.

Гары нахіліўся да мяне, як гэта ён робіць, калі паказвае таку, хто выйграе ў другім раўндзе.

— Ага. Проста з першакрыніцы,—сказаў ён.—Ве-даеш майго дзядзьку Свена?

— Не, не ведаю.

— Ну, дык вось,—працягваў Гары.—Ён толькі што вярнуўся з радзімы і гаворыць: прэмія, можна ска-заць, у Хэмінгуэя ў кішэці. Разумееш, ён рыбак, і ад хэмінгуэўскага чыта сам не свой.

Як гэта вам падабаецца? Рыбак. Ну і першакрыні-ца, падумаў я. Але спытаў:

— Што ж твой дзядзька ловіць? Сардзіны?

— Не,—адказаў Гары.—Кітоў.

— Ах, вось яно што!

— Пакуль кіт кліне, чакаць доўга. Вось дзядзька Свен і праводзіць час за кніжкай. Чытае Хэмінгуэя.

Гаворыць: нічога больш цікавага не чытаў.

— Ён умее чытаць па-англійску?

— Не.

— Дык як жа?

— Па-шведску.

— Вось яно што!—сказаў я.

Ну вядома ж! Крэмы Хэмінгуэя перакладаюць на ўсе замежныя мовы. І на шведскую таксама. Нель-сан не такі ўжо і дурань. Можна, скажа што-небудзь і разумнае.

— Ну, давай далей, ментар.

— Не Кантэр, а Нельсан,—запярэчыў ён.— Кінь спарынг, слухай сюды. Дзядзька Свен не які-небудзь боўдзіла. Калі Хэмінгуэй яму так падабаецца, дык, відаць, па-шведску ён гучыць намога лепш, чым па-англійску. Зразумеў, куды я гну? Уваў, што ў кутку ў нашага прыяцеля ў чырвона-бела-сініх трусах за-мest секунданта стаіць гэтакі экс-чэмпіён? Куме-каеш?

— Перакладчык?—спытаў я.

— Канечне,—сказаў Гары.—Дух, нахталт Гамле-та. Які ведае шведскія густы. Такі хлапчына мог бы, напрыклад, узяць якую-небудзь смешную кніжыцу і зрабіць з яе твор класіка, а можна і яшчэ лепш.

Дайшло?

— Працягвай, Макдуф,—сказаў я.

— Не Макдуф, а Нельсан,—зноў паправіў ён мя-не. — Помніш, як у Парыжы ты чытаў кніжку Евы Кіоры пра яе маці?

— Ну, помню. Толькі—што агульнага паміж радзі-м і Хэмінгуэем? Ён для мяне нікая не атамная бомба.

— Для мяне таксама. Але для дзядзькі Свена—так. Давівай сваё пойла, і я скажу табе, чаму. Калі ты прачытаў кніжку Кіоры па-французску, ты ска-заў, што ў ёй няма нічога асаблівага. Помніш? А пасля ты прачытаў англійскі пераклад, зроблены Вінсентам Шыенам, і на гэты раз страшэнна захап-ляўся ёй. Прыгадваеш?

— Было такое,—сказаў я.

— Ты па-шведску чытаць умееш?

— Не,—адказаў я.—Але яшчэ некалькі шведскіх пуншаў, і я змагу.

— Я не жартую,—сказаў я.

— Я таксама.

— О'кэй! —сказаў Гары.— Яшчэ пару порцый.

— Хвіліначку,—пачуўся нейчы голас.

— На чым я спыніўся?—спытаў Гары.

— Вось ужо не ведаю,—сказаў я.

— Вы наконт Хэмінгуэя гаварылі,—адклінуўся той жа голас.

— Ага, ясна,—працягваў Гары.—Ты толькі паду-май, што мог бы зрабіць добры дух, напрыклад, са «Старым і морам»... Мог бы, скажам, ператварыць старога з кубінца ў шведа. Уяўляеш? Замест таго, каб паляваць на тунца, ён з восцамі палюе ў фіёр-дах за траской. І калі б гэты добры дух скончыў свой пераклад, ты б нізавошта не пазнаў бы раней-шага Старога.

— І ты таксама,—згадзіўся я.—А ты, бачу, гаво-рыш правільныя рэчы.

— Яшчэ бі Возьмем, напрыклад, шведскі пунш, які ты п'еш...

— І буду піць яшчэ,—сказаў я.

— Усё правільна,—пацвердзіў Гары.—Я таксама буду. Але як ты думаеш, адулі ён? Са Швецый? Ого! Ён амерыканскі, а не шведскі.

— Даволі смачны напітак,—сказаў я.

— Гэ! Даволі смачны! Вельмі смачны! А чаму?

Ды таму, што напітак падагнаны пад твой густ. Калі б ты быў шведам, ён бы табе не спадабаўся. Ты б за-хацеў кактэйль «Мак-Кой». Калі б ты зайшоў і ска-заў: «Мне хацелася свенска пунс», дык адразу я падаў бы табе «Мак-Кой». Густ—паніцце географіч-нае. Ты зразумеў, к чаму я ўсё гэта кажу?

— Што ж тут не разумець? Канечне, ясна.

Пацешна, наколькі яны могуць быць пераканаўчы-мі, гэтыя бармены, падумаў я. Сапраўдныя філоса-фы. Можна, гэта ад таго, што людзі ім шмат чаго да-вяраюць? Бывае, кабатчыку скажеш такое, што не скажаш і на споведзі. Яго белы фарток ўнушае асаб-лівы давер. Кабатчык ведае больш сакрэтаў, чым ад-

вакат і хатні ўрач, разам узятыя. Я чуў, на прэзідэн-ты банкаў пыталі ў барменаў парады, траціць на гуя-ці іншую справу грошы альбо не траціць. А пасля, у якасці ганарару за параду, давалі ім пяцідолара-вую паперку. Б'юся аб заклад, пісьменнікі, нахталт Эрнеста, пазычаюць процьму ідэй у кабатчыкаў. Маг-чыма, менавіта таму ён і быў ае ў кабак. Але я ўсё-такі не верыў, што ён мог удзельнічаць у падоб-ных фокусах з перакладамі. Калі б на Гары быў белы фарток, я, магчыма, і паверыў бы яму. Але ў сва-ім касцюме ён нагадваў судзію без манты. Ва ўся-кім выпадку, лічыў я, калі ўжо Эрнест пайшоў на такі крок, дык яму трэба было напісаць сваю кнігу спачатку па-шведску. Пасля хай бы яе пераклалі на англійскую мову. Тады для нас, амерыканцаў, яна была б больш прыдатнай. Ён тут усё-такі ні пры-чыт, вырашыў я.

— Не, ён не дазволіў бы нікому перааробляць сваю кнігу,—сказаў я.— А калі б ён хоць на хвіліну падумаў, што яму падыгрываюць, ён бы знарк праўграў. Гэта я ўжо ведаю.

— Я таксама,—сказаў Гары.—Але калі баксёру падыгрываюць, ён пра гэта нават не здагадваецца. Усім запрэўляе антрэпрэнёр. Узяць, напрыклад, маю сястру. Яна выйграла ў нас індыка—галоўны прыз на калянднай вечарыні. Яна так і не ведае, што ёй па-дыгралі. Яна напісала білеткі сама. А я ўзяў ды пе-раклаў яго. Сястрычка і сёння думае, што ёй проста пашанцавала. Калі б яна даведалася, як было на са-мой справе, яна вярнула б свайго індыка.

— Ён таксама,—сказаў я.

— О'кэй,—адгукнуўся Гары.—Ну, але я яшчэ не да-гаварыў. Як жа ён даведаецца? Хіба ён умее чытаць па-шведску?

— Не ведаю. Але ён выдатны лінгвіст.

— У якой ён там партыі, мне напляваць. Ён па-шведску чытаць умее?

— Ды не, не ўмее, відаць,—сказаў я.

— Ну вось. Яно і атрымліваецца, як гаворыць дзядзька Свен.

— Хай ідзе к чорту твой дзядзька Свен,—сказаў я.

— Магу пайсці ў заклад на соценную, што Хэмін-гуэй выйграе ў першым крузе,—сказаў Гары.

— Ідзі і ты к чорту са сваім закладам,—адказаў я.

Трэба мне і самому зматоваць вудачкі, падумаў я.

Сёй-той з кабатчыкаў лічыць, што яны ўсё ведаюць.

Я пацяшаюся з яго манеры пісаць, гэта прэўда. Але хай хто-небудзь асмеліцца пры мне сказаць пра-ўна кепскае слова! Возьмем, напрыклад, той выпад-ка, калі некаторыя сцяварджалі, быццам авіяцый-ная катастрофа была падстроена. Магчыма, многія былі лепшымі прыяцелямі Эрнеста, чым я. Але я заўсёды ўмеў бачыць скрозь туман, які ён напускае на сябе. Я ўмеў бачыць, які ён, калі Эрнест быў яшчэ хлапчуком. Умею бачыць і цяпер, калі мінула трыццаць гадоў. Пры ўсёй яго паказной грубасці, у душы ён хлопец свойскі. Вядома, я не кажу, што прагаласаваў бы за яго ў Стакгольме. Ды і то — як сказаць. Але галоўнае не гэта. Калі б дзесьці прэ-міі прысуджаліся не «ў галіне літаратуры», а ў галі-не высакароднай натуре, я б прагаласаваў бы за яго двойчы. Толькі ён не з такіх, каб сьведома дазволіць двойчы прагаласаваць за яго. Я так падумаў, а ўслых прамовіў:

— Будзь здароў, Гары. Яшчэ ўбачымся.

— Пачакай хвілінку, друг,—сказаў Гары.—Я зараз вярнуся. Даведаемца, чым скончыўся першы раўнд у Стакгольме.

Але я не застаўся чакаць яго. У той самы момант, як за ім зачыніліся дзверы кабінета, даруйце, кабін-ны, я зачыніў за сабой дзверы кабака. Хай сам рас-плачваецца за ўсё, падумаў я.

Я зрабіў паварот направа і трапіў на Шостае авен-ю. Сонечныя праменні, адбіваючыся ад ветравога шкла, гарачымі іскрамі сляпілі вочы. Чалавек з драў-лянай нагой пераходзіў вуліцу. На тратуары сабрала-ся процьма народа. Куды, цікава, яны ідуць? І аб чым думаюць? На рагу вуліцы таксама была чарга: чакалі аўтобуса. Было відно: людзі рады таму, што едуць дадому. Мім а мяне прайшлі дзве дзюныны. На адной была чырвоная шапачка. У яе было ўткну-та пяро, якое, здавалася, развіталына махла мне. На другой дзюныне быў зябліны капялюшок. На левай панчоце разбурылася вочка. Каля светафора на ра-гу давалася пачакаць. Дзіўна. Кожны раз тут дзю-дзіцца чакаць. Апынуўшыся на 42-й вуліцы, я павяр-нуў на ўсход.

МАЛАДЗЕЧАНСКАЕ МУЗЫЧНАЕ ВУЧЫЛІШЧА

АБ'ЯВЛЯЕ ПРЫЁМ НАВУЧЭНЦАУ
НА 1970-71 НАВУЧАЛЬНЫ ГОД
НА І КУРС ДЗЕННАГА І ЗАВОЧНАГА
АДДЗЯЛЕННЯ ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:

1. ФАРТЭІЯНА
2. СТРУННЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ (скрыпка, альт, вія-ланчэль, кантрабас)
3. ДУХАВЫЯ І УДАРНЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ (фаяты, кларнет, габой, фэгот, труба, валторна, тромбон, туба, ударныя інструменты)
4. НАРОДНЫЯ ІНСТРУМЕНТЫ (баян, акардэон, дэма, баалайка, цымбалы, гітара)
5. СПЯВАННЕ (толькі дзёнае аддзяленне)
6. ХАРАВОЕ ДЫРЫЖЫРАВАННЕ
7. ТЭОРЫЯ МУЗЫКІ (у тым ліку з кампазітарскім ухітам)

Вучылішча рыхтуе выкладчыкаў фартэіянна, струнных, духавых і народных інструментаў, а таксама музычна-тэарэтычных дысцыплін у музычных школах, каніэрт-майстраў, дырыжораў хору, настаўнікаў спеваў у агуль-наадукацыйнай школе, кіраўнікаў самадзейных арэст-раў народных і духавых інструментаў, артыстаў арэст-раў і хору.

Прыём праводзіцца на базе сярэдняй і спецыяльнай сярэдняй школы.

Дакументы на дзёнае і завочнае аддзяленне прыма-юцца з 1 па 30 чэрвеня 1970 года.

Уступныя экзамены—з 1 па 20 ліпеня 1970 г.

Пачатак заняткаў—з 1 верасня 1970 года.

Стыпендыя і інтэрнат прадастаўляюцца на агульных падставах.

Даведаць выслаць на адрасе: г. Маладзечанск Мінскай вобласці, праспект Леніна, 52. Тэлефоны 50-74 і 28-67.

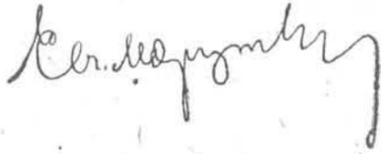
ДЫРЭКЦЫЯ.

* Намёк на тэорыю Фрэйда, згодна з якой у аснове ўсіх учынкаў чалавека ляжыць навідамы пачатак, біялагічны інстынкт. Тут і далей аўтар парадыруе псіханаалі-тычны метад.

** Амерыканскі прэзідэнт.

Чытачам «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА»

Ад імя былых «самагоншчыкаў» Юрыя Нікуліна, Георгія Віцына і мяне, Яўгенія Маргунова—самае пляшчотнае прывітанне!
З любоўю і паклонам,

Іван СУЧКОВ

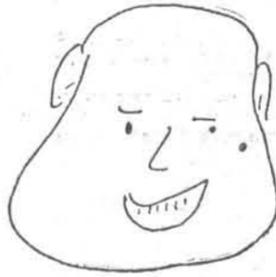
Два сабакі сустрэліся на вуліцы:
— Ну, як твой новы гаспадар?
— Такковы. Я ўжо навучыў яго на суседзяў брахаць.

Асёл:

— Вось бы мне рогі вала... Хай бы паспрабаваў тады хто-небудзь гаварыць, што я асёл.

Карась—вугру:

— Бач ты, які слізкі...
— Затое я ў начальства рыбгаса ў пашане.

А гэта — мой аўтапартрэт.

МІЖ ІНШЫМ...

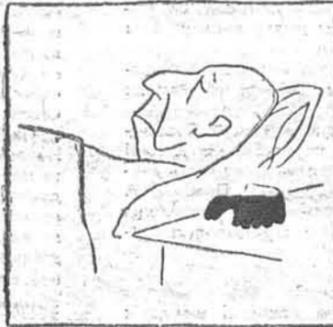
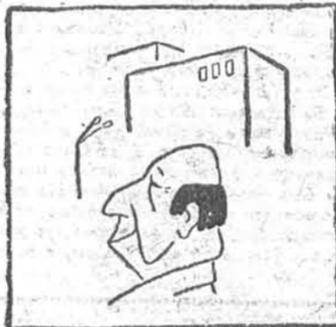
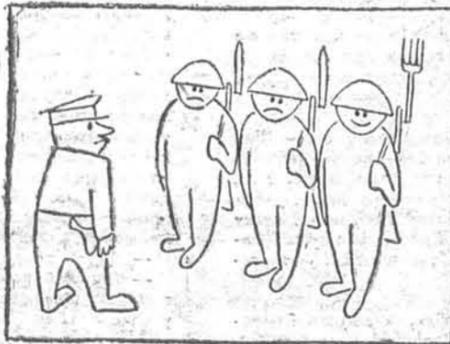
Муха:
— Я ніколі не марыла стаць сланом.
Гэта людзі выдумляюць.

Ліса:—Лавіся рыбка, вялікая і маленькая...
Бабёр:— А навошта маленькая?
Ліса:— Дзеля навару.

Белы грыб — паганцы:
— Якая ж ты, аднак, ядавітая...
— Інакш людзі мяне з'елі б, як тваіх родзічаў.

НІШТО ЧАЛАВЕЧАЕ...

Мал. М. ЧАРНЯУСКАГА.

СМЯЮЦА ЮГАСЛАВЫ

Двое сяброў гуляюць у карты. Адзін раздае і папярэджвае другога:

— Толькі, калі ласка, без усялякіх там фокусаў, бо я добра ведаю, што табе здаў.

— Калі мой шэф не адмовіцца ад сваіх слоў, якія ён сказаў учора, то я тут болей не працую.

— І што ж такое ён сказаў?
— Шукайце сабе іншае месца.

Муж і жонка спрачаюцца:
— О, як бы я хацеў памерці!
— Я таксама.

— Не, тады я яшчэ пажыву.
— Абвінавачваемы, няўжо вы не думалі пра свайго старога бацьку, калі рабавалі краму?

— Думаў, пан суддзя. Аднак у краме нічога такога не знайшлося, што адпавядала б густу бацькі.

— Ну, як табе пасля вясел-

ля?—пытаецца адна сяброўка ў другой.

— Як звычайна. Толькі адно мяне турбуе: здаецца, у гэтым шлюбе мой муж знайшоў лепшую пару, чым я.

Вакно ў свет заўсёды можна завесіць газетай.

Калі не дзьме вецер, то і флюгер мае свой пункт гледжання.

Пераклаў з сербска-харацкай
Л. САМАСЕЙКА.

ад зямлі, панесла, закруціла. Потым — чыякі! Увагнала мяне пад паху нейкаму дзядзьку ў плашч-балонні.

— Люцыя! Патроўна, ты тут? — крычыць аднекуль зверху Таццяна Яўлампіеўна.

— Ну ж! — здзівілася я.

— Дык чаму і ты, і я сядзім кожны рэз каля тэлевізараў? Чаму футбольнай атмасферай дыхаюць на стадыёне мой муж і твой, а не мы? Чаму ў гэты час мы павінны дыхаць пахам падгарэлых катлет? Хіба мы не можам крычаць «Суддзю на мыла!» Ты як сабе хочаш, а я пайду адваёўваць абанемент на футбол!

«А што! — падняла і я галаву. — Чым мы горшыя за мужчын?»
— Не і не! — цвёрда сказала я мужу ў абед.— Сёння мая чарга ехаць на стадыён. І не трасі барадой! — глядзець моташна!

— Паслухай, дык мяне ж будзе чакаць прыяцель... Мы дамвіліся сустрацца каля ўваходу на стадыён!
— Што будзе на тваім прыяцелі?
— Ну... Белая тэніска, шэрыя штаны. А што?
— Нічога. Не падводзіць жа чатавека. Я знайду яго і прыемна правяду час.

Пакуль муж міргаў вацьма і сіліўся закрываць рот, я шась руку яму за пазуху! Вось ён, запаветны абанемент!
— Сходзіш па Віталіка ў сад, купіш хлеба на заўтра, згатуеш вячэру сам! — крыкнула яму на развітанне і ходу за дзверы.

А на вуліцы ўжо Яўлампіеўна нервуецца, пахаджае.
— Бяжым! — скапілі яна мяне за руку і пацягнула да аўтобуса на прыпынку. Гляджу — а твар яе чырвоны, прычоска ўскудлачаная. Таксама, мусіць, вявала...

На аўтобусным прыпынку нарс-о ду — як навальнічная хмара.
І вось падкаціў аўтобус...

— За мной! — скамандавала Яўлампіеўна і так тузанула мяне за руку, нібы вывіх хацела ўправіць. Укруцілася яна ў натоўп, як сьвярдэлак. А я трохі таўсцейшая. Але чую: адрвала мяне

на прасушку жанчыну ўскінулі.
Людзей кідале то ўправа, то ўлева, то наперад, то назад. Аб'ехала я ўрэшце ўчиз, дастала нагамі падлогу, выбралася і з-пад рукі дзядзькі. Чую — адна нага босая. Пашарыла ёю туды-сюды — няма басаножкі. Яшчэ памацала — ёсць! Толькі стаіць хтосьці на ёй, ступаць не хоча. Якое нахабства, га? Я тады абутаю нагою трах яго па костачцы... Ура, ёсць! Адваявала...

Да стадыёна, можна сказаць, без прыгод прыехалі і тут мяне зноў як панесла, як закруціла!
Да варот неслася цялая лавіна людзей. А бальшчыкі хапаюць за рукі:

— Прадайце білетцік! У каго лішні білетцік?
«Купім два!» — грымаюць над галавой плакацік нейкія студэнты. Мусіць, ахрыплі, просячы.

Больш палавіны мужчын было ў шэрых штанах і белых тэнісках. Гэтак быў адзет і мой сусед па лаўцы справа. Ці не мужаў сябрук?

Забівалі гол у вароты блакітных маек і чорных трусоў — я крычала і тупала нагамі ад шчасця.

Ляцеў мяч у вароты чырвоных маек і белых трусоў — я лупіла Таццяну па плячах, кідалася абдымаць шэраштаннага суседа.

— Эх, золатка чырвоная — расчульваўся ён. — Ні разу яшчэ не сустракаў такога аднадумцу. Душу за цябе аддам!

Дастаў ён з-пад лаўкі паўлітэрку. І чорт ведае, што са мною зрабілася — я піла з ім напераменку проста з рыльца! Тацця-

Тавы Місько

БУДУ БАМЕЛЬШЧЫЦАЙ

на ад жаху заплішчвала вочы: я гэта ці не я?

Пасля матча сусед заў мяне яшчэ некуды «пад фікусы» — замачыць перамогу, але Таццяна Яўлампіеўна ўчопілася і не пусціла.

Мы ішлі з ёю стомленыя да паўмерці, шчаслівыя да немагаты. Галовы мы трымалі ўсё роўна, высокая, на праходжых паглядвалі пагардліва. «2:1! 2:1!» — агнём пяклі мяне гэтыя лічбы, хацелася намаляваць іх і несьці па ўсіх вуліцах.

Дома было ўсё ў парадку. Тэлевізар быў разбіты. Віталіка прывялі з садзіка суседзі. Да закрывання магазіна было яшчэ некалькі мінут, і на да мной злітавалася прадаўшчыца, упусціла.

Калі я, радасная, зыкладала дома на стол прадукты, муж сказаў квольным голасам:

— Пантэра...
Я тут жа аблаяла яго.
— Ты стала плямістая, як пантэра, — паўтарыў ён.

Зірнула я на голыя рукі — яны былі ў сіняках-плямах. Кінулася да люстэрка на лаўцы справа. Ці не мужаў сябрук?

Глянула на ногі — адзін чаравік быў мужчынскі.

Але ўсё роўна буду бальшчыцай!

Пятро СУШКО.

ШМАТКУТНІК

Які чалавек вуглаваты!
Янка Сіпакоў.

Які чалавек вуглаваты!
Не эліпс, не яйка — шматкутнік,
Вуглом зачэпіўся за хату,
Другім — за пасаду, пакутнік.

Вуглом — мазгавыя звіліны,
І локці, і плечы, і шчэлепы,
А нос вуглавее яшчэ пяпяй,
Пад самую столь закапылены.

У шкарлупіне умоўнаседей,
Нібы птушаняты сляпыя,
Дзядзубца вуглы тупыя,
І кожны вугал сьвярбіць.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і прапаганда Савяцкага Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856.

АТ 21617

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рэкламы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адназначны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.